

**ANDERSTALIGE NIEUWKOMERS,
EEN ZORG VOOR ELKE VLAAMSE SCHOOL
VADEMECUM**

GERDA BRUNEEL I.S.M. werkgroep GOA
versie januari 2016

Stel je even voor,...

De ene dag doe je boodschappen in je vertrouwde supermarkt om de hoek met bekenden. De volgende dag zit je op de luchthaven van New Delhi in Indië. Je wordt overweldigd door nieuwe indrukken: vreemde mensen, een vreemde taal, vreemde lettertekens, een ander klimaat. Dat overkomt ook Aun, Faiz, Tara, Aidin, Kluasi, en Maria. Gisteren woonden ze nog in een ander land, in een ander werelddeel. Ze spreken Koerdisch, Ghanees, Cambodjaans, Spaans, zeker geen Nederlands. Hun ouders komen hier werken, samen wonen (o.a. in het kader van gezinshereniging) of zijn gevlucht. We noemen hen anderstalige nieuwkomers. Ze hebben een plaatsje in onze katholieke basisscholen waar veel goede zorgen hen kunnen helpen gelukkig te zijn en stap voor stap te groeien.

Over hoe je daar als school kunt voor zorgen, hebben we het in dit vademecum.

Het vademecum is een dynamisch document. We vullen de informatie aan en schrappen wat niet meer relevant is. Je vindt er heel veel linken in terug naar websites. Je kan daar gewoon op doorklikken en je komt terecht bij de informatie die je nodig hebt.

Parallel aan dit Vademecum is er ook nog het 'Dossier Taalbad. Een taalbad is vooral een warm bad'. In dit dossier vind je motieven om al dan niet voor een voltijdse taalbadformule te kiezen als taaltraject voor kinderen die onvoldoende de onderwijstaal kennen. De taalbadformule beperkt zich niet tot anderstalige nieuwkomers. Je vindt het dossier op <http://www.vvkbao.be/content/taalbeleid?key=9bbbb1c0-aeaa-fe1f-3b77-892ec3d8a606> (eerst inloggen!).

INHOUDSTAFEL

Je geraakt snel in de hoofdstukken door in de inhoudstafel met de cursor op de titel van het betreffende hoofdstuk te staan, de Ctrl -toets in te drukken en met de linkermuisknop te enteren. Je geraakt terug in de inhoudstafel door achter-eenvolgens de Ctrl - toets en de Home - toets in te drukken.

INHOUDSTAFEL	2
1 RELEVANTE REGELGEVING.....	3
2 NUTTIGE ADRESSEN	4
3 PRAKTISCHE TIPS	6
4 ANDERSTALIGE NIEUWKOMERS NEDERLANDS LEREN.....	12
5 DOELENLIJST ANDERSTALIGE NIEUWKOMERS	17
6 LEERLINGENFICHE, SCHOOLFICHE en INDIVIDUEEL WERKPLAN	28
7 METHODES EN MATERIALEN	42
8 SPELLETJES	50
9 SOCIO-EMOTIONELE ONTWIKKELING.....	64
10 PROCEDURES EN TERMINOLOGIE ROND ASIELBELEID	68
11 BESCHOUWINGEN EN BEZINNINGEN	69
12 ETNOCOMMUNICATIE.....	72
13 THUISTAAL	73
14 WOONWAGENWERK	77
15 NUTTIGE LINKS	93

1 RELEVANTE REGELGEVING

Hier vind je de linken naar alle regelgeving die belangrijk is bij het werken met anderstalige nieuwkomers. Maak een internetverbinding. Ga dan op de link staan, duw op de CTRL-toets en klik met de linkermuisknop. Je komt zo onmiddellijk in de teksten.

Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers. Omzendbrief BaO/2006/03

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13800>

Vragen en antwoorden over onthaalonderwijs in het basisonderwijs.

<http://www.ond.vlaanderen.be/onthaalonderwijs/inhoud/Regelgeving/vragen-BO.asp>

Screening niveau onderwijstaal, taaltraject en taalbad in het gewoon lager onderwijs. Omzendbrief Bao/2014/01

<http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14689>

Decreet betreffende gelijke onderwijskansen-I. Decreet van 28 juni 2002. Art II.1 en art IV 4

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13298>

Voorstel van decreet houdende dringende tijdelijke maatregelen in het kader van een stijgend aantal anderstalige kleuters en inzake flexibilisering van de programmatiemogelijkheden onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs.

<http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2015-2016/g551-1.pdf>

Het recht op onderwijs voor kinderen zonder wettig verblijfsstatuut. Omzendbrief GD/2003/03.

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13382>

Controle van leerlingen in het gewoon basisonderwijs. Omzendbrief BaO/2006/04.

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13824>

Omzendbrief betreffende de verwijdering van gezinnen met schoolgaand(e) kind(eren) van minder dan 18 jaar. Optreden van politiediensten in scholen.

https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/NL/Documents/20030429_nl.pdf

Omzendbrief van 2 januari 2016 tot wijziging van de omzendbrief van 29 april 2003 betreffende de verwijdering van gezinnen met schoolgaand(e) kind(eren) van minder dan 18 jaar. - Optreden van politiediensten in scholen, BS 14 januari 2016.

http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2016/01/14_1.pdf#Page96

Decreet basisonderwijs van 25/02/1997. B.S. 17/04/1997 art 3, art 37 novies, art 67, art 138

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=12254>

2 NUTTIGE ADRESSEN

2.1 Begeleiders

Hier vind je de contactgegevens van de pedagogisch begeleiders die je school kunnen ondersteunen als je anderstalige nieuwkomers inschrijft.

Naam	Contactgegevens regionale begeleiders
Regio Gent Bevraag je schoolbegeleider	Marialand 31, 9000 Gent 09/223 11 25
Regio Mechelen-Brussel Ingrid Schoofs Yvan Ameye Kathleen Koopmans Antonio Cristiano	F. De Merodestraat 18, 2800 Mechelen 015/29 84 86 ingrid.schoofs@katholiekonderwijs.vlaanderen yvan.ameye@katholiekonderwijs.vlaanderen kathleen.koopmans@katholiekonderwijs.vlaanderen antonio.cristiano@katholiekonderwijs.vlaanderen
Regio Antwerpen Hildegard Meeusen	Noorderlaan 108, 2030 Antwerpen 03/543 97 05 hildegard.meeusen@katholiekonderwijs.vlaanderen 0479 55 38 76
Regio Limburg Marieke Lijnen	Tulpinstraat 75, 3500 Hasselt 011/26 44 00 marieke.lijnen@katholiekonderwijs.vlaanderen 0476 02 65 87
Regio West-Vlaanderen Ludo Boey	Baron Ruzettelaan 435, 8310 Brugge 050/37 26 75 ludo.boey@katholiekonderwijs.vlaanderen 050/36 16 28
Dienst lerenden Kath.ond.Vla. Gerda Bruneel Janwillem Ravyst	Guimardstraat 1, 1040 Brussel gerda.bruneel@katholiekonderwijs.vlaanderen 02/50 70 763 janwillem.ravyst@katholiekonderwijs.vlaanderen 02 50 70 796

2.2 Lokale Overlegplatforms (LOP) waar afspraken gemaakt zijn rond anderstalige nieuwkomers

Is je school gelegen in een gemeente waar een Lokaal Overlegplatform actief is dan kan het dat er afspraken gemaakt zijn rond het onthaal van anderstalige nieuwkomers.

Op www.lop.be vind je de afspraken terug van een aantal overlegplatforms. Is jouw LOP er niet bij neem dan contact op met de LOP-voorzitter of de deskundige.

2.3 Materialenbanken

Antwerpen

Provinciale materialenbank Antwerpen:

<http://www.provant.be/leren/documentatiecentra/docatlas/>

Limburg

Steunpunt onderwijs

http://extranet.limburg.be/eCache/12835/Uitlenen_van_materialen_en_methodieken.html

West-Vlaanderen

deSOM

President Kennedypark 30

8500 Kortrijk

T: +32 56 74 21 50

F: +32 56 74 21 51

info@deSOM.be

<http://www.deSOM.be>

en <http://www.desom.be/integratie-pages/inleiding>

Brussel

Leermiddelencentrum

Marcqstraat 16-18

1000 Brussel

<http://www.onderwijscentrumbrussel.be/diensten/onderwijsbibliotheek>

2.4 Adressen integratiecentra, integratiediensten, onthaalbureaus en sociaal tolken en vertaaldiensten

<http://www.integratie-inburgering.be/> en

<http://www.kruispuntmi.be/detail.aspx?id=3451#integratiediensten>

3 PRAKTISCHE TIPS

Onthaalbeleid in de scholengemeenschap en de gemeente

- Overleg met de andere scholen uit de gemeente over het onthaal van anderstalige nieuwkomers. Volgende thema's kunnen daarbij aan bod komen: afspraken over het al dan niet werken met een maximumcapaciteit voor anderstalige nieuwkomers, afspraken over welke scholen de nieuwkomers zullen opvangen, afspraken over het vervoer van de nieuwkomers die in een centrum verblijven naar de scholen.
- Overleg ook in de scholengemeenschap over het onthaalbeleid voor anderstalige nieuwkomers. Bepaal bijvoorbeeld hoe jullie lestijden onthaalonderwijs zullen aanvragen (op het niveau van de individuele scholen of op het niveau van de scholengemeenschap of gemengd). Bespreek de mogelijkheden om vrijwilligers in te zetten voor het onthaal van de nieuwkomers. Maak afspraken over het profiel en de professionalisering van de leerkrachten die met de nieuwkomers werken. Deel materialen.

Onthaal

- Werk samen met je leerlingen een onthaalbeleid uit voor nieuwkomers (anderstalige nieuwkomers, schoolverhuizers, nieuwe inschrijvingen).
- Bespreek samen met je leerlingen de uitdagingen en problemen waarvoor de nieuwe leerling staat. Zoek samen naar oplossingen.
- Kies samen met de leerlingen een verantwoordelijke die de eerste week zorgt voor de nieuwe leerling in de klas en op de speelplaats.
- Zoek kinderen die de rol van 'peter/meter/buddy' willen opnemen voor de nieuwkomer.
- Organiseer de speeltijd. Zorg ervoor dat de nieuwkomer opgenomen wordt in het spelgebeuren. Werken met 'speelhoeken' op de speelplaats biedt kinderen de mogelijkheid om elkaar anders te leren kennen.
- Organiseer ook buiten de schooltijd contacten tussen de kinderen.
Enkele suggesties:
  - Overleg met de ouders van alle kinderen over thuis komen spelen, samen naar school stappen,...
  - Krijg zicht op de interesses van de nieuwe leerling. Leid kinderen naar activiteiten op woensdagnamiddag, in het weekend en in de vakantie. Welke sportclub heeft een aanbod? Is er een speelpleinwerking? Is er een jeugdbeweging waar de anderstalige nieuwkomer lid van kan worden?...

De klas, het schoolgebouw en de buurt

- Leer de kinderen de klas, het schoolgebouw en de buurt rond de school kennen. Maak van de school een vertrouwde omgeving. (verkenningstocht, fotoreportage van plekken waar je moet zijn op school, fotomuur wie is wie?..)

In de klas

- Plaats de anderstalige nieuwkomer op een gemakkelijk bereikbare plaats in de klas. Plaats de anderstalige nieuwkomer dicht bij je. Hou oogcontact met hem, spreek hem veel aan, betrek hem zoveel mogelijk bij de les maar respecteer het ook als hij met rust gelaten wil worden.
- Werk met activerende werkvormen die de nieuwsgierigheid van het kind prikkelen en het bij de les betrekken.
- Zorg ervoor dat de klasinrichting mogelijkheden biedt voor interactie tussen de kinderen.
- Geef de kinderen een eigen hoekje waar ze een eigen vertrouwd spulletje kwijt kunnen. Het kan hen veiligheid bieden.
- Breng impliciet voorwerpen, verhalen, foto's, ...uit de cultuur van de kinderen in de taalbadklas. Focus niet op 'thuislandcultuur'.

Socio-emotionele ondersteuning

- http://www.anderstaligenieuwkomers.be/themas/socio_emotionele_opvang
- 'Leren' lukt best als je je veilig voelt.
- Anderstalige nieuwkomers zijn kinderen met een voorgeschiedenis. Zij kunnen getraumatiseerd zijn door een erge gebeurtenis. Ook het achterlaten van familie, vrienden, huis, speelgoed, kan

heel traumatiserend zijn voor kinderen. Probeer hun vertrouwen te winnen en zorg dat ze snel succeservaringen opdoen.

- Traumatische ervaringen kunnen resulteren in moeilijk gedrag. (Ver)Oordeel niet te snel. Zoek wel tijdig hulp.
- Laat de leerling niet stuurloos in de klasgroep rondzwerven (de eerste dagen en weken), maar bouw er een permanente relatie mee op: spreek hem heel veel individueel aan (ook non-verbaal!) zodat hij zich beschermd en gesteund voelt.
- Verklaar niet alles vanuit de situatie 'anderstalige nieuwkomer'. Een anderstalige nieuwkomer is ook gewoon een kind.
- Stel realistische verwachtingen en verlies vooral het emotionele aspect van het onthaal niet uit het oog. Plaats een oudere anderstalige nieuwkomer daarom bij voorkeur niet in een klas met jongere kinderen.
- Veel kinderen gingen jarenlang niet meer naar school. Anderen gingen nog nooit naar school. Ze kennen de regels niet en begrijpen de reactie van de leerkracht niet steeds. Wees je daarvan bewust.
- Houd rekening met de specifieke situatie van het kind, maar geef ook duidelijk de 'regels' aan van wat er binnen de school verwacht wordt, b.v. op het gebied van praktische zaken binnen en buiten de klas. Besteed hier meer aandacht aan dan bij andere kinderen. Herhaal de gedragsregels en verifieer zo snel mogelijk (indien nodig) om later moeilijkheden te vermijden.

Krijg (en houd) zicht op de ontwikkeling van het kind en rapporteer erover

- Probeer zo snel en zoveel mogelijk te weten te komen over het kind, over zijn levensverhaal maar ook over zijn interesses en vrijetijdsbesteding. Bevraag de ouders hierover. Doe dit van als de nieuwkomer toekomt en maak gebruik van een tolk.
- Elk kind is uniek. Voorkom generaliseren door goed te observeren. Elk kind reageert anders, dat geldt ook voor nieuwkomers.
- Klastitularis, onthaalleerkracht (als die kan aangesteld worden) en andere leerkrachten die met het kind werken observeren best heel breed en leggen hun bevindingen samen. Zo krijgen ze een goed beeld van het kind.
- Verwacht niet alle heil van CLB en van testen. Testen kunnen pas worden afgenomen als het kind zich een beetje thuis voelt op school en al wat Nederlands kent. Je kunt heel wat te weten komen als je kinderen individueel aanspreekt, individuele aandacht geeft, samen met hen individueel een activiteit doet. Tracht zoveel mogelijk te observeren en dit in verschillende situaties (in de klas, op de speelplaats, ...). Probeer hierbij ook zicht te krijgen op het welbevinden en de betrokkenheid van het kind. Goed observeren binnen en buiten de klas levert meer informatie dan testresultaten.
- Breng de leercompetenties, zelfsturende competenties en de sociale competenties van de leerling in beeld.
- Benut ook wat de leerling zelf inbrengt. Reflecteer samen met de leerling op zijn leerproces. Geef met duidelijke voorbeeldjes aan waaraan je samen met de leerling zal werken. Geef geregeld aan welke doelen de leerling al bereikte
- Benut de inbreng van klasgenootjes.
- Werk met brede evaluatie. Film je leerlingen bijvoorbeeld maandelijks terwijl ze een opdracht uitvoeren. Na een aantal maanden zie je heel duidelijk hoe ze evolueren en hoe hun taalvaardigheid groeit. Laat kinderen een portfolio opstellen opdrachtjes, schrijfsels, enz. Laat ook de nieuwkomers berichten schrijven op de website of het klasdagboek. Het maakt het communiceren met de ouders en de andere leerkrachten veel makkelijker. Je ziet immers hoe het kind evolueert.
- Communiceer positief. Geef aan wat het kind al kan en wat het nog niet kan. Het woordje nog erbij maakt een heel verschil. Het biedt meer perspectief op de toekomst.

Werk met de sterktes van het kind

- Tracht zo snel mogelijk te weten te komen wat de interesses zijn van het kind en benut ze optimaal.
- Zoek waar kinderen goed in zijn. Let daarbij ook op niet-schoolse vaardigheden. Maak hiervan gebruik om ze bij de les te betrekken, ze te motiveren.
- Geef veel positieve en ondersteunende feedback. Leer kinderen om elkaar feedback te geven. Leer kinderen zoeken naar wat hun collegaatjes al goed kunnen en leer ze dat te gebruiken.

- Zoek en wend materiaal aan waarmee de nieuwkomer samen met anderen kan werken. Werk coöperatief en bouw onderlinge afhankelijkheid in. Zorg voor taken waarbij ook de inbreng van de anderstalige nieuwkomer, hoe gering ook, noodzakelijk is.
- Zorg af en toe voor zelfstandig werk waarbij kinderen succeservaringen kunnen opdoen.

Differentiëren en toetsen

Uit de toolkit 'Breed evalueren'

http://www.ond.vlaanderen.be/toetsenvoorscholen/toolkit_breed_evalueren_bao/pdf/5.pdf:

- De eerste zes maanden heeft toetsen geen zin. Toetsen heeft pas zin als de leerling het Nederlands wat beheerst. Bijvoorbeeld op het einde van de onthaalperiode. Voorzie in de beginperiode beter in goede taken op het niveau van het kind.
- Werk ook voor de nieuwkomers met authentieke, realistische en voldoende complexe opdrachten.
- Voorzie ondersteuning tijdens de toets en spreek af hoe lang je de ondersteuning zult bieden. Voorbeelden van ondersteuning zijn:
  - Geef ondersteunende afbeeldingen bij een leestekst
  - Verwacht nog geen volledige zinnen bij een schrijftaak
  - Geef feedback tijdens het afleggen van de toets
  - Werk met een schrijfkader of een voorgestructureerd antwoordblad
  - Laat de leerling een woordenboek of het werkboek gebruiken.
  - Laat de leerlingen vooraf de nodige tekst lezen.
  - Lees de vragen voor zodat je intonatie de vragen kunnen verduidelijken.
  - Geef de leerling de kans om hulp in te roepen.
  - Laat de leerlingen per twee de toets maken.
  - Laat een groepje leerlingen met elkaar overleggen vooraleer ze de toets individueel maken.

Omgaan met diversiteit

- Hou rekening met de verscheidenheid in de ervaringswereld van de kinderen maar weet dat in die verscheidenheid ook heel wat gemeenschappelijkheden zitten.
- Benader de kinderen spontaan en zonder onderscheid en expliciteer de verschillen niet.
- Doe een beroep op de bredere ervaringswereld van de kinderen, beperk je niet tot de thuiscultuur.
- Zoek achtergrondinformatie over de situatie waaruit het kind komt.
- Marginaliseer de situatie van het kind niet.
- Vertrek van de dagelijkse realiteit, maak interactie tussen de kinderen mogelijk en benut de interactie.

Samenwerken met ouders/ voogd of verantwoordelijke van het opvangcentrum

- Onderhoud intensief contact met de ouders (of andere verantwoordelijke) van de nieuwkomers.
- Betrek de ouders (of andere verantwoordelijke) van de nieuwkomers bij het schoolgebeuren.
- Controleer of je boodschappen juist overkomen bij de nieuwkomers en bij hun ouders (vakantie, huiswerk, schoolreis, een dag vrijaf, vakanties, zwemmen, handtekenen). Gebruik eventueel visuele ondersteuning (pictogrammen) of maak gebruik van vertaalprogramma's
- Werk met tolken. Werk niet met broertjes en zusjes of vriendjes als het om delicate onderwerpen gaat.

Thuis taal en schooltaal

- Nieuwkomers hebben al een eerste taal, sommigen spreken zelfs meerdere andere talen.
- Je moedertaal is NOOIT FOUT, ook niet als je een nieuwkomer bent.
- Interesseer je voor de thuistaal van de kinderen en ga er positief mee om. Erken en benut de eerste taal (andere talen)! (voor tips zie www.metrotaal.be)
- Probeer zicht te krijgen op de evolutie van de leerling in zijn thuistaal. De ouders zijn daarvoor de meest geschikte bron. Heeft de leerling een achterstand in de thuistaal dan zal het ook moeilijker gaan bij Nederlands leren.
- Loopt het fout in de moedertaal dan zoek je best hulp (http://www.sig-net.be/nl/publicaties/anamnese-meertalige-kinderen-amk_74.aspx)

- Weet dat een vaardigheid die de leerling ontwikkelt in zijn thuistaal kan bijdragen aan de ontwikkeling van diezelfde vaardigheid in andere talen.
- Zorg voor contacten tussen kinderen die dezelfde taal spreken. Verplicht ze niet om samen Nederlands te spreken.

Taal leren (bron: K. Van den Branden, Handboek taalbeleid basisonderwijs)

- Stel hoge verwachtingen!
- Pas de principes van de krachtige leeromgeving toe (positief, veilig leerklimaat / betekenisvolle taken / ondersteuning door interactie). Verbind zeker in het begin taal met concrete voorwerpen, handelingen, gebaren, beeldmateriaal en motiverende acties.
- Schooltaal groeit beter op een basis van informele gecontextualiseerde taal.
- Weet dat veel anderstalige nieuwkomers door een stille periode gaan waarin ze vooral luisteren en zo proberen toegang te krijgen tot de nieuwe taal. Stimuleer ze om te praten maar forceer ze niet.
- Hou de niet-Nederlandstalige leerlingen voor de meerderheid van de tijd in de heterogene groep. Zo kunnen ze profiteren van de taal van hun Nederlandstalige klasgenootjes, worden ze deel van de groep en krijgen ze hetzelfde onderwijsaanbod als hun collega's.
- Werk met kleine groepjes (2 à 4 leerlingen) als je anderstalige nieuwkomers uit de reguliere klas haalt. Zo krijgen de kinderen meer persoonlijke aandacht, aanbod en spreekkansen en kan je meer gerichte feedback geven.
- Organiseer naast aparte activiteiten in de onthaalklas ook activiteiten in de grote groep. Begin met bewegingsopvoeding en muzische vorming omdat in die leergebieden taal makkelijk vastgehangen kan worden aan concrete voorwerpen, actie en handelingen en omdat er veel kansen zijn voor meer formele interactie tussen de leerlingen.
- Overhaast de alfabetisering van niet of andersgealfabetiseerde leerlingen niet. Alfabetisering in het Nederlands verloopt gemakkelijker als een leerling al een tijdlang heeft kunnen wennen aan de klanken van het Nederlands en al een flinke basiswoordenschat in het Nederlands heeft opgebouwd.
http://www.anderstaligenieuwkomers.be/themas/beginnende_geletterdheid_en_alfabetisering
- Neem voldoende tijd voor mondelinge taalverwerving.
- Benut spelmomenten, de lessen bewegingsopvoeding,...
- Visuele ondersteuning kan zeer handig zijn maar moet alleszins gepaard gaan met interactie
- Om als tweede taalleerder taalvaardig te worden in de alledaagse, informele taal heb je ongeveer 2 jaar nodig. Voor schoolse taalvaardigheid heb je 5 à 7 jaar nodig.
- Abstract reflecteren op je taal kan je pas goed rond je 14de.

Verder dan taal (Uit interview met Paul Leseman, Universiteit van Utrecht)

- Weet dat ook voor wereldoriëntatie en wiskunde een goed tekstbegrip (o.a. inzien hoe zinnen naar elkaar verwijzen en hoe zinnen opgebouwd zijn) en speciale woordenschat (oa. voegwoorden) nodig is.
- Bied ook jonge kinderen bewust een 'wetenschappelijk' taalaanbod aan. Onthoud ze niet van complexe zinnen, technische woorden, een derde persoonsverteltrant en een goede betoogopbouw.
- Lees jonge kinderen ook voor uit meer wetenschappelijke, leuke boekjes waarin informatie en wereldkennis worden gegeven. Zo leren ze de zinsbouw en de tekstopbouw die bij dergelijke thema's hoort. Ze leren ook de specifieke woordenschat die erbij hoort en verwerven de kennis die met die woorden wordt aangeduid.
- Lees niet enkel narratieve teksten maar ook meer 'wetenschappelijke'. Doe ontdekkingsprojecten en zet die in het teken van verbaliseren en informatie verwerken.
- Werk ook met jonge kinderen rond het oplossen van complexe levensrechtelijke problemen waarover geredeneerd moet worden, waarvoor samengewerkt moet worden en waarbij complex schooltaalgebruik wordt uitgelokt.
- Focus in het taalbad niet enkel op het vergroten van de schooltaalwoordenschat. Werk ook rond zinsbouw, tekstopbouwprincipes, woordvolgorde, regels over woordvorming en voegwoordgebruik. Kinderen kunnen meer informatie uit de context halen als ze weten hoe teksten in elkaar zitten.
- Sommige anderstalige kinderen maken hardnekkige fouten omdat hun eerste taal interfereert. Wie in zijn eerste taal geen lidwoorden kent zal dit ook moeilijker leren in de tweede taal.

- Ondersteun de nieuwkomers als blijkt dat de leerling door zijn fouten het moeilijk heeft om complexe informatie efficiënt en accuraat te verwerken. Zo is extra aandacht voor voegwoorden heel belangrijk voor het begrijpen van specifieke en abstracte logische relaties.
- Reflecteer met de (oudere) leerlingen op de structurele verschillen tussen hun moedertaal en de schooltaal. Op deze Franstalige link zie je hoe je dit kan aanpakken
<http://www.cndp.fr/BSD/sequence.aspx?bloc=481293>
<http://www.cndp.fr/BSD/videoF.aspx?num=481292>
- Sommige dingen moeten leerlingen gewoon uit het hoofd leren omdat er geen logica in zit.

De leerkracht in de onthaalklas.

- De leerkracht in de onthaalklas moet heel goed mee kunnen spelen met de kinderen. De leerkracht is niet enkel model maar ook (de enige) leverancier van taalaanbod. Het komt erop aan dat de leerkracht het taalaanbod creëert dat de kinderen buiten de klas onvoldoende krijgen.
- De leerkracht moet in staat zijn om in kleine groepjes mee te spelen met de leerlingen en om individueel met kinderen te werken, mee te spelen en in dialoog te gaan.
- Een onthaalklas moet daarom een kleine groep leerlingen tellen. Anders kan de individuele aandacht en interactie te weinig aan bod komen.

Terug naar de 'gewone' klas (als je met een aparte onthaalklas of een taalbadklas werkt).

- Bespreek al bij de opstart van de onthaalklas wanneer je leerlingen zal laten overgaan naar de 'gewone' klas en hoe je zal zorgen dat die overgang zo optimaal mogelijk verloopt.
- Beschrijf voor elke anderstalige nieuwkomer welke doelen hij bereikte, welke werkpunten er zijn en welke aanpak werkt.
- Zorg voor ondersteuning van de 'ontvangende' leerkracht. Anderstalige nieuwkomers hebben ook in de 'moederklas' nood aan verdere ondersteuning van hun taalverwerving. Het duurt immers jaren vooraleer de schooltaal helemaal verworven is.
- Bereid de leerlingen uit de onthaalklas goed voor op de overgang. Ze moeten afscheid nemen van een groep en terug aanhechting vinden in een nieuwe groep.

Samenwerken

- Werk met het hele schoolteam een onthaalbeleid voor anderstalige nieuwkomers uit.
- Overleg met alle leerkrachten die met de anderstalige nieuwkomer werken over de aanpak.
- Werk samen. Deel de verantwoordelijkheid.
- Doe samen aan binnenklasdifferentiatie.
- Overleg geregeld.
- Werk samen binnen de scholengemeenschap. Bundel expertise, laat een ervaren OKAN-lkr collega's ondersteunen, deel materialen,...

Zorg ook voor jezelf

- Stel voor jezelf realistische verwachtingen. Praat met collega's, blaas af en toe stoom af maar blijf geloven in de 'leerkracht' van kinderen.
- Speel niet voor therapeut, verwijst tijdig door naar professionals.
- Wees niet verrast als de nieuwkomer na enkele weken 'verdwijnt'. Ons asielbeleid speelt hierin een belangrijke rol. Laat deze ervaring geen reden zijn om minder gemotiveerd aan de slag te gaan wanneer zich een volgende keer anderstalige nieuwkomers op school aandienen.

Tijd 'maken'

Niet alle scholen tellen voldoende anderstalige nieuwkomers om aanvullende lestijden te genereren. Volgende tips kunnen dan helpen:

- het schoolbestuur kan de plage -uren gebruiken om anderstalige nieuwkomers extra te begeleiden;
- het lestijdenpakket kan gereorganiseerd worden waardoor een leerkracht enkele uren per week vrij komt om met anderstalige nieuwkomers te werken;
- de kindvrije momenten van leerkrachten kunnen benut worden;
- schakel vrijwilligers in: (cf. vertelmoeders...), ouders, leerkrachten met pensioen,...

- ga na welke mogelijkheden er liggen op het niveau van de scholengemeenschap. (uren samenbrengen uit de verschillende scholen, samen de ondersteuning van leerkrachten mogelijk maken,...)

4 ANDERSTALIGE NIEUWKOMERS NEDERLANDS LEREN

Hoofdstuk 7 uit het ‘Handboek taalbeleid basisonderwijs ‘ van Kris Van den Branden (Acco Leuven Den Haag, 2010) handelt over omgaan met meertaligheid. Aan het handboek is een website verbonden <http://www.taalbeleid.org/splash.php>. Je kan ook terecht op de website van het Centrum voor Taal en Onderwijs voor informatie over de aanpak van anderstalige nieuwkomers.

Op <http://www.cteno.be/index.php?idWp=267>

kan je de brochure “De opvang van anderstalige nieuwkomers in de kleuterklas” gratis downloaden. Deze gratis brochure gaat over de opvang van anderstalige nieuwkomers in de kleuterklas en bevat behalve informatie over taalvaardigheidsonderwijs, ook tips over:

- de schoolorganisatie
- de klasorganisatie
- socio-emotionele problemen
- contacten met ouders
- sociale integratie
- te gebruiken materialen
- achtergrondliteratuur
- nuttige adressen

De auteurs zijn Griet Ramaut en Mie Sterckx.

Het is een uitgave uit 2002 van het Steunpunt NT2.

Op <http://www.cteno.be/index.php?idWp=269>

kan je de brochure “De opvang van anderstalige nieuwkomers in de reguliere klas en de onthaal-klas” gratis downloaden. Deze brochure is zowel bedoeld voor de onthaalleerkracht als de klasleerkracht en heeft als inhoud:

- schoolorganisatie
- klasorganisatie
- werken aan taalvaardigheid
- socio-emotionele problemen
- contacten met ouders
- sociale integratie
- te gebruiken materialen
- achtergrondliteratuur
- nuttige adressen

De auteurs zijn Öznur Karaca, Griet Ramaut en Mie Sterckx.

Het is een uitgave uit 2004 van het steunpunt NT2.

4.1 Het proces van taalverwerving

Leestip

'Handboek taalbeleid basisonderwijs' van Kris Van den Branden (2010 Acco Leuven)

In de bijlage bij dit boek: 'Hoe verloopt taalverwerving?' wijst K. Van den Branden erop dat wetenschappers nog steeds geen volledig zicht hebben op hoe taalverwerving verloopt. Wat ze wel weten is dat de leerprocessen die spelen bij het leren van een eerste taal grotendeels dezelfde zijn als deze die spelen bij het leren van andere talen.

De auteur beschrijft wat taal verwerven is, geeft aan dat taalverwerving een actief, geleidelijk en grillig proces is, wijst op de kracht van interactie en gaat in op meerdere talen leren. Verder verkent hij de verschillen tussen taalleerders. Hij besluit dat taal leren nooit af is en dat mensen levenslang taal leren.

http://www.anderstaligenieuwkomers.be/downloads/hoe_verloopt_taalverwerving.pdf

Over de kenmerken van de krachtige leeromgeving lees je meer via volgende link:

http://www.anderstaligenieuwkomers.be/downloads/basisprincipes_van_een_hedendaagse_taaldidactiek.pdf

4.2 Fasen in taal leren

Het proces dat je doorloopt als je een tweede taal leert is vergelijkbaar met moedertaalleren. Het is een grillig, niet lineair proces. De fasen die we hieronder beschrijven worden niet opeenvolgend doorlopen, ze geven wel een bepaalde evolutie weer. Anderstalige nieuwkomers hebben allen al een andere taal of spreken zelfs meerdere andere talen. Velen gingen al naar school, leerden lezen, wiskunde en deden al heel wat kennis op over de wereld. Nu krijgen ze er een nieuwe taal bij. Oudere kinderen, zeker vanaf zes jaar, leren een nieuwe taal veel bewuster dan toen ze hun moedertaal leerden.

Belangrijk is dat kinderen een krachtige taalleeromgeving aangeboden krijgen. Een omgeving waar een positief en veilig klimaat heerst. Taal leren is immers een emotioneel gebeuren. Het is van belang dat de leerlingen zich veilig en erkend voelen en zich kunnen en willen hechten aan de groep waarin ze terecht komen en aan de nieuwe taal. In een krachtige taalleeromgeving krijgen kinderen een groot taalaanbod dat op allerlei manieren aangebracht wordt, en in verschillende situaties. Het lukt beter als ze motiverende, werkelijkheidsnabije en levensechte taaltaken krijgen en daarbij in interactie kunnen gaan met de leerkracht en met de andere leerlingen, liefst leerlingen die de nieuwe taal vlot spreken. De beste feedback en ondersteuning krijgen ze immers in de interactie met anderen. En weet dat taalstimulering voorrang heeft op het verbeteren van vormelijke fouten. En uiteraard is er een leerkrachtenteam nodig dat hele hoge verwachtingen stelt en de leerlingen niet op taaldiët zet.

De fasen die we hieronder beschrijven geven een bepaalde evolutie weer. De doelen die je in het volgende hoofdstuk vindt zijn gekoppeld aan deze fasen.

4.2.1 *Gewenningsfase / stille periode*

In de gewenningsfase is de tweede taalontwikkeling begonnen, ze beperkt zich echter nog tot passieve kennis. Het kind zegt weinig of niets. Toch is het heel actief, het onderzoekt de taal die het te horen krijgt, zoekt herkenningpunten, maakt hypothesen... De stille periode is dus helemaal geen periode van 'stilstand'. Een stille periode kan zich herhalen, bijvoorbeeld als de leerling overgaat naar de gewone klas. Elk kind verschilt daar in. De stille periode kan lang duren. Sommige kinderen hebben tot zes maanden nodig vooraleer ze zelf beginnen te praten in de nieuwe taal. Je hoeft je geen zorgen te maken als de leerlingen perfect functioneren in hun moedertaal. Loopt het daar niet goed dan zoek je best hulp. Ook cultuur kan een rol spelen. Zo is het niet in elke cultuur gebruikelijk dat je onmiddellijk je zegje begint te doen, of om te praten in een taal vol fouten.

4.2.2 *Sociale fase of redzaamheidsfase*

In de sociale fase merk je dat het kind meer en meer ontvankelijk is voor het verwerven van de tweede taal en voor de gang van zaken op school. Het kind begint te reageren op eenvoudige aanwijzingen als 'kom eens hier' en 'ga maar zitten' en het imiteert standaarduitdrukkingen als 'hallo' en 'mag ik ... alstublieft?'. Het kind gebruikt redzaamheidstaal waarmee het om aandacht kan vragen, zijn behoeften kan kenbaar maken en zijn bezittingen kan aanduiden. Redzaamheidstaal toont zich ook in het vermogen om eenvoudige beschrijvingen te geven in concrete situaties.

4.2.3 *Aanspreekbaarheidsfase*

Het kind geeft aan echt mee te willen doen met andere kinderen in de groep. Het is in staat om zijn activiteiten onder woorden te brengen. Bijvoorbeeld: 'ik leg de boeken in de kast'. Het kan ook de handelingen van anderen sturen: 'Breng die potloden eens!'. Een ander signaal dat duidt op om-

gangstaal is het vermogen om voorkeur of afkeur duidelijk te maken, zoals ‘ik lust geen spruitjes’. Het kind kan vooruitlopen op zijn bedoelingen, bijvoorbeeld: ‘ik ga naar het toilet’ en kan vaak al praten over dingen die in het onmiddellijke verleden zijn gebeurd, bijvoorbeeld: ‘ik heb de verf in de kast gezet’.

4.2.4 Taal-denkfase

Het kind heeft al een redelijke woordenschat opgebouwd en bezit een aantal structuren in de nieuwe taal die nodig zijn om verbanden tussen zinnen en zinsdelen aan te geven. Het kind heeft een communicatieve taalvaardigheid opgebouwd, het kan zich redden in concrete situaties. Het kind kent de taal die je nodig hebt om afstand te nemen van de concrete werkelijkheid, om te redeneren, te voorspellen, voor te stellen, enz.

De nieuwe taal fungeert steeds meer om de werkelijkheid te ordenen en in categorieën in te delen. Het kind gebruikt hoeveelheidswoorden zoals ‘enkele, sommige, een beetje’. Het kan kwalitatieve aspecten beschrijven zoals de kleur van een voorwerp. Voorts is het in staat om vergelijkingen te maken als ‘groter dan’, ‘zelfde als’, en om gebeurtenissen te rangschikken in de tijd: ‘eerst, dan, daarna’. Het kan ook vragen stellen naar verbanden tussen situaties (‘Hoe komt dat?’) en het kan gebeurtenissen in de toekomst onder woorden brengen: ‘als ik groot ben, word ik juf’.

4.3 Woorden, woorden, woorden

Schooltaal leren is uiterst belangrijk voor anderstalige nieuwkomers. Belangrijk is dat de woordenschat die ermee gepaard gaat ingebed zit in goed taalvaardigheidsonderwijs. En dat er gelet wordt op het bewust inbrengen van schooltaal doorheen allerlei activiteiten. Het is niet de bedoeling om de woorden te trainen wel om ze veelvuldig aan bod laten komen doorheen allerlei activiteiten.

Lees het artikel ‘Woordenlijsten in de basisschool. Een hulpmiddel bij goed woordenschatonderwijs?’ van Jozefien Loman over goed woordenschatonderwijs.

http://www.cteno.be/assets/downloads/cteno/nieuwsbrief/20/nieuwsbrief_20_woordenschatonderwijs.pdf

In het artikel) “ Geen woorden, maar daden! Commentaar bij IDP4 Nederlands” (School+visie nr. 01 | augustus-september 2012) beschrijft B. Masquillier hoe je aan schooltaal kan werken.

F. Mulder, Y. Timman en S. Verhallen stelden in 2008 in opdracht van de gemeente Amsterdam een Basiswoordenschatlijst op voor kinderen tussen 4 en 6 jaar. Ze maakten er placemats van. Leerkrachten moeten er dagelijks op kunnen kijken. Ze kunnen de lijsten gebruiken bij de voorbereiding van hun lessen en activiteiten. De lijsten vind je terug op:

<http://www.onderwijsconsument.nl/presentatie-basiswoordenlijst/>

Ook het Steunpunt NT2 stelde in 1993 woordenlijsten op. De lijsten zijn niet meer up to date. De typische schoolse woorden blijven relevant. Ook deze lijsten kunnen inspireren bij het opstellen van activiteiten in het taalbad. Je kan ze op vraag bekomen bij (gerda.bruneel@vsko.be)

Er bestaan een aantal woordenlijsten waarin o.a. schooltaalwoordenschat is samengebracht. Deze woordenlijsten kunnen verder als richtsnoer dienen:

- Damhuis, R. e.a. (1992), De woordenlijst voor 4- tot 6-jarigen. Projectbureau OVB, Rotterdam

- Jaspaert, K., Schrooten, W. & M. Verhelst (1994), Schooltaalwoordenschat Kleuteronderwijs. Steunpunt Nederlands als Tweede Taal, Leuven
- Schaerlaekens, A., Kohnstamm, D. & M. Lejaegere (1999), Streeflijst woordenschat voor zesjarigen. Swets & Zeitlinger, Lisse
- Schrooten, W. & A. Vermeer (1994), Woorden in het Basisonderwijs. Tilburg University Press, Tilburg
- Van Ooyen, L. (1993/1995), Woordenlijst voor 2 tot 4-jarigen. OVG, Arnhem

5 DOELENLIJST ANDERSTALIGE NIEUWKOMERS

Het komt erop aan om in het onthaalonderwijs heel gericht te werken aan het verwerven van de onderwijstaal. Twee sets van doelen kunnen daarbij inspiratie bieden.

Een eerste set is gericht op de werking met jonge kinderen. Je vindt ze in de publicatie: 'Een referentiekader voor doelstellingen rond vroege NT2-verwerving in Nederland en Vlaanderen'. (auteurs: Kris Van den Branden, Dirkje Van den Nulft, Marianne Verhallen, Machteld Verhelst) Je kan de publicatie downloaden op <http://taalunieversum.org/publicaties/referentiekader-vroege-tweedetaalverwerving>

De doelen geven aan wat anderstalige kleuters met de Nederlandse taal moeten kunnen doen aan het einde van het kleuteronderwijs. De Saltotest is ondermeer op de doelen uit deze publicatie gebaseerd.

Een tweede set doelen vind je verder in dit hoofdstuk. Ze zijn ontwikkeld door het Steunpunt NT2 (nu Centrum Taal & Onderwijs) voor het werk in de onthaalklas anderstalige nieuwkomers. Deze doelen vonden hun vertaling in bronnenboeken en taalmethodes die de leerkrachten gratis kunnen downloaden van de website van het Centrum voor Taal en Onderwijs. De doelen sluiten ook aan bij de fasen die we in het voorgaande hoofdstuk beschreven. Zo is het eerste doel gericht op receptief omgaan met de nieuwe taal. Wie het laatste doel bereikt kan omgaan met abstracte taal. In het schema hieronder zie je hoe de doelen opgebouwd zijn. (Met dank aan Nele Sels). Het volgend schema is van het Onderwijscentrum Brussel en geeft aan hoe taaleisen evolueren.

Luisteren	Lezen	Spreeken	Schrijven
begrijpen mondelinge informatie	begrijpen informatie/halen info	reageren mondeling	reageren schriftelijk
		op gesloten vragen antwoorden in kader van klascontext (hier en nu) en handelingen die ze uitvoeren. (doel 5)	
m.b.t. de wereld visueel zichtbaar in de klas (concreet) (doel 8)	uit korte teksten (label bij afbeelding) vooraf mondelinge info gekregen (doel 11)	op open vragen m.b.t. de wereld binnengebracht in de klas (visueel zichtbaar in de klas) (doel 9)	
m.b.t. een daar-en-toen-wereld (niet als voorwerp aanwezig) sterk visueel/talig ondersteund (doel 12)	uit korte, sterk visueel ondersteunde teksten vooraf mondelinge info gekregen (doel 13)	op open vragen m.b.t. een daar-en-toen-wereld (niet als voorwerp aanwezig) sterk visueel/talig ondersteund (doel 14)	op invuloefening m.b.t. een daar-en-toen-wereld (niet als voorwerp aanwezig) sterk visueel/talig ondersteund (doel 15)
m.b.t. een daar-en-toen-wereld (niet als voorwerp) beperkt visueel/talig ondersteund (doel 16)	uit korte/ iets langere informatieve, instructie gevende tekst met beperkte visueel/talige ondersteuning (doel 17)	op open vragen m.b.t. een daar-en-toen-wereld (niet als voorwerp) beperkt visueel/talig ondersteund (doel 18)	op invuloefening m.b.t. een daar-en-toen-wereld (niet als voorwerp) beperkt visueel/talig ondersteund (doel 19)
uit informatieve mondelinge teksten (abstraherend perspectief) met veel contextualisering (doel 20)	uit informatieve geschreven teksten (abstraherend perspectief) met veel contextualisering (doel 20)	op open vragen over informatieve mondelinge teksten (abstraherend perspectief) met veel contextualisering (doel 21)	op invuloefening over informatieve teksten (abstraherend perspectief) met veel contextualisering (doel 22)
uit informatieve mondelinge teksten (abstraherend perspectief) met beperkte contextualisering (doel 23)	uit informatieve geschreven teksten (abstraherend perspectief) met beperkte contextualisering (doel 23)	op open vragen over informatieve mondelinge teksten (abstraherend perspectief) met beperkte contextualisering (doel 24)	op gesloten vragen en invuloefeningen over informatieve teksten (abstraherend perspectief) met beperkte contextualisering (doel 25) op open toetsvragen over informatieve teksten (abstraherend perspectief) met beperkte contextualisering (doel 26)

De taaleisen van de activiteit:

	Begin	Midden	Gevorderd
1	receptief	ook productief (verstaanbaar is voldoende) <i>De lln. moeten elkaar vertellen wat ze gelezen hebben.</i>	productief vormelijke correctheid
2	mondeling	ook schriftelijk (verstaanbaar is voldoende) <i>De lln. vullende tabel in van het dier waarover ze gelezen hebben. De lln. lezen een schriftelijke tekst.</i>	schriftelijk vormelijke correctheid
3	onderwerp hier en nu	onderwerp daar en toen <i>De dieren in de teksten zijn niet aanwezig in de klas.</i>	onderwerp abstract
4	onderwerp bekend	onderwerp minder bekend	onderwerp onbekend <i>Sommige dieren zijn onbekend voor de lln. (bv.: meikeverlarve, ijsvogel)</i>
5	veel context (visueel; talig)	weinig context <i>Bij elke tekst staat een foto.</i>	geen context
6	taak op beschrijvend niveau	taak op structurerend niveau <i>Het begrijpend lezen is op structurerend niveau.</i>	taak op evaluerend niveau

TAALVAARDIGHEID NEDERLANDS

Doelen: Omschrijving

Doelenreeks 1

De leerlingen:

- voeren mondeling geformuleerde instructies voor concrete handelingen in de hier- en - nu klascontext uit

Doel 1

Voorbeelden:

Neem de twee afbeeldingen en leg ze naast elkaar.

Je moet / Jullie moeten precies op de lijnen knippen.

Ik wil dat je/ jullie eerst goed kijkt/kijken en dan een figuur uitkiest/uitkiezen.

We gaan nu de afbeelding goed bekijken.

Doe dat niet zo vlug.

Je mag / Jullie mogen niet direct antwoorden: eerst goed kijken.

Kun je /Kunnen jullie eerst even luisteren?

Wil je (eens even) aan het bord komen?

Kom eens kijken.

Pas op dat je niet te vlug knipt, (want...)

Mag ik even kijken naar je oplossing?

- begrijpen mondeling geformuleerde mededelingen, vragen en reacties van de leerkracht met betrekking tot concrete gebeurtenissen in de klascontext en tot handelingen die zijzelf uitvoeren in de klas en/of in het kader van schoolse opdrachten

Doel 2

Voorbeelden:

Kijk: dit is een tangrampuzzel.

Kijk: deze lijnen zijn recht en deze zijn krom

Kijk goed: op deze afbeelding zie je een klas met 12 leerlingen.

Inderdaad: op deze foto staat de leerkracht naast de tafel. En waar zie je hem op de andere foto?

Kijk: het water loopt weg uit het buisje.

Kunnen jullie zien welk dier staat afgebeeld?

Hoeveel stoelen zie je op de linkse afbeelding?

Welke figuur heb je gemaakt/gekozen/...?

Wie heeft de oplossing gevonden?

Heeft iedereen nu een blad papier?

Wie heeft (g)een blauwe stift? Wie heeft een meetlat nodig?

Wat heb je nodig?

Heb je iets nodig?

Wil je een andere schaar?

Neem je deze of die figuur?

Dit blad is voor jou.

Van wie is deze ringmap? Is dat van jou?

Prima. Uitstekend. Dat ziet er goed uit.

- begrijpen de gangbare vaste formules voor een aantal sociale plichtplegingen en voor het oplossen van communicatieproblemen.

Doel 3

Voorbeelden

Dag. Goedemorgen.

Tot morgen. Tot volgende week.

Alstublieft/Alsjeblief.

Bedankt. Dankjewel.

Excuseer. Sorry. Het spijt me.

Het is niet erg.

Gelukkige verjaardag. Proficiat.

Ik begrijp je niet (goed).

Wat zeg je?

Zeg dat nog eens./Herhaal dat nog eens (even)./ Kan je dat nog eens zeggen / herhalen?

Begrijpen jullie dat?

- begrijpen vragen en mededelingen in formele schoolse situaties die op henzelf betrekking hebben

Doel 4

Voorbeelden

Hoe heet je?

Waar kom je vandaan?

Hoe oud ben je?

Ben je ziek geweest? Heb je een briefje van de dokter?

Je bent te laat. Is de bus niet gekomen?

Kunnen je ouders donderdag naar school komen om met mij te praten?

Je moet nu naar lokaal 2.

Toelichting

Woordenschat en betekenisstructuren die de leerlingen receptief kunnen hanteren hebben o.m. betrekking op :

- de klasvoorwerpen: van schrijfmateriaal tot klasmeubilair
- organisatievormen: van *alleen werken* tot *werken per twee, per drie, in groep*
- plaatsaanduidingen: van de voorzetsels *in-op-onder-achter-voor-naast-tussen* tot uitdrukkingen als *rechts/links van, aan het eind van de gang, op het gelijkvloers en naar de andere kant*
- de schoollokalen: van *klaslokaal* tot *speelplaats* naar *toilet* en *refter*
- het bereiken van de school: van gangbare vervoermiddelen tot *bushalte* en *trottoir*
- tijdsaanduidingen: van *nu* en *eerst/dan/daarna* tot *straks* en *morgen*
- telwoorden
- delen van het lichaam: van *hoofd* en *mond* tot *been* en *voet* over *buik* en *rug*
- schoolse handelingen: belangrijke handelingen die in de klas geregeld moeten worden uitgevoerd, van *zitten* en *kijken* tot *zoeken* en *raden*
- gedragssturing: van gebods- (*Je moet hier knippen* en *Knip hier*) en verbodsbepaling (*Jullie mogen niet knippen*) tot uitnodiging (*Kun je/wil je dat even knippen?*) over toelating (*Jullie mogen nu knippen*) en intentieverklaring (*Ik zal dat even voor je knippen*)
- beschrijvende termen: van *groot/klein* en *kort/lang* naar *donker/licht* en *hoog/laag* over *recht/schuin, veel/weinig* en *vol/leeg*
- uitdrukken van een oordeel: van *Dat vind ik (te) moeilijk* tot *Dat heb je goed gedaan*
- vergelijking en gradatie van kwaliteiten: van *nogal groot, heel groot* en *even groot* tot *groter* en *grootst* over *te groot*
- uitdrukken van gevoelens: *boos-bang-blij-verdrietig*
- bezitsaanduidingen: van *jou* en *niet van mij*

- vragen: van *Heb je de twee mannetjes getekend?* over *Wat? Wie? Waar?* tot *Hoeveel? Hoe? Waarom? Welk(e)?*
- verwijzingen naar verleden en toekomst: van *We gaan daar nu aan beginnen* tot *Hoeveel mannetjes hebben jullie getekend?*
- ontkenningen: van *Niet naast de lijn knippen* tot *Er ligt geen gom op de tafel*

Integratiemogelijkheden

Leerlingen die deze tussendoelen in mindere of meerdere mate hebben bereikt kunnen deelnemen aan lessen lichamelijke en plastische opvoeding en andere handelingsgerichte activiteiten zoals deelnemen aan uitstappen, het schooltuintje onderhouden, werken met rekenstaafjes,...

Doelenreeks 2

De leerlingen

- reageren met een kort antwoord op gesloten vragen met betrekking tot concrete gebeurtenissen in de hier-en-nu context en tot handelingen die zichzelf uitvoeren in de klas (en) of in het kader van schoolse opdrachten. Hierbij worden zowel inhoud als formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 5

Voorbeelden

(Is deze lijn recht of krom?) Recht

(Heb jij al een blad?) Neen.

(Hoeveel balpennen liggen er op de tafel?) Negen.

(Welk voorwerp is het zwaarst?) Het boek.

- gebruiken korte vaste formules voor een aantal sociale plichtplegingen en voor het oplossen van communicatieproblemen

Doel 6

Voorbeelden

Dag. Goedemorgen.

Tot morgen.

Alstublieft/Alsjeblief.

Bedankt. Dankjewel.

Excuseer. Sorry.

- reageren met een kort mondeling antwoord op gesloten vragen met betrekking tot formele schoolse situaties die op henzelf betrekking hebben

Doel 7

Voorbeelden

(Hoe heet je?) Karim.

(Waar kom je vandaan?) Turkije.

(Hoe oud ben je?) 8 jaar.

(Ben je ziek geweest?) Ja. (Heb je een briefje van de dokter?) Nee

(Kunnen je ouders donderdag naar school komen om met mij te praten?) Donderdag niet.

Toelichting

Voor de woordenschat en betekenisstructuren die de leerlingen receptief kunnen hanteren, zie reeks tussendoelen 1 en de voorbeelden bij doel 6 en doel 7.

Doelenreeks 3

De leerlingen

- begrijpen mondeling geformuleerde informatie (mededelingen, vragen, reacties) en instructies m.b.t. een binnen de klas gebrachte wereld, gerelateerd aan de schoolse kennisdomeinen. Hierbij wordt een sterke (visuele en/of talige) contextualisering wordt geboden
Doel 8

Voorbeelden

(Weet je nog waarom je bijna nooit egels te zien krijgt in de winter?) Omdat ze een winterslaap houden.

(Waarom is Hennie zo boos?) Omdat ze altijd over de kat struikelt.

- reageren met een mondeling antwoord op vragen over fysische en cognitieve handelingen die ze uitvoeren en over informatie die ze krijgen (zoals die onder doel 8 is beschreven). Hierbij worden de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.
Doel 9

Voorbeelden

(Blijft het potlood vastzitten aan de magneet?) Nee, want er zit geen ijzer in.

(Wat denk je dat er gebeurt als ik nu het ei in het water leg?) Het zal zinken omdat het zwaarder is dan water.

(Wat betekent dit teken voor jou?) Het betekent dat je daar niet mag roken.

(Begrijp je waarom dit fout is?) Omdat de twee lijnen elkaar kruisen.

(Weet je nog welke voorwerpen magneten aantrekken?) Voorwerpen waar ijzer in zit.

(Waarom is Hennie zo boos?) Omdat ze altijd over de kat struikelt.

- gebruiken de gangbare vaste formules voor een aantal sociale plichtplegingen en voor het oplossen van communicatieproblemen
Doel 10

Voorbeelden

Tot volgende week.

Het spijt me.

Het is niet erg.

Gelukkige verjaardag. Proficiat.

Wat zegt u? / Hoezo?

Ik begrijp je niet. / Ik begrijp niet wat je zegt.

Wat bedoel je?

Wat betekent...?

Wil u/Kunt u dat nog eens zeggen/herhalen?

Begrijpt u mij?

- halen uit kort geschreven teksten (labels bij afbeeldingen) m.b.t. onderwerpen waarrond ze voorafgaand mondelinge informatie hebben gekregen, de informatie die hen wordt gevraagd.

Doel 11

Voorbeelden

Maan. Zwaar. Licht. Zwemmen.

Toelichting

Woordenschat en betekenisstructuren die de leerlingen receptief kunnen hanteren hebben betrekking op

- 'elementen' uit de waarneembare werkelijkheid: planten, dieren en andere natuurverschijnselen, onderdelen van het menselijk lichaam, mensensoorten (de brandweer, baby's, de dokter,...) en allerlei voorwerpen zoals eens steen, een touw, een magneet,...
- de waarneembare handelingen die deze elementen uitvoeren
- de waarneembare kenmerken die ze vertonen.

De leerlingen kunnen deze woordenschat en betekenisstructuren ook gedeeltelijk productief hantieren voor zover dat nodig is om te antwoorden op vragen zoals die geformuleerd worden onder doel 9 Verder kunnen ze de gangbare vaste formules vermeld onder doel 10 productief gebruiken.

Integratiemogelijkheden

Leerlingen die deze tussendoelen min of meer hebben bereikt kunnen deelnemen aan lessen die in grote mate worden geënt op de zintuiglijke werkelijkheid, bijvoorbeeld bepaalde onderdelen van wereldoriëntatie, natuurkunde of aardrijkskunde.

Doelenreeks 4

De leerlingen

- halen de hen gevraagde informatie uit mondeling geformuleerde teksten. Deze teksten hebben betrekking op een (daar - en -toen-) wereld die (doordat hij zich in het verleden of op een andere plaats bevindt) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Hierbij wordt een sterke (visuele en/of talige) contextualisering geboden.

Doel 12

Voorbeelden van tekstonderwerpen:

Hoe leven de indianen?

Spelletjes uit vreemde landen.

De olifant die zijn slurf wou ruilen.

Leven op de boerderij: vroeger en nu.

Gevaarlijke situaties in het verkeer.

- halen uit korte geschreven teksten, sterk visueel ondersteunde teksten waarrond ze voorafgaand mondelinge informatie hebben gekregen, de informatie die hen wordt gevraagd.

Doel 13

Voorbeelden van teksten:

Eerst wordt alle oud papier opgehaald.

Bram vindt een wereldbol. Een vreemde wereldbol.

Bij droog weer kan de boer morgen op de akker werken.

Overdag slaapt een uil meestal in een boom.

- reageren mondeling op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan hen voorgelegde informatie (zie doel 12). Hierbij worden de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 14

- reageren met een kort schriftelijk antwoord op een invuloefening met betrekking tot teksten zoals die onder doel 12 en doel 13 zijn beschreven. Inhoud en formulering van het antwoord worden vanuit de taak aangereikt.

Doel 15

Voorbeelden

(Vul het juiste antwoord in. Kies uit de antwoorden hieronder. In welke soort woningen leefden de indianen? (De indianen leefden ....a. in een iglo, b. in een strooien hut, c. in een wigwam.) In een wigwam.

(Vul in: gevaarlijk of niet gevaarlijk. In het donker met een fiets rijden waarvan het achterlicht stuk is, is .....) Gevaarlijk.

Toelichting

Woordenschat en betekenisstructuren die de leerlingen receptief kunnen hanteren hebben betrekking op:

- ‘dezelfde elementen’ als die vermeld onder tussendoelen 3, maar dan uit de werkelijkheid van daar-en-toen.
- klassen van waarneembare elementen (*woning, gesteente, materiaal, behoeften, vorm*)

Integratiemogelijkheden

Leerlingen die deze tussendoelen min of meer hebben bereikt, zijn normaal gezien voldoende gewapend om aan de meeste lessen in het eerste en tweede leerjaar deel te nemen, mits de leerkracht wel oog blijft hebben voor de specifieke noden van deze leerlingen.

Doelenreeks 5

De leerlingen:

- halen de hen gevraagde informatie uit mondeling geformuleerde teksten; deze teksten hebben betrekking op een (daar- en- toen-)wereld die (doordat hij zich in het verleden of op een andere plaats bevindt) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Hierbij wordt in beperkte mate (visuele en/of talige) contextualisering geboden.

Doel 16

Voorbeelden van tekstonderwerpen: zie tussendoelen 4

- halen de hen gevraagde informatie uit korte of middellange informatieve en instructiegevend geschreven teksten, waarbij (visuele en/of talige) contextualisering in beperkte mate wordt geboden.

Doel 17

Voorbeelden van tekstonderwerpen: zie tussendoelen 4

- reageren mondeling op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan hen voorgelegde informatie (zie doel 16 en 17). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 18

- reageren schriftelijk op een invuloefening met betrekking tot teksten zoals die onder doel 16 en 17 zijn beschreven. Hierbij worden de inhoud en de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 19

Voor voorbeelden van invuloefeningen zie doel 15

Integratiemogelijkheden

Leerlingen die deze tussendoelen min of meer hebben bereikt, zijn normaal gezien voldoende gewapend om aan de meeste lessen in het derde en vierde leerjaar deel te nemen, mits de leerkracht wel oog blijft hebben voor de specifieke noden van deze leerlingen.

Doelenreeks 6

De leerlingen

- halen de hen gevraagde informatie uit informatieve teksten (mondeling en schriftelijk). Deze teksten hebben betrekking op een wereld die (doordat hij vanuit een abstraherend perspectief wordt benaderd) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Contextualisering wordt daarbij in ruime mate geboden.

Doel 20

Voorbeelden van tekstonderwerpen:

Wat en hoe van een gezonde voeding.

Hoe kan je zeer zware lasten optillen?

Een methode om hoogten te schatten.

- reageren mondeling op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan hen voorgelegde informatie (zie doel 20). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 21

- reageren schriftelijk op een invuloefening met betrekking tot teksten zoals die onder doel 20 zijn beschreven. Hierbij worden de inhoud en de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 22

Voorbeelden:

Geef drie voorbeelden van een natuurlijke lichtbron.

Hoe ontstaat neerslag? Zoek het in de tekst.

Vul in: schaduw, lichtbreking, straal, weerkaatsing. De ... van het licht kan je makkelijk waarnemen met behulp van een reflector.

Toelichting:

Woordenschat en betekenisstructuren die de leerlingen receptief kunnen hanteren hebben betrekking:

op abstracte begrippen, zoals:

- algemene categoriebenamingen: bijvoorbeeld *manier/wijze, methode, techniek, middel, instrument, toestel, systeem, onderdeel, plaats/gebied, omgeving, milieu, tijd, periode/tijdstip, moment, handeling, gebeurtenis, proces, situatie, activiteit, toestand, verschijnsel, gewoonte, omstandigheid, element, teken, symbool*, enz.
- logische verbanden: *oorzaak, reden, oorsprong, aanleiding, gevolg, resultaat, functie, doel, bedoeling*, enz.

Leerlingen moeten deze begrippen ook productief kunnen hanteren in zoverre dit nodig is om aan doelstelling 21 en 22 te kunnen beantwoorden.

In doel 22 bedoelen wij met gesloten vragen die vragen waarvan de leerkracht op voorhand het antwoord kent en waarop maar één antwoord mogelijk is. Met open vragen bedoelen wij het omgekeerde.

Uitbreidingsdoelen

De leerlingen

- halen de hen gevraagde informatie uit informatieve teksten (mondeling en schriftelijk). Deze teksten hebben betrekking op een wereld die (doordat hij vanuit een abstraherend perspectief wordt benaderd) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Contextualisering wordt daarbij in beperkte mate geboden.

Doel 23

Voorbeelden van tekstonderwerpen zie doel 20

- reageren mondeling op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan hen voorgelegde informatie (zie doel 23). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.

Doel 24

- reageren schriftelijk op gesloten vragen en invuloefeningen met betrekking tot teksten zoals die onder doel 23 zijn beschreven.

Doel 25

Voor voorbeelden: zie doel 22

- reageren schriftelijk op open toetsvragen met betrekking tot teksten zoals die onder doel 23 zijn beschreven. Hierbij wordt de inhoud aangereikt in lessen die de toets voorafgaan. De formulering van het antwoord wordt niet noodzakelijk vanuit de toetsvraag aangereikt.

Doel 26

Voorbeelden:

Wat is het verschil tussen kunstmatige en natuurlijke lichtbronnen?

Hoe maakten de holbewoners vuur?

Toelichting

Voor de meeste leerlingen zal het niet haalbaar zijn om deze uitbreidingsdoelstellingen te halen in het eerste jaar dat ze op een Nederlandstalige school belanden. Toch moeten leerlingen die in het zesde leerjaar zitten, in staat zijn om deze doelstellingen te halen. Het is daarom belangrijk dat de leerkracht die hen het jaar daarop in de klas krijgt, aan deze doelstellingen verder werkt.

Aanvullingen bij taalvaardigheid Nederlands:

Doel 27 .....

Doel 28 .....

Doel 29 .....

6 LEERLINGENFICHE, SCHOOLFICHE en INDIVIDUEEL WERKPLAN

(Geïnspireerd door het materiaal van Manuel Dresen G.V.B. CKG Molenberg, Daalbroekstraat 120, 3621 Rekem)

Scholen die lestijden onthaalonderwijs aanvragen moeten voor de betrokken leerlingen een individueel werkplan opmaken. De regelgeving zegt het volgende over dat plan:

‘Het schoolbestuur organiseert voor elke anderstalige nieuwkomer een individueel werkplan. Uitgaande van de beginsituatie wordt een strategie uitgeschreven om de doelstellingen van het onthaalonderwijs zoals beschreven onder punt 1.1. te realiseren. De evaluatie van de verschillende stappen wordt eveneens opgenomen in het individueel werkplan.

Het werkplan geeft dus naast leerelementen ook leerevoluties weer, zowel binnen de aparte als binnen de geïntegreerde opvang van de anderstalige nieuwkomer. In functie van de beginsituatie en de leerevolutie van de anderstalige nieuwkomer wordt de onthaalstrategie beschreven en opgevolgd.

Het schoolbestuur gaat de verbintenis aan de leerkrachten te laten deelnemen aan nascholing gericht op onthaalonderwijs. Daarbij moeten de twee actieterreinen aan bod komen: bevorderen van taalvaardigheidsonderwijs én bevorderen van sociale integratie’

Hier vind je voorbeelden van leerlingenfiches en van schoolfiches. Je kan ze vrij kopiëren en bewerken. Je vindt ook aanzetten voor het opstellen van een individueel werkplan.

Schoolfiche Algemene gegevens
--

Schoolgegevens
Adres:
Telefoon:
E-mail:
Directeur:

Gegevens over de onthaalklas			
Datum	Leerkracht onthaalklas	Aantal anderstalige nieuwkomers	Aantal lestijden

Overzicht anderstalige nieuwkomers

Familienaam	Voornaam	Geboorte- datum	Datum inschrijving	Datum vertrek	School van herkomst

Tolken

Taal	Naam	Contactgegevens

Leerlingenfiche

Gegevens van de leerling

Naam	
Voornaam	
Geboortedatum	
Nationaliteit	
Adres	
Naam vader	
Naam moeder	
Broers en zussen en geboortedatum <i>(Indien ook op school: aankruisen)</i>	
De leerling is samen met zijn ouders in België	☐ ja ☐ nee
De leerling is alleen in België	☐ ja ☐ nee
Datum aankomst in België	
Datum inschrijving in de school	
Datum inschrijving in voorgaande scho(o)l(en)	
Adres vorige scho(o)l(en)	
Datum vertrek uit voorgaande school	
Datum vertrek uit de school	

Beginsituatie van:				
Gevolgd onderwijs in het thuisland				
Talen die het kind beheerst en waarin je met het kind kunt communiceren				
Leerlingen die met de anderstalige nieuwkomer in zijn moedertaal kunnen spreken				
	ja	neen	geen zicht op	opmerkingen
De leerling begrijpt Nederlands				
De leerling spreekt Nederlands				
De leerling is reeds gealfabetiseerd in het Nederlands				
De leerling is reeds gealfabetiseerd in een andere taal				
De leerling is gealfabetiseerd in het Latijnse schrift (a,b,c,...)				
De leerling is gealfabetiseerd in een ander schrift				
De leerling werkt met Arabische cijfers (0,1,2,...)				
Niveau voor	geen zicht op/ nog in te schatten	geen no- ties van	op lager niveau	op het niveau van zijn leeftijdsgroep
Getallenkennis				
Bewerkingen				
Schrijven				
Lezen				
Fijnmotorische schoolvaardigheden				
Schoolse attitudes				

Welbevinden

Sommige anderstalige nieuwkomers vluchtten weg uit oorlogsgebieden en geweldsituaties. Sommigen kenden extreme armoede. Een aantal van deze kinderen liep trauma's op. Hoe ze daarmee omgaan verschilt. Sommige kinderen verwerken wat ze meemaakten door erover te tekenen, door te vertellen. Anderen uiten weinig of niets over hun verleden. De herinneringen zijn soms te pijnlijk.

Leerkrachten zijn geen therapeuten. Ze zijn wel diegenen die heel veel tijd met de kinderen doorbrengen en de signalen die de kinderen uitzenden opvangen. Signalen die vertellen over de kwetsuren die de kinderen opliepen, over hun sterktes en over hun zwaktes. Voor sommige kinderen moet gespecialiseerde hulp gezocht worden. Met andere kinderen kan je zelf op weg.

Belangrijk is dat je de symptomen ziet en dat je nagaat of ze blijven, afnemen of versterken. Overleg met je CLB-anker over de symptomen en bespreek samen hoe je best omgaat met de betrokken kinderen.

Leerling							
Leerkracht	Datum						
Het kind ...							
is zelfstandig							
is ondernemend							
is vrolijk							
maakt vlot vrienden							
kan goed met fouten om							
zet door, ook als het moeilijk gaat							
kan samenwerken							
vertoont angstig gedrag							
is triestig / weent veel							
klaagt veel van buikpijn / hoofdpijn, heeft geen eetlust							

kan zich niet concen- treren							
vergeet veel							
is lusteloos en inac- tief							
vertoont hyperactief gedrag							
reageert agressief							
reageert snel geïrri- teerd							
reageert ongedurig							
reageert wantrouwig							
vertoont gedrag dat niet past bij zijn leef- tijd							
reageert angstig							
vertoont clownesk gedrag							
reageert onverdraag- zaam en verkramp							

!! = het kind vertoont dit gedrag in sterke mate

0 = het kind vertoont dit gedrag niet

+ = het gedrag evolueert in de goede richting

- = het gedrag evolueert in de foute richting

Naam leerling										
<i>Duid met een kruisje aan welke doelen je wil nastreven tijdens de lopende maand.</i>										
<i>Leg dit rooster naast de 'Doelenlijst Anderstalige Nieuwkomers'. Daarin vind je concretisering.</i>										
Na te streven doelen	september	oktober	november	december	januari	februari	maart	april	mei	juni
1 Kunnen uitvoeren van mondeling geformuleerde instructies voor concrete handelingen in de hier- en nu- klascontext										
2 Begrijpen van mondeling geformuleerde mededelingen, vragen en reacties van de leerkracht met betrekking tot concrete gebeurtenissen in de klascontext en tot handelingen										
3 Begrijpen van de gangbare vaste formules voor een aantal sociale plichtplegingen en voor het oplossen van communicatieproblemen										
4 Vragen en mededelingen begrijpen in formele schoolse situaties die op de leerlingen betrekking hebben										
5 Reageren met een kort antwoord op gesloten vragen met betrekking tot concrete gebeurtenissen in de hier-en-nu context en tot handelingen die de leerlingen uitvoeren in de klas (en)of in het kader van schoolse opdrachten. Hierbij worden zowel inhoud als formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.										
6 Korte vaste formules gebruiken voor een aantal sociale plichtplegingen en voor het oplossen van communicatieproblemen										

7	Reageren met een kort mondeling antwoord op gesloten vragen met betrekking tot formele schoolse situaties die op de leerlingen betrekking hebben									
8	Mondeling geformuleerde informatie begrijpen (mededelingen, vragen, reacties) en instructies m.b.t. een binnen de klas gebrachte wereld, gerelateerd aan de schoolse kennisdomeinen. Hierbij wordt een sterke (visuele en/of talige) contextualisering geboden									
9	Reageren met een mondeling antwoord op vragen over fysische en cognitieve handelingen die de leerlingen uitvoeren en over informatie die ze krijgen (zoals die onder doel 8 is beschreven). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.									
10	De gangbare vaste formules gebruiken voor een aantal sociale plichtplegingen en voor het oplossen van communicatieproblemen									
11	De informatie die wordt gevraagd halen uit kort geschreven teksten (labels bij afbeeldingen) m.b.t. onderwerpen waarrond de leerlingen voorafgaand mondelinge informatie hebben gekregen,									
12	De gevraagde informatie halen uit mondeling geformuleerde teksten. Deze teksten hebben betrekking op een (daar - en -toen) wereld die (doordat hij zich in het verleden of op een andere plaats bevindt) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Hierbij wordt een sterke (visuele en/of talige) contextualisering geboden.									

13	De informatie die wordt gevraagd halen uit korte geschreven teksten, sterk visueel ondersteunde teksten waarrond ze voorafgaand mondelinge informatie hebben gekregen.									
14	Mondeling reageren op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan de leerlingen voorgelegde informatie (zie doel 12). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.									
15	Met een kort schriftelijk antwoord reageren op een invuloefening met betrekking tot teksten zoals die onder doel 12 en 13 zijn beschreven. Inhoud en formulering van het antwoord worden vanuit de taak aangereikt.									
16	De gevraagde informatie halen uit mondeling geformuleerde teksten; deze teksten hebben betrekking op een (daar- en- toen-)wereld die (doordat hij zich in het verleden of op een andere plaats bevindt) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Hierbij wordt in beperkte mate (visuele en/of talige) contextualisering geboden.									
17	De gevraagde informatie halen uit korte of middellange informatieve en instructiegevendende geschreven teksten, waarbij (visuele en/of talige) contextualisering in beperkte mate wordt geboden.									
18	Mondeling reageren op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan de leerlingen voorgelegde informatie (zie doel 16 en 17). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.									

<p>19</p> <p>Schriftelijk reageren op een invuloefening met betrekking tot teksten zoals die onder doel 16 en 17 zijn beschreven. Hierbij wordt de inhoud en de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.</p>										
<p>20</p> <p>De gevraagde informatie halen uit informatieve teksten (mondeling en schriftelijk). Deze teksten hebben betrekking op een wereld die (doordat hij vanuit een abstraherend perspectief wordt benaderd) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Contextualisering wordt daarbij in ruime mate geboden.</p>										
<p>21</p> <p>Mondeling reageren op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan de leerlingen voorgelegde informatie (zie doel 20). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.</p>										
<p>22</p> <p>Schriftelijk reageren op een invuloefening met betrekking tot teksten zoals die onder doel 20 zijn beschreven. Hierbij worden de inhoud en de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.</p>										
<p>23</p> <p>De gevraagde informatie halen uit informatieve teksten (mondeling en schriftelijk). Deze teksten hebben betrekking op een wereld die (doordat hij vanuit een abstraherend perspectief wordt benaderd) noodzakelijk in taal wordt opgeroepen. Contextualisering wordt daarbij in beperkte mate geboden.</p>										
<p>24</p> <p>Mondeling reageren op vragen die gesteld worden naar aanleiding van aan de leerlingen voorgelegde informatie (zie doel 23). Hierbij wordt de inhoud, maar niet noodzakelijk de formulering van het antwoord vanuit de taak aangereikt.</p>										

<p>25</p> <p>Schriftelijk reageren op gesloten vragen en invuloefeningen met betrekking tot teksten zoals die onder doel 23 zijn beschreven.</p>										
<p>26</p> <p>Schriftelijk reageren op open toetsvragen met betrekking tot teksten zoals die onder doel 23 zijn beschreven. Hierbij wordt de inhoud aangereikt in lessen die de toets voorafgaan. De formulering van het antwoord wordt niet noodzakelijk vanuit de toetsvraag aangereikt.</p>										

Individueel werkplan voor leerling: .....

Doelen:

(zie doelenlijst Nederlands en formuleer ook doelen op het vlak van de sociale integratie. Formuleer doelen op het niveau van het kind en omschrijf de inspanningsverplichting van de leerkracht.)

.....
.....
.....

Beginsituatie van de leerling voor de doelen:

.....
.....
.....

Planning:

(Hoe ga je werken? Met welke middelen? Met welke methodes? Met welke activiteiten? Met welke materialen? Wie zal met wie /wanneer/ over wat overleggen?)

In de onthaalklas:

Taaldoelen (zie rooster)

.....
.....
.....

Sociale doelen

.....
.....
.....

In de reguliere klas:

Taaldoelen (zie rooster)

.....
.....
.....

Sociale doelen

.....
.....
.....

Evaluatie:

(Hoe ga je het proces evalueren? Hoe ga je het product evalueren?)

.....

.....

.....

Navorming:

(Welke nascholing zal welke leerkracht volgen?)

.....

.....

.....

7 METHODES EN MATERIALEN

Informatie over materialen en methodes vind je op de volgende webverbindingen. In DocAtlas, het provinciaal documentatiecentrum in Antwerpen kan je de meeste van deze materialen en methodes uitlenen.

<http://www.provant.be/leren/documentatiecentra/docatlas/>

<http://meertalen.bibliotheek.nl/>

Ook op de website van het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO)

<http://www.cteno.be/index.php?idWs=18> vind je heel wat materiaal en achtergrond.

MATERIAAL Katholiek Onderwijs Vlaanderen (vraag je inlogcode aan je directeur)

www.vvkbao.be

Communicatiespel: IK BEN IK

Activiteitenbundel: IK BEN JARIG

Publicaties rond Nederlands

Geen pAniek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers

Wegwijzer voor leerkrachten, coördinatoren en directies die een ondersteuning willen in hun begeleiding van anderstalige nieuwkomers.

Geschreven door Lieve Lenaerts en Yasmine Wauthier, Garant, Antwerpen / Apeldoorn, 2014, 188 p + DVD.

Een AN. Oh j(n)ee...

Op <http://www.onderwijscentrumbrussel.be/diensten/studiedienst/materialen> vind je de publicatie 'Een AN. Oh j(n)ee...Handreiking voor leraren en teams die zorg willen dragen voor anderstalige nieuwkomers in het basisonderwijs.'

Je vindt er o.a. achtergrondinformatie in, doelenlijsten, een beschrijving van materialen. Het materiaal is ontwikkeld door het Onderwijscentrum Brussel in samenwerking met Brusselse leraren maar is ook buiten Brussel heel bruikbaar.

Inspiratiebrochure onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het basisonderwijs.

Op http://onderwijsantwerpen.be/sites/default/files/inspibundel_v2.pdf vind je een brochure over onthaalonderwijs van Veerle Van Loveren (masterstudente pedagogische wetenschappen) in samenwerking met de afdeling onderwijsbeleid van de stad Antwerpen. Je vindt er o.a. een beschrijving van inspirerende praktijken uit basisscholen.

<http://www.anderstaligenieuwkomers.be/>

website rond anderstalige nieuwkomers van het voormalig steunpunt GOK

TASAN

Toets voor nieuwkomers tussen 12 en 16 jaar die de overgang van de onthaalklas naar de eerste graad van het secundair onderwijs willen maken.

Je kan de toets en bijhorend materiaal downloaden op

http://www.cteno.be/index.php?idWp=269&id_materiaal=412

JOKER

Referentie

Werkgroep Anderstalige Nieuwkomers (1997). Joker. Eerste opvang in de reguliere klas van het basisonderwijs.

Leuven: K.U.Leuven, CTM, Steunpunt NT2.

Joker is een bronnenboek met 150 activiteiten die tonen hoe een anderstalige nieuwkomer die geen Nederlands kent, toch meteen in de gewone klas kan worden opgevangen en er Nederlands kan leren.

Toelichting:

- **Dezelfde taak**
De hele klas werkt in principe aan dezelfde taak. De gewone leerlingen werken behalve aan talige doelstellingen ook aan inhoudelijke of sociale doelstellingen, terwijl voor de anderstalige nieuwkomers vooral talige doelstellingen voorop staan, zodat ze zo snel mogelijk leren om mee te draaien in de klas.
- **Leergebieden**
De activiteiten passen in lessen taal, rekenen, wereldoriëntatie en plastische en lichamelijke opvoeding.
- **Leeftijd**
De taken zijn doorgaans geschikt voor kinderen van 6 jaar tot 12 jaar. Een aantal ervan past eerder in de derde graad. Een deel van de activiteiten kan ook gedaan worden met kleuters van 5 jaar.
- **Analfabeten**
Het materiaal is geschikt voor analfabete leerlingen.
- **Bronnenboek**
Dit bronnenboek is geen taalmethode die je van A tot Z moet gebruiken. De volgorde waarin je de activiteiten geeft, kan je gedeeltelijk zelf bepalen, rekening houdend met de moeilijkheidsgraad. Je kan er ook een selectie uit maken, bijvoorbeeld op basis van de leeftijd van de leerlingen waaraan je lesgeeft, of er activiteiten aan toevoegen. *Joker* kan ten slotte een inspiratiebron zijn voor leerkrachten die zelf meer activiteiten willen uitwerken.

Onderdelen:

Joker bestaat uit:

- een theoretische inleiding

- een handleiding met de beschrijving van de activiteiten
- kopieerbladen voor de leerlingen.

Joker kan je downloaden van http://www.cteno.be/index.php?idWp=267&id_materiaal=407

Maak daarvoor een internetverbinding, ga op de link staan, druk op de Ctrl toets en op de linker muisknop en je komt automatisch in de teksten.

- Het bronnenboek (PDF-formaat, omvang: 189 blz., 6,5 MB)
- De kopieerbladen (PDF-formaat, omvang: 245 blz., 5,6 MB)
- De kopieerbladen - leerkrachtenbijlage (PDF-formaat, omvang: 39 blz., 1,4 MB)

GOOCHELEN MET WOORDEN

‘Goochelen met woorden’ is materiaal dat specifiek ontwikkeld is voor de onthaalklas. Het is geen taalmethode die van A tot Z gebruikt moet worden. De leerkrachten kunnen zelf de volgorde van de activiteiten bepalen. Ze houden daarbij best rekening met de moeilijkheidsgraad. Ze kunnen ook een selectie maken uit de activiteiten of er zelf aan toevoegen. ‘Goochelen met woorden’ kan inspiratie bieden voor leerkrachten die zelf meer activiteiten willen uitwerken.

‘Goochelen met woorden’ bestaat uit drie delen en is bedoeld voor nieuwkomers van 6 tot 12 jaar.

- Goochelen met woorden 1
voor kinderen die nog geen enkele kennis van het Nederlands hebben. Aan de hand van motiveerende activiteiten maken ze kennis met het Nederlands dat ze dagelijks in de klas nodig hebben. Vooral luistervaardigheid staat centraal.
- Goochelen met woorden 2
voor kinderen die al een beetje Nederlands begrijpen en stilaan beginnen te spreken. Aan de hand van bijvoorbeeld verhalen of proefjes wordt de wereld waarrond de activiteiten worden opgebouwd, wat breder opengetrokken. Vooral de mondelinge vaardigheden worden gestimuleerd.
- Goochelen met woorden 3
voor kinderen die al een beperkte mondelinge basistaalvaardigheid hebben in het Nederlands. Lezen en schrijven in het Nederlands wordt gestimuleerd, maar uiteindelijk hebben de leerlingen alle vaardigheden nodig om de opdrachten op te lossen.

De verschillende mappen van ‘Goochelen met woorden’ bestaan uit:

- een theoretische inleiding
- een handleiding met de beschrijving van de activiteiten
- kopieerbladen, die voor de leerlingen onbeperkt gekopieerd mogen worden (het is dus niet nodig om telkens leerlingenboekjes te bestellen)

Je kan ‘Goochelen met woorden’ downloaden van

http://www.cteno.be/index.php?idWp=268&id_materiaal=398

LEZEN OVER GRENZEN HEEN

Met ‘Lezen over grenzen heen’ (1998) kan je toetsen of leerlingen in hun eigen taal gealfabetiseerd zijn. Het boek bevat teksten in vijftientig talen en is geschikt voor iedere nieuwkomer vanaf 6 jaar. In de handleiding worden de verschillende talen beschreven en is aangegeven welke taal in welk land wordt gesproken. Het toetsboekje bevat van elke taal het alfabet, een lijst met tekens of cijfers en een leestekst. Deze laat u de leerling in zijn eigen taal voorlezen. In de handleiding is de

uitspraak van de letters of cijfers en teksten in het Nederlands weergegeven, evenals de vertaling van de tekst.

Meer info over de methode vind je op:

<https://mijn.cedgroep.nl/default.aspx?qvld=483985&qvCrc=pVbhbNbnlFllcTbw&qvAdapterId=f3fd68c9-2fff-4fc9-91e9-410596e7b2fb>

(titel ingeven bij zoekfunctie)

ZIEN = SNAPPEN

Zien is Snappen is een handleiding voor taalonderwijs Nederlands, bedoeld voor leraren in het basisonderwijs met een of meer anderstalige kinderen in de groep. Het boek bevat veel foto's van lessen in de praktijk en materialen die u kunt gebruiken. Daarnaast biedt het boek praktische informatie met oefeningen en aanbiedingsvormen voor bijvoorbeeld verkleinwoorden, werkwoorden, klanken en letters, lidwoorden, aanwijzende voornaamwoorden, samenstellingen, verbuigingen en vervoegingen, de verschillende er's..

De lessen in Zien is Snappen kosten weinig tijd en kunnen gemakkelijk bij of naast andere (taal-) programma's of taalmethodes gebruikt worden. Soms bestaat een les uit een visuele toelichting die u als voorbereiding op een gewone les uit de schoolmethode kunt aanbieden en die extra ondersteuning biedt; soms zijn het aparte lessen.

<http://www.bazalt.nl/taal/zien-is-snappen>

COMBILIST

Combilist is een instrument voor taalontwikkeling via interactie. Het is een praktische bundel voor de peuteropvang, de kleuterschool en de lagere school. Het is gericht op een vlotte taalontwikkeling voor zowel taalzwakke als taalsterke kinderen. Je krijgt heel wat suggesties, voorbeelden en checklists

Met de tips, foto's en voorbeelden, leren leidsters en leerkrachten de taalontwikkeling van kinderen stimuleren door goede interacties neer te zetten

CombiList bestaat uit een compacte set essentiële vaardigheden die nodig zijn om jonge kinderen actief en doeltreffend te laten praten. Het boek staat vol praktische suggesties en voorbeelden van goede interacties. In het boek staan drie lijsten. Met de Inventarisatielijst beantwoord je de vraag of leerlingen in de groep voldoende gelegenheid krijgen hun taal te ontwikkelen. Met de Checklist kun je de gesprekken van kinderen in de gaten houden en daarnaast je eigen interactievaardigheden ontwikkelen en verbeteren. Met de Observatielijst kunnen begeleiders en opleiders van onderwijsgevenden in kaart brengen of kinderen de kans krijgen hun taal te ontwikkelen en (aanstaande) leidsters of leerkrachten hierin ondersteunen.

<http://www.expertisecentrumnederlands.nl/soorten-onderwijs/po/combilist-een-instrument-voor-taalontwikkeling-via-interactie-boek/>

MET WOORDEN IN DE WEER

Woordkennis is een voorwaarde voor succes in het basisonderwijs. Leerlingen met onvoldoende woordenschat kunnen niet alleen de lessen niet goed volgen; zij leren ook minder snel nieuwe

woorden en begrippen bij. Als je als leerkracht de resultaten in je klas wilt verbeteren, zul je met taal aan de slag moeten gaan.

In Met woorden in de weer presenteren de auteurs een praktische aanpak voor intensieve woordenschatuitbreiding in het basisonderwijs. Ze reiken verschillende instrumenten en technieken aan om effectief woorden aan te leren en met woorden te oefenen in elke situatie, elke groep en elk vak. Het boek is afgestemd op de praktijk met behulp van veel voorbeelden, opdrachten en handreikingen.

Dit boek is niet alleen bedoeld voor individuele leerkrachten, maar juist ook voor schoolteams die de woordenschatontwikkeling wil intensiveren, om uiteindelijk alle lessen en klassenactiviteiten te verrijken.

<http://www.coutinho.nl/winkel/met-woorden-in-de-weer-b-482.html>

<http://www.rezulto.nl/index.php?id=19>

OP WOORDENJACHT

Het bronnenboek "Op Woordenjacht" laat zien hoe je kansen kunt grijpen en kansen kunt creëren voor alle kinderen in alle groepen. Dit kan in de taalles, in kringgesprekken, tijdens de geschiedenisles, eigenlijk de hele schooldag door.

Het boek is tot stand gekomen vanuit een samenwerking tussen Fontys Fydes en het Expertisecentrum Nederlands.

De auteurs hebben hun uitgebreide theoretische en praktische kennis over wat werkt in woordenschatonderwijs samengevoegd. De opvattingen van de onderwijsspecialisten Spencer Kagan en Robert Marzano zijn in het boek duidelijk te herkennen. Het resultaat is een groot aantal praktische en inspirerende praktijkvoorbeelden, kort en krachtig uitgewerkt. Het boek is zo opgezet dat je in elk hoofdstuk gemakkelijk in en uit kunt stappen. Daarnaast is er aandacht voor de theoretische achtergronden van woordenschatonderwijs en is het boek te gebruiken als handleiding voor de implementatie op schoolniveau.

Op Woordenjacht is daarmee een bronnenboek dat wil inspireren en een impuls wil geven aan goed woordenschatonderwijs. Het boek geeft informatie over het werken met woordenschatroutines, grafische modellen en coöperatieve werkvormen.

<http://www.fontys.nl/woordenjacht/boek.364494.htm>

<http://www.fontys.nl/woordenjacht/homepage.364396.htm>

KLEIN BEGINNEN Taalactiviteiten voor kleine nieuwkomers

'Klein beginnen' is een bronnenboek met lesideeën voor taalactiviteiten met kleuters die de Nederlandse taal niet of nauwelijks beheersen. Het boek biedt 43 suggesties voor activiteiten die in de groep met de doelgroepleerlingen kunnen worden gedaan.

De activiteiten sluiten aan bij zeventien veelvoorkomende (kleuter)thema's. De activiteiten zijn concreet en herkenbaar en zijn geplaatst in een betekenisvolle omgeving. Voorbeelden zijn kijken, nadoen, spelen aan de hand van filmpjes, rijmpjes en liedjes. Een activiteit neemt tussen de tien à twintig minuten in beslag en wordt stapsgewijs opgebouwd: van luisteren en nadoen via luisteren

en zelf doen naar luisteren en zeggen. Door de opbouw kan iedere leerling op zijn eigen niveau aan bod komen.

De geboden woordenschat is gebaseerd op de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters en de Instaplijst van Piramide.

LEZEN DOE JE OVERAL

‘Lezen doe je overal’ is een methode aanvankelijk lezen voor anderstalige kinderen van 10 tot 14 jaar. Het is een methode voor anderstalige kinderen die nooit hebben leren lezen of die hebben leren lezen in een ander schrift. De methode sluit aan bij ‘Veilig leren lezen’ maar kan ook apart gebruikt worden. Net als in ‘Veilig leren lezen’ wordt er gebruik gemaakt van structureerwoorden die gegroepeerd zijn in kernen. De teksten rond deze woorden zijn afgestemd op de leefwereld van tieners. De materialen van Veilig leren lezen zijn prima te gebruiken bij ‘Lezen doe je overal’.

Leerkrachten kunnen kiezen uit twee werkplannen. Werkplan A gaat uit van uitgebreide instructie door de leerkracht. Dit plan is vooral bruikbaar in een klas met een niveaugroep of een beperkt aantal niveaugroepen. In werkplan B is de instructietijd beperkt. Dit plan is vooral bruikbaar voor leerlingen die snel door de leerstof aan. Het is ook bedoeld voor situaties waarin de leerkracht weinig instructietijd ter beschikking heeft.

Wanneer elke schooldag tijd aan lezen besteed wordt dan kunnen de leerlingen alle kernen van de methode doorwerken binnen een half jaar.

De methode bestaat uit een handleiding, 12 leesboekjes, 9 cassettes en een poster. De methode is uitgegeven bij Zwijsen, 1996. ISBN 90-276-8563-0 maar is blijkbaar niet meer in de handel te verkrijgen.

KWINT

‘Kwint’ is een Nederlands, gedifferentieerd pakket realistische rekenmodules ontwikkeld voor nieuwkomers in het primair onderwijs. Kinderen van 7 tot 12 jaar maken kennis met de belangrijkste basisvaardigheden van rekenen. In ‘Kwint’ wordt rekening gehouden met de geringe taalvaardigheid van de nieuwkomers en met de eerder opgedane rekenervaring. Er wordt gewerkt in niveaugroepen, waarbij de lessen bestaan uit een instructiegedeelte en een deel zelfstandig werken. ‘Kwint’ bevat ook diagnostische activiteiten voor de ‘intake’ en controletaken per niveaugroep. De doorstroomprofielen geven aan hoe de leerling kan instromen in de reguliere rekenmethode.

Meer info: <http://webwinkel.cedgroep.nl/producten/basisonderwijs/kwint.aspx>

(titel in zoekfunctie ingeven)

PRISMA PROJECT

Het Prisma-project is gericht op nieuwkomers van 6 tot en met 12 jaar. Doelstelling is om leerlingen zo snel mogelijk taalvaardig te maken zodat zij het onderwijs in de reguliere groep kunnen volgen. Het programma is onderverdeeld in 4 cursussen van elk 10 weken. Hierdoor kan met meerdere taalvaardigheidsniveaus naast elkaar worden gewerkt en kan er ingespeeld worden op tussentijdse instroom van nieuwkomers.

Meer informatie vind je op: <http://webwinkel.cedgroep.nl/producten/basisonderwijs/prisma-lezen.aspx>

(titel in zoekfunctie ingeven)

ZIEZO

'ZieZo' is een methode voor de ontwikkeling van sociale competentie en maatschappijoriëntatie in het basisonderwijs. Met 'ZieZo' krijgen de leerlingen kennis en vaardigheden aangereikt waarmee ze zich sneller en beter kunnen redden in het contact met leeftijdgenoten en volwassenen in hun omgeving. De methode bestaat uit een handleiding en werkschrijftjes voor de leerlingen.

Meer info vind je op <http://webwinkel.cedgroep.nl/producten/basisonderwijs/ziezo.aspx>

RONDJE WERELD

'Rondje wereld' biedt, via gerichte oefenstof, aan tweedejaarsnieuwkomers en zwakke leerlingen een goede voorbereiding om uiteindelijk mee te kunnen doen in de reguliere lessen begrijpend lezen en wereldoriëntatie.

Meer info vind je op <http://webwinkel.cedgroep.nl/producten/basisonderwijs/rondje-wereld.aspx>

WERELDKUREN

Wereld(k)uren is een methode wereldoriëntatie voor de 3de graad waarbij er in thema's gewerkt wordt. Bij 2 van de 16 thema's is er differentiatie voorzien voor anderstalige nieuwkomers die al een beperkte basistaalvaardigheid hebben en in de reguliere klas zitten.

http://cteno.be/index.php?idMenu=121&id_materiaal=408

DIGITALE PRENTENBOEKEN

vind je op:

http://www.fundels.com/nl_BE/#/what/school

<http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/www.main.cls?v=70cb1df3-05d5-4385-95df-3b2a438e2c98>

<http://groep3marsweijde.yurls.net/nl/page/657153>

<http://www.leespret.com/downloads%20bij%20lesbrieven.html>

INTERESSANTE WEBSITES MET TAALMATERIAAL

Op de volgende websites vind je online spelletjes. Je kan ze opnemen in contract- en hoekenwerk. Zorg ervoor dat de kinderen niet steeds alleen aan de computer werken. Laat hen samen spelen met Nederlandstalige klasgenootjes. Zo kunnen ze in interactie gaan.

<http://www.schooltv.nl/>

<http://www.cambiumned.nl/taalspelletjes.htm>

<http://www.woordkasteel.com/>

<http://www.kidznet.nl/>

<http://www.hennyjellema.nl/>

<http://nt2.kennisnet.nl/>

<http://gehandicapteouders.nl/prentenboek/tabbladen/lichaam.htm>

http://www.ookjij.nl/index_win.html

<http://www.kinderlines.nl/>

www.leesplein.nl

www.internetwijzer-bao.nl

<http://www.klankie.nl/>

<http://www.rpcz.nl> Website rond meervoudige intelligentie: klikken op Primair onderwijs/Meesterschap/Hoe ben je knap?

<http://www.hetpaleis.be> Website van een theaterhuis voor kinderen, jongeren en kunstenaars. Heeft ook projecten met anderstalige nieuwkomers

www.taalsite.nl

www.margoo.be

<http://www.oddcast.com/home/demos/tts/frameset.php?frame1=talk>

<http://www.digitips.be/digitips/12-index.html>

INTERESSANT VOOR KLEUTERSCHOLEN

<http://www.kindentaal.nl/> Website over taalontwikkeling bij baby's, peuters en kleuters

<http://meertalen.bibliotheek.nl/>

<http://www.kleutergroep.nl/>

<http://www.frokkieenlola.nl/>

<http://www.zappelin.nl/>

<http://www.kpcgroep.nl>

www.angelfire.com/al/logopedie

TAAL IN DE VRIJE TIJD

www.vlaamsbrabant.be/alaboemsasa

8 SPELLETJES

www.khbo.be/spellenarchief

www.spelinfo.be

DOE WAT IK ZEG!

Doelstellingen

- instructies begrijpen en uitvoeren
- woordenschat rond lichaamsdelen/plaatsaanduidingen/eigenschappen begrijpen

Beschrijving

De leerkracht geeft een aantal korte, speelse bewegingsopdrachten, die de leerlingen uitvoeren, zoals:

- Leg je handen op je hoofd.
- Geef je buurman een hand.
- Zwaai je rechterarm rond.
- Buig 4 keer door je knieën.

Groeperingsvorm

Het spel wordt met de hele groep gespeeld; het wordt centraal geleid door de leerkracht.

Varianten

- De leerlingen mogen de opdrachten enkel uitvoeren, als ze worden voorafgegaan door 'Simon zegt...'. Anders blijven ze gewoon staan.
- De rol van de leerkracht wordt overgenomen door een leerling.
- De oefening wordt uitgevoerd in een grotere ruimte (bijvoorbeeld de turnzaal). Hoepels liggen verspreid in de zaal. Op een muziekje stappen de leerlingen tussen de hoepels door. Als de muziek stopt, staat iedereen stil en luistert naar de opdracht.

Enkele voorbeelden:

- Leg je linkerhand in de hoepel.
  - Leg je rechteroor in de hoepel.
  - Leg je in de hoepel op je rechterzijde.
  - Plaats je linkervoet en je rechterhand in de hoepel.
- De leerkracht maakt een serie kaartjes, waarop een meervoudige opdracht staat. De leerlingen werken in paren. Leerling A leest het kaartje voor en leerling B voert ze uit. Op deze manier kunnen verschillende opdrachten tegelijkertijd worden uitgevoerd.
- Enkele voorbeelden:
- Ga naar de kraan. Neem een drinkbekertje. Vul het voor de helft met water. Geef de plant voor het middelste raam wat water.
  - Ga naar het bord. Zet een wit kruisje in de linkerbovenhoek. Zet een geel vierkantje in de rechterbovenhoek. In de linkerbenedenhoek zet je een rood driehoekje.
  - De leerkracht 'selecteert' vooraf de leerlingen die een opdracht mogen uitvoeren door één of meer eigenschappen te noemen, bijvoorbeeld: Deze opdracht is enkel voor de meisjes met een bril op. Nu is het de beurt aan de jongens met witte sokken aan. Alleen kinderen met sandalen aan mogen doen wat ik nu zeg.

GA JE GANG

Doelstellingen

- luistervaardigheid ontwikkelen

- lichaamsexpressie

Beschrijving

Voor deze oefening is vrije ruimte nodig. De leerlingen gaan op verschillende manieren rondwandelen. Ze luisteren hierbij naar wat de leerkracht vertelt.

Bijvoorbeeld:

- We lopen samen door een bos. We lopen heel stilletjes op onze tenen, want we willen de dieren niet opschrikken. Nu steken we een riviertje over. We springen van steen tot steen. We lopen samen over een boomstam. Opgelet: val er niet af! De zon is weg. Brrr, wat wordt het fris! Aanvankelijk wandelt de leerkracht mee en kunnen de leerlingen haar manier van gaan imiteren. Langzamerhand gaat zij naar de kant en laat ze de leerlingen zelf uitzoeken wat er moet gebeuren.

Groeperingsvorm

Het spel wordt met de hele groep gespeeld; het wordt centraal geleid door de leerkracht.

WAAR OF NIET WAAR

Doelstellingen

- luistervaardigheid ontwikkelen
- zinnen herformuleren

Beschrijving

De leerkracht doet een serie uitspraken die waar of niet waar zijn. De leerlingen reageren snel door 'waar' of 'niet waar' te roepen ('juist of fout', 'ja of nee'). Indien nodig wordt een zin herhaald.

Enkele voorbeelden:

Mijn boek is groen. Vandaag is het donderdag. Het regent buiten.

Groeperingsvorm

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden; het wordt centraal geleid door de leerkracht.

Varianten

- Als de leerkracht een uitspraak heeft gedaan, tonen de leerlingen een groen (waar) of een rood (niet waar) kaartje. Op deze manier kunnen alle leerlingen voor zichzelf nadenken en hun mening weergeven. Als een leerling 'niet waar' zegt, probeert hij ook uit te leggen wat er niet klopt. De leerlingen herformuleren de zinnen die niet waar zijn zodanig dat ze wel kloppen.
- De rol van de leerkracht wordt overgenomen door een leerling. De complexiteit van de zinnen kan aangepast worden aan het taalvaardigheidsniveau van de leerlingen.

LUISTEREN EN TEKENEN

Doelstellingen

- luistervaardigheid ontwikkelen
- mondelinge informatie visualiseren
- plaatsaanduidingen begrijpen
- beschrijvende woorden (bijvoorbeeld kleuren) begrijpen

Beschrijving

De leerlingen krijgen een basistekening die onvolledig is (bijvoorbeeld de basisvormen van een mens, een straat, een kamer, een klas, ...). De leerkracht geeft een duidelijke beschrijving van wat er moet bijgetekend worden en op welke plaats het moet komen. De leerlingen vullen de tekening aan op basis van deze beschrijving.

Achteraf vergelijken ze hun tekening met het origineel.

De opdrachten bij onderstaande tekening luiden bijvoorbeeld:

- Kleur de mond van de clown rood.
- Maak zijn kraag geel.
- Op zijn muts zie je 3 bollen: de bovenste kleur je rood, de middelste oranje en de onderste geel.
- Kleur de rest van de muts groen.
- Geef de clown een ballon in zijn linkerhand.

Groeperingsvorm

De opdracht kan met de hele groep uitgevoerd worden (centraal geleid door de leerkracht).

Als de leerkracht de beschrijving vooraf opneemt op een cassette, kunnen de leerlingen de tekenopdracht ook individueel uitvoeren in de luisterhoek.

Meer taalvaardige leerlingen kunnen deze oefening ook twee aan twee doen. Leerling A geeft de beschrijving en leerling B vult de tekening aan.

TEKENEN OP RUITJESPAPIER

Doelstellingen

- luistervaardigheid ontwikkelen
- instructies begrijpen
- plaatsaanduidingen begrijpen

Beschrijving

De leerlingen krijgen een vel ruitjespapier. De leerkracht geeft zeer precieze tekenopdrachten. Als de leerlingen deze correct uitvoeren, ontstaat een bepaalde figuur.

Enkele voorbeelden van opdrachten:

- Zet je pen bovenaan links.
- Trek een lijn van vijf hokjes (ruitjes) recht naar beneden.
- Ga nu twee hokjes (ruitjes) naar links.

Groeperingsvormen

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden (centraal geleid door de leerkracht) Als de leerkracht de instructies vooraf opneemt op een CD / laptop, kunnen leerlingen deze oefening ook individueel maken in de luisterhoek.

Meer taalvaardige leerlingen kunnen deze oefening ook twee aan twee doen. Leerling A ontwerpt zelf een figuur en geeft de instructies aan leerling B, die ze uitvoert. Achteraf kunnen de rollen dan omgewisseld worden.

Varianten

Op het ruitjespapier worden horizontaal cijfers geplaatst en verticaal letters. De tekenopdrachten worden nu als volgt gegeven:

- 'Trek een lijn van B3 naar C2', enz.

LUISTEREN EN FIGUREN LEGGEN

Doelstellingen

- luistervaardigheid ontwikkelen
- instructies begrijpen
- plaatsaanduidingen begrijpen

Beschrijving

De leerlingen beschikken over een aantal vormen in papier of karton. Met deze vormen moet een figuur gelegd worden volgens de instructies die de leerkracht geeft.

Vorbereiding

De leerkracht demonstreert vooraf de werkwijze aan het bord met vergrote vormen.

Groeperingsvorm

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden (centraal geleid door de leerkracht). Als de leerlingen voldoende vertrouwd zijn met de speelwijze en over voldoende woordenschat beschikken, kunnen zij het spel twee aan twee spelen.

Varianten

De rol van de leerkracht kan overgenomen worden door een leerling. Er kan gebruik gemaakt worden van logiblokken, cuisenairestaafjes of mozaïekfiguurtjes.

EEN PARCOURS AFLEGGEN

Doelstellingen

- luistervaardigheid ontwikkelen
- instructies begrijpen
- plaatsaanduidingen begrijpen

Beschrijving

De leerlingen staan verspreid in het lokaal. Eén leerling wordt geblinddoekt. De leerkracht geeft instructies over het parcours dat de geblinddoekte leerling moet afleggen.

Bijvoorbeeld:

- Doe drie stappen recht vooruit.
- Ga nu twee stappen schuin naar links.

Zo komt de leerling bij een medeleerling terecht; hij moet raden wie het is en kan hiervoor verschillende strategieën hanteren: de leerling betasten, de leerling laten spreken,....

Groeperingsvorm

Het spel wordt met de hele groep uitgevoerd en geleid door de leerkracht.

Varianten

- In het parcours worden bepaalde 'hindernissen aangebracht' die de leerling moet omzeilen (bijvoorbeeld: 'Pas op, hier staat een stoel').
- De rol van de leerkracht wordt door een leerling overgenomen.

DOMINO

Doelstellingen

- getallen inoefenen
- woordenschat activeren en inoefenen
- inoefenen van meervoudsvormen
- betekenis en woordbeeld koppelen

Beschrijving

Het spel bestaat uit een reeks steentjes die in twee helften zijn verdeeld. Op elke helft staat een getalbeeld in stipjes (van 1 tot 6). Elk speler krijgt 6 steentjes. De bedoeling is dat er een soort slang wordt gevormd; de spelers proberen hun steentjes kwijt te spelen door ze tegen het vorige steentje aan te leggen en het bijhorend getal te noemen. Als een speler geen steentje kan wegleggen, neemt hij er eentje uit de pot. Winnaar is diegene die het eerst al zijn steentjes kwijt is.

Vorbereiding

De leerlingen kunnen tenminste tellen van 1 tot 10. De leerkracht geeft duidelijke instructies over de speelwijze en demonstreert tegelijkertijd aan de hand van een beperkt aantal steentjes.

Groeperingsvorm

Het spel wordt gespeeld met 3 tot 4 spelers. Als de leerlingen vertrouwd zijn met de speelwijze kunnen ze het spel zelfstandig spelen.

Varianten

- In plaats van getalbeelden staan er afbeeldingen op de kaartjes. Je kunt nu op 2 wijzen spelen:
  - 2 identieke afbeeldingen moeten aan elkaar gelegd worden en benoemd worden
  - bij elkaar horende afbeeldingen moeten aan elkaar gelegd worden en benoemd worden
- Zet op de ene helft van de kaartjes afbeeldingen en op de andere helft gedrukte woorden (koppeling van betekenis en woordbeeld).
- Zet op de ene helft van de kaartjes cijfers en op de andere helft dezelfde hoeveelheid afgebeeld (zowel het getal als de afbeelding worden benoemd; gebruik van meervoudsvormen).

Opmerking

Er kan ook gebruik gemaakt worden van bestaande Dominospellen. Bij de 'Cijferdomino' van Jumbo staat er op elke helft een cijfer + een kleurrijke afbeelding (bijvoorbeeld 1 ei, 4 visjes, 6 parels ...). Bij de 'Cijferdomino' van Ravensburger staan op de ene helft de cijfers van 1 tot en met 9. Op de andere helft staan 1 tot en met 9 dieren, bloemen of voorwerpen. De achtergrondkleuren van de kaartjes die bij elkaar horen zijn gelijk.

KWARTET

Doelstellingen

- ja/nee-vragen formuleren
- woordenschat activeren en inoefenen
- geheugen trainen

Beschrijving

In het kaartspel zitten een aantal sets van vier kaarten die bij elkaar horen. De kaarten worden verdeeld over de spelers. Deze trachten een kwartet (een volledige set van 4 bij elkaar horende kaarten) bij elkaar te krijgen door vragen te stellen aan hun medespelers:

- Speler A heeft van de vervoermiddelen reeds een boot, een auto en een vliegtuig. Hij vraagt aan speler B: ‘.., mag ik van jou de trein?’
- Speler B antwoordt: ‘Ja, alsjeblief.’ of ‘Nee, die heb ik niet.’

Als het antwoord ‘ja’ is, mag de speler die aan de beurt is nog een vraag stellen. Als het antwoord ‘nee’ is, is het aan de volgende. Als een speler een kwartet bij elkaar heeft, legt hij de vier kaarten op tafel en benoemt ze. Winnaar is diegene die aan het einde van het spel de meeste kwartetten heeft verzameld.

Vorbereiding

Het spel wordt samengesteld uit afbeeldingen van woorden die reeds in de lessen aan bod zijn gekomen. De leerkracht legt de kaarten vooraf op tafel en de leerlingen zoeken de kwartetten bij elkaar; er wordt eventueel verduidelijkt waarom bepaalde kaarten bij elkaar horen.

Het spel wordt een paar keer open gespeeld, waarbij de spelers elkaars kaarten kunnen zien. Hierbij wordt vooral de vraag - antwoordformule ingeoeffend.

Groeperingsvorm

Er wordt gespeeld in groepjes van 3 tot 5 spelers. Als de leerlingen vertrouwd zijn met de spelwijze, kunnen zij het spel zelfstandig spelen.

Varianten

Er worden kwartetten gevormd rond de beginletters van woorden (aandacht voor uitspraak). Er worden kwartetten gevormd rond samengestelde woorden (bijvoorbeeld SCHOOL: schooltas, schoolboek, schoolagenda, schoolbel).

Opmerking

Er kan ook gebruik gemaakt worden van bestaande KWARTET - spellen. Ravensburger geeft een spel uit met eenvoudige afbeeldingen van Dick Bruna (bloemen, woningen, vervoermiddelen, rassen, hemellichamen, van ei tot kip). Jumbo heeft een kwartet onder de naam 4=1. Hetzelfde plaatje komt telkens in 4 verschillende kleuren voor. Boven elk plaatje staat de hele serie afgebeeld.

LOTTO

Doelstellingen

- woordenschat activeren en inoefenen
- getallen inoefenen

Beschrijving

Elke speler krijgt een grote kaart met een 10-tal verschillende afbeeldingen. De spelleider heeft kleine kaartjes met dezelfde afbeeldingen. Hij neemt er één uit een zak of een doos, en zegt het woord dat bij de afbeelding past. Wie de bijbehorende afbeelding op zijn kaart ziet, steekt zijn hand op, herhaalt het woord en legt de afbeelding op zijn kaart. Winnaar is diegene die het eerst zijn tien vakjes heeft gevuld. Als de kaart vol is, roept de leerling 'bingo!'.

Vorbereiding

Het spel wordt samengesteld uit afbeeldingen van woorden die reeds aan bod zijn gekomen bij bepaalde thema's.

De leerkracht geeft vooraf aan elke speler een aantal kaartjes met de afbeelding naar boven. Elke speler probeert zoveel mogelijk afbeeldingen te benoemen. Als hij vastzit, bieden de medeleerlingen hulp. De woordenschat die nodig is om het spel te kunnen spelen, wordt op deze manier geactiveerd.

De leerkracht geeft duidelijke instructies over het verloop van het spel en demonstreert tegelijkertijd de speelwijze aan de hand van een beperkt aantal kaartjes.

Groeperingsvorm

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden. De leerlingen werken eventueel in paren, waarbij zwakke leerlingen 'gekoppeld' kunnen worden aan meer taalvaardige leerlingen.

Als de leerlingen vertrouwd zijn met de speelwijze, kan het spel ook in een kleinere groep gespeeld worden; er wordt een spelleider aangeduid die de kaartjes trekt.

Varianten

- De rol van de leerkracht kan overgenomen worden door een leerling.
- Je kunt bepaalde afbeeldingen meerdere keren laten terugkomen op verschillende kaarten; het komt er in dat geval op aan om snel te reageren.
- In plaats van afbeeldingen zet je getallen op de kaarten.

Opmerking

Er kan ook gebruikt gemaakt worden van bestaande Lottospellen. Ravensburger heeft een versie met plaatjes van Dick Bruna ('Lottino'). De afbeeldingen op één kaart horen thematisch bij elkaar (bijvoorbeeld dingen die bij het ontbijt horen). De achterkanten van de kaarten kunnen ook gebruikt worden; hierop staan dezelfde voorwerpen afgebeeld als op de voorkanten, maar kriskras door elkaar en in schaduwbeeld. Jumbo geeft de 'Inglotto' uit. De afbeeldingen die door de spelleider getrokken worden, zijn niet precies dezelfde als diegene die de spelers op hun kaart hebben staan. Het zijn aanvullende plaatjes. Iedere speler moet proberen met die bijpassende helften zijn kaart het eerste vol te krijgen.

MEMORY

Doelstellingen

- woordenschat activeren en inoefenen
- geheugen trainen
- betekenis en woordbeeld koppelen

Beschrijving

In een pak van 40 kaartjes zitten er 20 sets (1 set = 2 kaartjes die bij elkaar horen). De kaartjes worden geschud en met de rugzijde naar boven op tafel gelegd. De leerlingen draaien om de beurt

1 kaartje om en proberen de corresponderende afbeelding te vinden door nog 1 kaartje om te draaien. Als ze een set gevonden hebben, mogen ze de twee kaartjes bijhouden, nadat ze de afbeelding hebben benoemd. Zijn de twee omgedraaide kaartjes verschillend, dan worden ze weer op de oorspronkelijke plaats teruggelegd. Winnaar is de leerling die op het einde van het spel de meeste kaartjes heeft verzameld.

Vorbereiding

Het spel wordt samengesteld uit afbeeldingen van woorden die reeds aan bod zijn gekomen bij bepaalde thema's.

De leerkracht geeft vooraf aan elke speler een aantal kaartjes met de afbeelding naar boven. Elke speler probeert zoveel mogelijk afbeeldingen te benoemen. Als hij vastzit, bieden de medeleerlingen hulp. De woordenschat die nodig is om het spel te kunnen spelen, wordt op deze manier geactiveerd.

De leerkracht geeft duidelijke instructies over het verloop van het spel en demonstreert tegelijkertijd de speelwijze aan de hand van een beperkt aantal kaartjes. De eerste keer kan het spel gespeeld worden met een beperkt aantal sets.

Groeperingsvorm

Er zijn 3 tot 4 spelers per groep.

Als de leerlingen vertrouwd zijn met de speelwijze, kunnen zij het spel zelfstandig spelen.

Varianten

- Elke set bestaat uit een afbeelding en een gedrukt woord (koppeling woordbeeld en betekenis).
- Elke set bestaat uit twee voorwerpen die bij elkaar horen (bijvoorbeeld boek - boekentas, mes - vork).
- Als een speler een set gevonden heeft, gebruikt hij de woorden in een goede zin.
- Een zwakke leerling draait de kaartjes om, terwijl de andere spelers de afbeeldingen benoemen. Als hij een set heeft, probeert hij zelf de woorden te herhalen.

Opmerking

Er kan ook gebruik gemaakt worden van bestaande MEMORY-spelen. Ravensburger heeft een bijvoorbeeld een mooie uitgave met afbeeldingen van Dick Bruna.

PIM PAM PET

Doelstellingen

- woorden binnen een bepaalde categorie oproepen
- letters herkennen en verklanken

Beschrijving

De leerkracht maakt over verschillende thema's een aantal kaartjes met vragen van het type: Wat vind je in de keuken? Wat zie je op straat? Wat is er in de klas? Welk kledingstuk begint met ...?

De kaarten liggen op een stapeltje in het midden, met de rugzijde naar boven. De deelnemers zitten rond de tafel. De leerkracht of één van de leerlingen draait het bovenste kaartje om, leest de vraag en draait vervolgens aan een draaischijf met de letters van het alfabet. De letter waarnaar de pijl wijst, moet de beginletter zijn van het gevraagde woord. Wie het snelst een voorwerp met die letter kan noemen, krijgt het kaartje. De leerkracht stelt van tevoren een maximum bedenktijd

vast. Als dan niemand een correct antwoord heeft gegeven, komt het kaartje weer onderaan de stapel.

Vorbereiding

De vragen op de kaartjes hebben betrekking op thema's die in de les behandeld zijn. Het aantal kaartjes kan geleidelijk uitgebreid worden. De leerlingen kunnen de letters van het alfabet herkennen en verklanken.

Groeperingsvorm

Het spel kan gespeeld worden met de hele groep, waarbij er verschillende teams gevormd worden (zwakke leerlingen kunnen dan gekoppeld worden aan meer taalvaardige partners).

Het spel kan ook gespeeld worden in kleine groepjes van 4 tot 5 spelers.

Varianten

- Enkel de speler of het team dat aan de beurt is, mag een antwoord formuleren. Er wordt een maximum bedenktijd vastgelegd.
- Met het gevonden woord moet ook een goede zin gemaakt worden.

GALGJE

Doelstellingen

- woordenschat activeren
- woorden spellen
- woordbeelden vormen (synthese)

Beschrijving

De leerkracht neemt een gekend woord met een bepaald aantal letters in gedachten. De eerste en de laatste letter van het woord komen aan het bord. Daartussenin staan evenveel puntjes als er letters weggelaten zijn. De deelnemers proberen het bedoelde woord te raden. Daartoe vragen ze om de beurt een letter. Als die letter in het woord voorkomt, vult de spelleider die in op de puntjes. Iedere keer als er een letter wordt gevraagd die niet in het woord voorkomt, wordt een onderdeel van de galg toegevoegd. Als het poppetje hangt voordat het woord geraden is, mogen er geen letters meer gevraagd worden. De spelleider is dan gewonnen.

Vorbereiding

De leerlingen zijn vertrouwd met schriftelijke woordbeelden.

De leerlingen kennen het alfabet.

De leerlingen kunnen spellen.

De leerlingen beschikken reeds over een zekere basiswoordenschat.

Groeperingsvorm

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden. Als de leerlingen vertrouwd zijn met de spelwijze kunnen ze het spel ook twee aan twee spelen. De leerkracht controleert wel de juiste schrijfwijze van de woorden die geraden moeten worden.

IK GA OP REIS

Doelstellingen

- woordenschat rond een bepaald thema herhalen
- geheugen en concentratievermogen trainen

Beschrijving

Leerkracht en leerlingen zitten in een kring. De leerkracht neemt een koffer en zegt: 'Ik ga op reis en ik neem mee: een tandenborstel ...'. De tweede speler herhaalt de uitgangszin en het eerst voorwerp dat in de koffer gaat (een tandenborstel); hij voegt er ook een nieuw voorwerp aan toe. De derde speler herhaalt de zin, de twee voorwerpen en bedenkt een derde. Op deze manier blijft de reeks zich uitbreiden.

Groeperingsvorm

Dit spel kan met de hele groep gespeeld worden.

Varianten

Naargelang van het thema kan de uitgangszin aangepast worden: 'Ik ga naar de markt en ik koop...', 'ik ga naar het station en ik zie...', 'ik zit in een restaurant en ik eet...'. De voorwerpen (of afbeeldingen ervan) liggen in het midden. De leerlingen kiezen een voorwerp of een plaatje, rapen het op en formuleren de zin. De voorwerpen of plaatjes worden bijgehouden en dienen als geheugensteuntje.

IK ZIE IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET

Doelstellingen

- woordenschat herhalen
- aanwijzende en bijvoeglijke naamwoorden gebruiken
- ja/nee-vragen stellen
- kleuren inoefenen

Beschrijving

De leerkracht of één van de leerlingen neemt een voorwerp in gedachten dat voor iedereen zichtbaar is. Dan volgt de vaste formule die bij dit spelletje hoort:

- A: Ik zie ik zie wat jij niet ziet
- Groep: Wat zie je dan?
- A: Ik zie, ik zie ... (noemt de kleur van het te raden voorwerp)

De leerlingen stellen om beurt een vraag en noemen steeds de kleur bij het voorwerp, bijvoorbeeld:

- 'Is het dat witte krijtje?', 'Is het die groene lamp?'
- Als het bedoelde voorwerp geraden is, neemt degene die het geraden heeft een ander ding in gedachten en begint het spel weer van voren af aan.

Vorbereiding

De leerkracht oefent eerst het beginversje een paar keer en bedenkt de eerste keren zelf een voorwerp.

Groeperingsvorm

Het spel wordt met de hele groep gespeeld.

Varianten

De leerlingen kiezen een voorwerp op een grote plaat of ze kiezen één voorwerp uit een reeks die in het midden ligt. De mogelijkheden worden zo beperkt en de leerkracht heeft tegelijk vat op de woorden die ze speciaal wil inoefenen.

Als het voorwerp uit de klas moeilijk geraden kan worden, kan de leerling die het gekozen heeft aanwijzingen geven, door te zeggen: 'koud' (ver weg), 'lauw' (in de buurt), 'warm' (dichtbij), 'heet' (bijna goed).

KIMSPEL

Doelstellingen

- woordenschat (rond een bepaald thema) activeren en inoefenen
- geheugen trainen

Beschrijving

Leerkracht en leerlingen zitten in een kring. De leerkracht legt een 10-tal voorwerpen in het midden. De voorwerpen worden benoemd en de leerlingen bekijken ze aandachtig. Dan gaat er een doek overheen; de leerlingen proberen zich nu zoveel mogelijk van de verborgen voorwerpen te herinneren. Er kan schriftelijk of mondeling gewerkt worden.

Groeperingsvorm

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden. In plaats van individueel kunnen de leerlingen ook in paren werken.

TEKST DOORFLUISTEREN

Doelstellingen

- nauwkeurig luisteren
- articulatie en uitspraak verzorgen

Beschrijving

De leerlingen fluisteren elkaar een woord, een zin of een korte tekst door. Diegene die begint fluis-tert het woord/de zin/de tekst in het oor van de rechterbuur. Deze luistert goed en herhaalt zo precies mogelijk wat hij gehoord heeft. Zo gaat het fluisteren het hele rijtje rond. De laatste leerling zegt hardop wat hij verstaan heeft. Daarna maakt de eerste leerling bekend waar het oorspronkelijk over ging. Eventuele verschillen worden opgespoord.

VERRASSINGSZAK

Doelstellingen

- woordenschat activeren en inoefenen
- zinnen formuleren die een beschrijving geven

Beschrijving

Een aantal voorwerpen worden in een zak gestopt. Eén leerling wordt geblinddoekt en neemt een voorwerp uit de zak. Hij betast het en raadt wat het is.

Varianten

De andere leerlingen mogen ‘hints’ geven, zoals:” Je gebruikt het om te knippen. Je vindt het in de keuken. Het heeft een groene kleur.”

De leerkracht selecteert voorwerpen rond bepaald thema: dingen uit de natuur, voorwerpen uit de klas, voorwerpen die in de keuken gebruikt worden, kledingstukken, enz.

WIE IS HET?

Doelstellingen

- ja/nee-vragen stellen
- woorden inoefenen die een beschrijving geven (kleuren, gelaatskenmerken, vormen, ...)
- logisch denken ontwikkelen

Beschrijving

De leerkracht of één van de leerlingen schrijft een naam van iemand uit de groep op de achterkant van het bord. De andere leerlingen mogen nu vragen stellen om te achterhalen welke naam is opgeschreven. De vragen mogen alleen met ‘ja’ of ‘nee’ beantwoord worden. Wie de naam raadt, mag een volgende naam op het bord schrijven.

Voorbeelden van vragen:

- Is het een jongen?
- Heeft hij kort haar?
- Heeft hij een lange broek aan?

Groeperingsvorm

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden. Meer taalvaardige leerlingen kunnen het spel twee aan twee spelen (cfr. MB-spel)

Varianten

In plaats van personen, worden voorwerpen uit de klas geraden. Er kan ook geraden worden naar andere (niet-zichtbare) personen

Opmerking

MB geeft een spel uit dat op hetzelfde principe gebaseerd is en dat met 2 spelers gespeeld kan worden (‘Wie is het?’). In het spel zijn twee reeksen kaarten met gezichten. Iedere speler neemt een kaart en zet die in de gleuf vooraan op zijn spelbord. Alle mogelijke gezichten staan ook op het spelbord. Het komt erop aan uit te vissen welk gezicht de tegenspeler op zijn spelbord heeft voordat hij raadt wie er op jouw kaartje staat. Door ja/nee -vragen te stellen aan de tegenspeler kunnen bepaalde gezichten geëlimineerd worden.

WOORDENKETING

Doelstellingen

- parate woordkennis activeren
- schriftelijke woordbeelden koppelen aan gesproken woorden
- auditieve en visuele analyse

Beschrijving

De leerlingen zitten in de kring en noemen om de beurt een woord dat past in een bepaalde categorie of een bepaald thema. Ze zorgen ervoor dat de eerste letter van het volgende woord dezelfde is als de laatste letter van het voorafgaande woord en maken zo een woordenketting.

Vorbereiding

De leerlingen zijn vertrouwd met schriftelijke woordbeelden.

De leerlingen beschikken reeds over een zekere basiswoordenschat.

Varianten

De leerlingen maken zinnen met twee of meer woorden uit de ketting.

De leerkracht noteert de woorden op het bord terwijl ze genoemd worden, zodat leerlingen het schriftelijk woordbeeld voor zich zien.

HOE VOELT HET AAN?

Doelstellingen

- zintuiglijke ervaringen beschrijven
- inoefenen van bijvoeglijke naamwoorden (ruw, glad, zoet, zuur, warm, koud, droog, licht, enz.)

Beschrijving

De spelers zitten per twee met een boek tussen hen in, zodat ze niet kunnen zien wat de ander doet. Elke speler krijgt een reeks prenten en een tabel. Speler A legt de 12 prenten in een bepaalde volgorde op de tafel. Het doel van het spel is dat speler B zijn prenten in dezelfde volgorde als speler A moet leggen. Om dit te kunnen doen, moet speler A een goede beschrijving geven van de smaak, het gevoel, het uitzicht, de geur die op de prenten voorkomen. Speler B mag vragen stellen. Als speler B de prenten juist heeft gelegd, worden de rollen omgekeerd.

PUZZELEN

Doelen

- situatie beschrijven
- zinnen formuleren die alledaagse activiteiten weergeven (constructie: 'ze zijn aan het ...')

Beschrijving

Het spel kan met de hele groep gespeeld worden. Er zijn 4 grote prenten, die elk volgens de lijnen verknipt worden. Elke leerling krijgt een deel van één van de prenten. De bedoeling is dat leerlingen zelf uitmaken welke medeleerlingen een deel van dezelfde prent hebben. Dit doen ze door al rondwandeland elkaar een beschrijving te geven van hun deel van de prent. Als ze elkaar gevonden hebben, moeten ze samen gaan zitten en de prent reconstrueren.

WAAR IS MIJN BRIL?

Doelen

- waar -vragen formuleren
- inoefenen van woorden en zinswendingen die een plaats aanduiden

Beschrijving

Het spel wordt gespeeld in groepjes van 4. Elke speler krijgt een kaart, waarop een woonkamer staat afgebeeld. De kleine tekeningetjes onderaan zijn afbeeldingen van voorwerpen die ze verloren zijn. Het doel is dat elke speler te weten komt waar die verloren voorwerpen zich bevinden. Dit kan door vragen te stellen aan de medespelers: 'Waar is mijn kam?'. Als de vindplaats ontdekt is, wordt het voorwerp erbij getekend (op de juiste plaats).

GEVOELENS

Doelen

- gevoelens beschrijven
- inoefenen van bijvoeglijke naamwoorden als droevig, blij, moe, boos, enz.

Beschrijving

De leerlingen zitten per twee met een boek tussen hen in, zodat ze niet kunnen zien wat de ander doet. De twee spelers krijgen 12 afbeeldingen van personen en een tabel. Speler A legt de afbeeldingen in een bepaalde volgorde op tafel (hij maakt hiervoor gebruik van de tabel). Het doel van het spel is dat speler B zijn prenten in dezelfde volgorde legt. Om dit te bereiken moet speler A een goede beschrijving geven van de gevoelens die in elke prent zijn uitgedrukt. Speler B mag vragen stellen. Als hij de prenten in de juiste volgorde heeft gelegd, worden de rollen omgewisseld.

UNO

UNO is een perfect spel om kleuren en getalbeelden in te oefenen.

9 SOCIO-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Over de socio-emotionele opvang van anderstalige nieuwkomers lees je meer op:

http://www.anderstaligenieuwkomers.be/themas/socio_emotionele_opvang

Vanaf 1 februari 2016 zal elke provincie beschikken over een mobiel traumateam dat langs scholen en welzijnscentra zal trekken om jonge, getraumatiseerde vluchtelingen te begeleiden. Via de website van Solentra kan je een aanmelding doen.

<http://www.solentra.be/uzbrussel/index.aspx>

Op <https://www.augeo.nl/nl-nl/nieuws/gratis-elearning-voor-leerkrachten-van-vluchtelingenkinderen/> vind je een gratis online cursus ‘Steun bieden aan vluchtelingenkinderen.

De online cursus biedt basiskennis over chronische stress en de manier waarop leerkrachten kunnen bijdragen aan de veerkracht van kinderen na ingrijpende levenservaringen.

OMGAAN MET TRAUMA'S

o De leerlingen: ontredderd

Het minste dat je van een onthaalklas kan zeggen, is wel dat ze gekenmerkt wordt door een zeer heterogene samenstelling. Zo zijn de kinderen vaak afkomstig uit verschillende hoeken van de wereld. Zoveel verschillende landen betekent ook zoveel verschillende talen. Vaak zijn er weinig aanknopingspunten met het Nederlands en bovendien zijn sommige kinderen niet vertrouwd met het Latijns schrift. In bepaalde gevallen kan je voor de eerste contacten beroep doen op een tolk (familie, vrienden, of iemand van een tolkencentrum). Dit ligt echter niet altijd voor de hand. Zo veel verschillende landen betekent ook zoveel verschillende culturen, gewoonten en gebruiken. Dit levert wel eens conflicten op:

- Celal uit Turkije vindt dat hij niet mee hoeft op te ruimen in de klas; dat is werk voor de meisjes.
- Dilek uit Bulgarije is een heel repressieve aanpak gewend en kan moeilijk om met de meer democratische houding van de leerkrachten hier.
- Fadouma uit Ethiopië hanteert een ander tijdsbesef en komt hierdoor steevast te laat in de les.
- Ben uit Ghana heeft vaak last van buikpijn omdat hij maar niet kan wennen aan het eten hier.

Dit soort conflicten kan niet in een handomdraai ‘opgelost’ worden. Het is voor de leerkracht echter een hele stap vooruit als zij op de hoogte is van een aantal gewoonten en gebruiken. Voor de nodige achtergrondinformatie zal men vaak een paar stappen buiten de school moeten zetten. In de familie- of kennissenkring van de kinderen zijn er soms mensen die het Nederlands machtig zijn en die als tolk kunnen optreden. In ‘school x’ besloot de leerkracht op een bepaald moment bij elke familie een huisbezoek af te leggen. Dit leverde voor haarzelf een aantal verhelderende inzichten op. Bovendien stimuleerde het verschillende ouders om zich ook stipter te houden aan schoolse afspraken (zoals op tijd komen).

Een lokaal integratiecentrum beschikt vaak over de nodige documentatie. Het hoeft geen betoog dat hier soms een lange en moeilijke weg afgelegd moet worden, maar toch kan het voor de leerkracht al een hele stap vooruit zijn als ze tenminste een aantal reacties beter begrijpt.

In eenzelfde lokaal zitten niet alleen kinderen van verschillende afkomst bij elkaar. Er zijn ook grote verschillen in leeftijd. Enerzijds levert deze situatie een aantal voordelen op; de oudere kinderen zijn er gewoonlijk wel voor te vinden om de jongere wat vooruit te helpen. Anderzijds zijn er natuurlijk enorme verschillen qua niveau en ook bijvoorbeeld qua belangstelling en belevingswereld. Voor een efficiënte werking zijn klassikale werkvormen dus zeker niet aangewezen. Werken in heterogene groepjes en interactieve hoeken opent wel een aantal interessante perspectieven.

De schoolse achtergrond van de anderstalige nieuwkomers is ook zeer uiteenlopend. Van sommige kinderen weet men helemaal niets over de schoolloopbaan. Sommige kinderen zijn door omstandigheden nog nooit naar school geweest.

- Ben, een 8-jarige jongen uit Ghana, maakt vrij goede vorderingen qua taalvaardigheid, maar zijn prestaties in de klas zijn zeer zwak. Hij kan ook niet lezen of schrijven. De oorzaak is voor de leerkrachten een groot vraagteken: is Ben nog nooit naar school geweest, vinden zijn leerproblemen hun oorsprong in traumatische ervaringen of heeft hij een mentale achterstand? Uiteindelijk blijkt uit een aantal (non-verbale) tests dat Ben een zeer laag IQ heeft. Eigenlijk hoort hij thuis in het buitengewoon onderwijs. Omdat Ben zich heel goed op zijn gemak voelt in de klas waar hij nu zit, wordt besloten om hem voorlopig bij zijn vriendjes op deze school te laten..
- De 10-jarige Roewan uit Irak heeft, vóór ze in België belandde, al een hele geschiedenis van onderduiken en weer wegvlugten achter de rug. Ze bracht een groot deel van haar kindertijd door in vluchtelingenkampen. Een school is een totaal vreemde omgeving voor haar; ze weet niet waarvoor een boekentas of een potlood dient. Ze heeft nog nooit een verfdoois of een schaar gezien en begrijpt niet dat je soms op een stoel moet blijven zitten.

Het spreekt bijna voor zich dat deze kinderen vooral ‘tijd’ nodig hebben om te wennen aan de nieuwe situatie. Jammer genoeg wordt hen dit niet altijd gegund. Het onthaalbeleid bepaalt hoe lang anderstalige nieuwkomers onthaalonderwijs kunnen krijgen. Dat is een vrij korte periode. In de realiteit lopen ze achteraf soms echt ‘verloren’ of ze worden gewoon doorverwezen van de ene naar de andere school. Eerlijkheidshalve moeten we zeggen dat de situatie niet altijd zo negatief is. Ook in een ‘gewone’ klas kan een anderstalige nieuwkomer een leerkracht treffen die hem door de moeilijke periode heen loodst. Zoals al eerder vermeld, kan ook het ‘mentorschap’ een heel positieve uitwerking hebben. Een autochtoon klasgenootje wordt aangesteld als mentor/buddy van de anderstalige nieuwkomer. Gewoonlijk neemt een leerling deze taak vrijwillig op zich. Hij maakt de nieuwkomer wegwijs in het leven op school en in de klas en probeert hem zoveel mogelijk te betrekken bij allerlei activiteiten (ook bijvoorbeeld bij het spel op de speelplaats). Sommige anderstalige nieuwkomers vinden het gemakkelijker om een leeftijdgenootje in vertrouwen te nemen en te ‘volgen’ dan een volwassene:

- De 7-jarige Amran schuwt elke toenadering van volwassenen, maar heeft het volste vertrouwen in Jens, die hem op sleeptouw neemt. Als de kinderen gaan zwemmen (Amran heeft nog nooit een zwembad gezien) kan alleen Jens hem er na veel moeite toe overhalen om op de rand te gaan zitten, met zijn voetjes in het water...

Vele vluchtelingenkinderen zijn blootgesteld geweest aan schokkende gebeurtenissen: geweld, vernietiging, verlies van iemand die hun dierbaar was, verlies van hun huis. Hierdoor zijn ze vaak mentaal lelijk toegetakeld. De 12-jarige Lenka ontvluchtte met haar ouders het oorlogsgeweld in Bosnië. Ze heeft veel familie en vrienden verloren. Door deze traumatische gebeurtenissen is een deel van haar geheugen ‘gewist’; hoewel ze normaal begaafd is, kan ze niet meer lezen of schrijven.

Vluchtelingenkinderen hebben ook soms een lange ‘vluchtgeschiedenis’ achter de rug, waarbij ze voortdurend moesten afscheid nemen. Ook hier in België leven ze vaak nog in onzekerheid of zij wel mogen blijven. Soms gebeurt het dat een kind van de ene dag op de andere niet meer opdaagt

in de klas; dit verwekt grote onrust bij de andere kinderen. Sirud, 10 jaar, ontvluchtte met zijn familie Irak, leefde ondergedoken in Turkije, kwam terecht in een asielzoekerscentrum in Duitsland en woont nu bij familie in Leuven. Zijn ouders hebben een asielaanvraag ingediend, maar verkeren nog in het ongewisse over de afloop.

De thuissituatie is gewoonlijk verre van rooskleurig. Gezinnen zijn bijvoorbeeld langere tijd uit elkaar geweest. Wanneer ze weer verenigd worden, moet iedereen weer aan elkaar wennen. Dat kan de nodige spanningen opleveren. Bovendien leven de ouders in grote onzekerheid over het lot van familie, vrienden en kennissen die achterbleven.

Voorts zijn er financiële problemen en huisvestingsproblemen. Dit alles heeft onvermijdelijk zijn weerslag op de kinderen. Voor de opvang van deze kinderen in de klas zijn twee sleutelwoorden belangrijk: 'veiligheid' en 'vertrouwen'.

Of een kind blijvend schade ondervindt na een traumatische gebeurtenis hangt af van veel factoren, o.m. van de soort gebeurtenis, maar ook van het karakter, de leeftijd van het kind, van de omgeving en van de opvang binnen het gezin. Kinderen reageren heel divers op ervaringen die zij hebben doorgemaakt en uiten dat ook op verschillende manieren. Toch zien we dat heel veel van deze kinderen te maken hebben met concentratieproblemen op school. Sommigen zijn bovendien zeer angstig en nerveus en wijzen aanvankelijk elke vorm van toenadering af. Anderen voelen zich machteloos en uiten dit door een zeer agressief gedrag. Dit komt vooral voor bij kinderen die zich helemaal niet verstaanbaar kunnen maken en daardoor erg gefrustreerd zijn.

Opvallend is ook dat veel kinderen enorm gehecht zijn aan persoonlijke bezittingen en zich ook allerlei dingen in de klas gaan toe-eigenen om hierdoor een houvast te creëren.

- Watini, 8 jaar, komt uit de sloppenwijken van Port-au-Prince (Haïti), waar ze de hele tijd op straat doorbracht. Ze is heel vrolijk en levendig, maar kan zich heel slecht concentreren en blijft gemiddeld niet langer dan 2 minuten op haar stoel zitten.
- Birzen, 10 jaar, is heel stil en teruggetrokken. Ze durft niet luidop te praten voor de groep, hoewel uit haar schriftelijk werk blijkt dat ze het Nederlands al redelijk goed beheerst. Ze heeft ook nooit oogcontact met de leerkracht.
- Celal, 9 jaar, kan het ene moment heel innemend en ijverig zijn. Het andere moment vervalt hij in een oncontroleerbare driftbui, waarbij het materiaal en soms de medeleerlingen het moeten ontgelden.
- Hulya, 7 jaar, verzamelt systematisch balpennen en potloden. Als de leerkracht vaststelt dat er weer heel wat uit de klas 'verdwenen' zijn, hoeft ze alleen maar Hulya's boekentas even na te kijken.

Verschillende leerkrachten vermelden dat ze het erg moeilijk vinden om met dit soort gedragsproblemen om te gaan. Ze voelen aan dat individuele aandacht erg belangrijk is, maar dat is juist hetgeen wat ze niet altijd kunnen geven. Overleg en uitwisseling zouden hier wellicht een uitweg kunnen bieden. Overleg tussen de klasleerkracht en de leerkracht van de onthaalklas zou al een begin kunnen zijn. Op die manier zou men bijvoorbeeld consequent op dezelfde manier op een bepaald gedrag kunnen inspelen. Overleg tussen verschillende leerkrachten die in een onthaalklas werken, zou ook verhelderend kunnen zijn; zo kan men leren van elkaars ervaringen. Voorts zou het ook interessant zijn om te rade te gaan bij leerkrachten uit het buitengewoon onderwijs. Zij beschikken in sommige gevallen wellicht over de nodige achtergrondinformatie en deskundigheid om in te spelen op individuele gedragsproblemen. Ook het CLB kan geraadpleegd worden.

o Samenvattend:

Knelpunten en mogelijke oplossingen

conflicten op basis van andere cultuur

- achtergrondinformatie verzamelen
- groepen heterogeen samenstellen
- werken met gedifferentieerde werkvormen en variatie in groepeeringsvormen

gedragsproblemen

- voldoende tijd geven
- gevoel van veiligheid en vertrouwen geven
- overleggen met collega's en deskundigen

o Interessante literatuur

- F.C. de Wereld
Vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs
1998
Stichting Pharos
Postbus 13318
3507 LH Utrecht
ISBN 90-75955-04-9
- Vluchtelingen in de klas
Vademecum Socio-emotionele opvang van vluchtelingenkinderen
Garant
Tiensesteenweg 83
3010 Leuven

10 PROCEDURES EN TERMINOLOGIE ROND ASIELBELEID

Op de websites van het **Ministerie van Binnenlandse Zaken** en van het **Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers** vindt u de meest recente informatie rond het asielbeleid en de opvang van asielzoekers.

<https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/NL/Pages/home.aspx>

<http://fedasil.be/nl>

11 BESCHOUWINGEN EN BEZINNINGEN

Maar ik ben geen vluchteling
want ik ben niet gevlucht.
Ik ben weggewaaid
als een blad van een boom
Er is in ons land een verschrikkelijke wind opgestoken
een wind vol vuur en verkrachting
en op een dag,
op een dag die ik me niet meer durf te herinneren,
ben ik weggewaaid
Wie zou er uit zichzelf vluchten?
Wie zou er zonder afscheid nemen
z'n eigen huis
z'n eigen dorp of stad
z'n eigen land
z'n eigen familie
in de steek laten
en dan
ergens aankomen waar je niet welkom bent?
Vluchtelingen zijn nooit welkom .
Nergens.
Dat weet iedereen.
Dat heeft de geschiedenis al vaak bewezen.
Waarom zou je dan vluchten?
Waarom een langzame dood in een vreemd land
als je op de drempel van je eigen huis ook kunt sterven?
Vluchtelingen bestaan niet.
Er bestaan alleen weggewaaide mensen,
mensen die door de wind over de wereld zijn geblazen.
Tekst van Ad De Bont uit het toneelstuk Mirad, een jongen uit Bosnië. 1993

Vraag is of mensen

Vraag is of mensen
in één tijd
én uniek én gelijk kunnen zijn
zoals je de druppels van de zee
slechts kan vervangen door andere
maar in wezen gelijkaardige druppels
misschien is het antwoord
dat elke mens evenveel recht
heeft om hier te zijn
evenveel als het eeuwige gras
op de aarde
en de sterren aan de hemel
finaal is onze bestemming toch
de kosmos
van de oneindigheid
waar blank en zwart
rood en geel
oplossen in de Regenboog
der Herinnering
Karel Ringoet

Je schrift is Latijns
Je cijfers zijn Arabisch
Je democratie is Grieks
Je wagen is Duits
Je stereoketen is Japans
Je pizza is Italiaans
Je koffie is Braziliaans
Je Sinterklaas is Turks
Je vakanties zijn Spaans
Je wijn is Frans
Je kaas is Hollands
Je sportzender is Engels
Je geliefde restaurantje is Thais
Je cola is Amerikaans
Je tapijt is Perzisch
Je Christus is Joods
Je dromen zijn exotisch
Alleen je buur is vreemdeling

‘In de kijker ‘ voor het secundair onderwijs rond het thema vluchtelingen.
<http://www.kuleuven.be/thomas/page/vluchtelingen-cliche-foto-icoon/>

Wie of wat ik later word
lees je niet op mijn rapport.
Ligt de lat misschien te hoog?
Is mijn laddertje te kort?
Mis ik één of andere sport?

Is de lijn waarvan we starten
wel voor iedereen gelijk?
Mag ik zijn zoals ik ben
als ik meedoe aan die wedstrijd?

Wat ik meeneem in mijn rugzak
da's de moeite weet je wel
't is misschien een beetje minder
maar wie heeft daarvan nu hinder?

Naast diploma's en medailles
geldt ook wat ik elders leer.
Iedereen raakt in de ban
als ik opsom wat ik nog kan.

Toon Hermans

12 ETNOCOMMUNICATIE

- Spreken zonder grenzen.

<http://www.klasse.be/archief/leer-maar-nederlands/>

- ‘Etnocommunicatie. Communiceren met een multicultureel publiek’ is een uitgave van de Cel Gelijke Kansen van de Vlaamse Gemeenschap en van de Provincie Antwerpen. De brochure is het resultaat van een zoektocht naar communicatiemethoden om beter met allochtone doelgroepen te communiceren. Vele methoden en tips zijn ook van toepassing op ‘autochtone’ doelgroepen. Voor allochtonen zijn ze extra belangrijk en daarom zet Verbal Vision ze ook extra in de verf. De brochure is in de eerste plaats bedoeld voor de communicatiemedewerker van een dienst of vzw. Maar iedereen die een brug naar allochtonen wil slaan, kan er zijn voordeel uit halen.
U kunt deze brochure downloaden <http://www.verbalvision.be> of ze gratis bestellen bij de Cel Gelijke Kansen van de Vlaamse overheid, Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel, tel. 02-553.58.46, fax 02-553.51.38, gelijkekansen@vlaanderen.be en www.gelijkekansen.vlaanderen.be.

13 THUISTAAL

www.metrotaal.be

www.meertaligheid.be

13.1 PROBLEEMSTELLING

Rond tweetalige opvoeding van jonge allochtone kinderen bestaat vaak onduidelijkheid. Veel allochtone ouders vragen zich af wat het beste is voor hun kinderen: zo snel mogelijk Nederlands leren, ook in het gezin, omdat de kinderen toch in België blijven, of Nederlands leren buiten het gezin en de eigen taal binnenshuis? De onduidelijkheid voor de ouders wordt nog verscherpt door de tegengestelde adviezen die zij over deze kwestie krijgen van scholen, CLB en welzijnsdiensten. Men gaat er al te gemakkelijk vanuit dat als er thuis maar Nederlands gesproken wordt, de schoolse problemen van allochtone kinderen vanzelf verminderen.

13.2 UITGANGSPUNT: DE KEUZE VAN DE OUDERS

De vragen van ouders over de thuistaal hangen samen met de uitgangspositie waarin zij met hun gezin verkeren. Niet alle gezinnen hebben de keuze tussen het Nederlands of de moedertaal als thuistaal, doordat zij het Nederlands niet of onvoldoende beheersen. Ze hebben de eigen taal nodig als communicatiemiddel tussen ouders en kinderen.

Een aanzienlijk aantal gezinnen verkeert echter in de mogelijkheid om te kiezen voor een tweetalige opvoeding in het gezin, doordat één ouder of beide ouders in Vlaanderen opgegroeid zijn.

In sommige van deze gezinnen worden beide talen door elkaar gebruikt. Wanneer welke taal gebruikt wordt, hangt af van een aantal elementen, zoals het gespreksonderwerp, de situatie, de aanwezigen,...

In enkele gevallen besluiten de ouders om permanent Nederlands tegen het kind te spreken. De reden hiervoor is vaak dat de ouders bang zijn dat de leerprestaties van het kind op school eronder te lijden zullen hebben wanneer de meerderheidstaal thuis niet gesproken wordt. In deze gezinnen is het niet uitgesloten dat juist het tegengestelde effect bereikt wordt. Wanneer ouders in een kromme taal gaan communiceren in het gezin, bestaat het gevaar dat de kinderen die kromme taal gaan overnemen.

Wij hanteren als uitgangspunt dat het belangrijk is om ouders in hun keuze te steunen, ongeacht de aard van de keuze. Het is een fundamenteel recht van de ouders om thuis de taal te spreken die zij verkiezen.

Wij onderstrepen bij ouders het belang van zelf keuzes te maken. Het is niet wenselijk dat ouders, onder druk van buitenaf, zouden kiezen voor een thuistaal waar ze zich niet goed bij voelen, maar waarmee ze denken hun kind meer toekomstkansen te bieden. We mogen niet vergeten dat de eerste functie van taal nog altijd communicatie is. Wanneer ouders zouden opteren voor een omgangstaal met hun kinderen, waarbij precies die omgang met hun kinderen stroef en ongemakkelijk wordt, dan gaat men voorbij aan de primaire functie van taal.

Het moet evenwel duidelijk zijn voor de ouders dat een goede kennis van het Nederlands noodzakelijk is om goed te functioneren in deze samenleving. Kennis van het Nederlands is een eerste voorwaarde tot integratie.

13.3 HET PERSPECTIEF VAN DE OUDERS

Alle ouders willen hetgeen voor hun kind het beste is. Wij willen hen instrumenten aanreiken om zelf een bewuste keuze te maken voor wat voor hún gezin en hún kinderen het meest gunstig is.

Bovendien willen we ouders helpen zoeken hoe ze binnen hun eigen mogelijkheden hun kinderen kunnen ondersteunen bij het leren van het Nederlands.

Daarom is het voor ouders in de eerste plaats nodig inzicht te verwerven in de eigen gezinssituatie, de eigen mogelijkheden en de eigen attitudes tegenover de moedertaal, het Nederlands en tweetaligheid.

Bovendien is het belangrijk dat de schoolomgeving enig inlevingsvermogen heeft in dit perspectief van de ouders. Wanneer leerkrachten, onderwijsbegeleiders, CLB - medewerkers ... begrijpen waarom ouders thuis b.v. de moedertaal spreken, wordt het ook gemakkelijker om te aanvaarden.

.....*'Bij Mehmet thuis praten ze altijd Turks. Zijn papa heeft vroeger zelf nog bij mij in de klas gezeten.*

Daarvan kan je toch verwachten dat die Nederlands zou praten met zijn kinderen?!'.....

Soortgelijke vragen leven bij veel leerkrachten, CLB - medewerkers en andere professionelen die geconfronteerd worden met de Nederlandse taalachterstand bij allochtone kinderen. Men kan soms moeilijk begrijpen waarom allochtone ouders bij de opvoeding van hun kinderen blijven vasthouden aan hun moedertaal. Vanuit professionele invalshoek lijkt het zoveel evidentier en beter voor de kinderen om hen ook in de thuisomgeving met het Nederlands in contact te laten komen. Of dit ook effectief beter is, laten we voorlopig in het midden. Hetgeen volgt is een uitnodiging om zich even te verplaatsen in de positie van de ouders.

Mogelijke redenen waarom ouders kiezen voor de eigen taal als thuistaal:

- De kennis van de eigen taal is voor veel allochtone kinderen een noodzaak. De taal vormt immers een voorwaarde voor een goed contact met hun ouders en familieleden. Stel je eens voor dat de kinderen hun eigen oma en opa niet zouden verstaan...
- De Nederlandse taalvaardigheid van veel ouders is onvoldoende om gemakkelijk en spontaan met anderen in het Nederlands te kunnen communiceren, laat staan dat zij hun kinderen in die taal willen of kunnen opvoeden. Ouders vinden het (gelukkig) belangrijk om op een natuurlijke manier met hun kinderen om te gaan. Al ooit geprobeerd je gevoelens te uiten in een taal die niet echt de jouwe is? Probeer maar eens op een spontane, eerlijke manier boos te worden in het Engels of het Frans....
- Ondanks hun vestiging in België zijn veel allochtone volwassenen sterk georiënteerd op het land van herkomst; er is veel contact met familieleden en kennissen daar, men houdt er de jaarlijkse vakantie, er zijn jongeren die een partner kiezen uit het land van herkomst,... De meeste ouders hechten er dan ook veel waarde aan dat hun kinderen de eigen taal goed leren.
- Taal en cultuur zijn zeer nauw met elkaar verweven. Wanneer men zijn taal opgeeft, verliest men ineens een belangrijk stuk culturele identiteit. Turkse gezinnen hechten traditioneel zeer veel belang aan de familiale relaties. Dit uit zich ondermeer in de rijke woordenschat waarvan men zich bedient om over de familie te spreken. Zo gebruikt men b.v. verschillende woorden wanneer een tante langs vaderszijde of een tante langs moederszijde bedoeld wordt.

13.4 HET THEORETISCH PERSPECTIEF

o Thuistaal in allochtone gezinnen: 'Nederlands òf moedertaal' of 'Nederlands én moedertaal'?

Uit onderzoek in Zweden blijkt dat kinderen de minderheidstaal beter spreken wanneer beide ouders deze taal tegenover hun kinderen gebruiken. Hetzelfde onderzoek toont dat de kinderen tegen hun ouders de moedertaal spreken, maar met broers, zussen en vrienden met dezelfde migratieachtergrond wordt vaak de meerderheidstaal gehanteerd. (1)

Tot een gelijkaardige conclusie kwam een onderzoek in Nederland, waarbij men vaststelde dat naarmate het gezin langer in Nederland woont, er meer Nederlands wordt gesproken. Vooral tussen broers en zussen bleek het Nederlands de voertaal. Interessant was de bevinding dat gesprekson-

derwerpen waarbij de gezinsleden emotioneel betrokken waren, eerder in het Turks dan in het Nederlands besproken werden. (2)

Alle gezinnen met een migratiegeschiedenis zijn in zekere mate tweetalig.

o Is het stimuleren van de moedertaal nadelig voor het leren van de eigen taal?

In Nederland werden onderwijsprojecten opgezet om het effect te meten van het stimuleren van de eigen taal op de taalvaardigheid in zowel de eigen taal als het Nederlands. Uit deze projecten werd duidelijk dat onderwijs in de moedertaal niet ten koste gaat van de taalvaardigheid in de tweede taal, het Nederlands. De taalvaardigheid in de eigen taal wordt er bovendien beter van.

Men merkte dat de opvang van leerlingen in de moedertaal een aantal sociale en psychologische effecten had, die mogelijk ook de taalvaardigheid in de tweede taal positief beïnvloedden:

- De erkenning van de eigen taal op school blijkt bevorderlijk voor een positief zelfbeeld en voor het eigen bewustzijn.
- Door de eigen taal een plaats te geven op school, wordt bijgedragen aan een veilig klimaat waar kinderen zich op hun gemak voelen en zo gemakkelijker nieuwe leerervaringen opdoen.

Men veronderstelt wel eens dat allochtone kinderen hun tweede taal pas goed kunnen leren als de vaardigheid in hun eerste taal goed ontwikkeld is. De vaardigheid in de tweede taal zou afhankelijk zijn van de vaardigheid die men in de eerste taal heeft.

Hoewel de precieze afhankelijkheidsrelatie nog onduidelijk is, komt uit vele onderzoeken naar voren dat meer aandacht voor de eerste taal, niet betekent dat de tweede taal minder snel geleerd wordt.

Door de eigen taal een plaats te geven op school wordt het belang onderkend van het aansluiten bij en voortbouwen op de (taal)kennis die het kind mee naar school neemt, waardoor ook de overgang tussen thuis en school minder groot is, en kinderen en ouders zich meer bij school betrokken voelen.

Dit heeft een positieve invloed op de algehele ontwikkeling van het kind, en mogelijk daardoor ook op de tweede taal verwerving.

Stimuleren van de eigen taal in het gezin is niet nadelig voor het leren van het Nederlands.

Aandacht voor de moedertaal heeft een positieve invloed op de algemene ontwikkeling. Daardoor kan ook de Nederlandse taalontwikkeling gestimuleerd worden.

o Achterstand in het onderwijs: louter een taalprobleem?

De schoolse achterstand van allochtone kinderen kan niet enkel verklaard worden vanuit hun taal-achterstand Nederlands. Uit onderzoek in eigen land blijkt immers dat de sociaal- economische status van de ouders een belangrijke determinant blijft in het halen van schoolsucces. Hoe lager de socio - professionele categorie waartoe men behoort, des te meer kans maakt men om in het lager onderwijs een jaar over te moeten doen. In het secundair onderwijs zijn kinderen uit gezinnen van de

lagere socio - professionele categorieën oververtegenwoordigd in het BUSO, het deeltijds onderwijs en het beroepsonderwijs. (4)

Verschillende elementen kunnen een rol spelen bij sociale ongelijkheid in de schoolloopbaan:

- De financiële gezinssituatie. Financiële hulpbronnen zijn niet zonder belang voor de betrokkenheid van ouders op het onderwijs van hun kinderen. 'Wie gedurende vele jaren van een minimuminkomen heeft moeten rondkomen en bovendien weinig perspectief heeft op verbetering van de eigen materiële omstandigheden, wordt cynisch en fatalistisch. Cynisme en fatalisme zijn niet bevorderlijk voor een hoog prestatie- en ambitieniveau.' (Leune, 1988) (5)

- Kloof gezin -school. Het onderwijs stelt eisen aan de leerlingen m.b.t. taalvaardigheid en culturele competentie die overeenstemmen met de middenklassecultuur. Bijgevolg zullen kinderen die opgevoed worden door ouders die zelf tot die cultuur behoren, beter voorbereid zijn op het onderwijs. Naarmate de verschillen tussen de waarden en normen van het gezin en de school vergroten, wordt de aanpassing op school moeilijker. Vele allochtone gezinnen worden geconfronteerd met verschillen in waarden en normen die hun oorsprong vinden in klasseverschillen in het thuis- en schoolmilieu. Maar bovendien krijgen zij nog te maken met verschillen vanuit hun etnisch culturele achtergrond. Voor ouders die niet of weinig vertrouwd zijn met het schoolmilieu is het onduidelijk wat van hen verwacht wordt. Het onderwijs veronderstelt dat ouders 'onderwijsondersteunend' zijn in hun opvoeding. Maar wat men precies verstaat onder 'onderwijsondersteunend gedrag' wordt zelden geëxpliciteerd. De school gaat er al te gemakkelijk van uit dat ouders weten wat er van hen verwacht wordt.
- Interactie in het gezin, doorheen de opvoeding dragen ouders hun kennis over op hun kinderen. Als voorbereiding op de school blijkt de manier waarop ouders dat doen van groot belang. Hoe taliger de opvoeding thuis, hoe beter de voorbereiding op de school. Vb. Worden 'waarom - vragen' aangemoedigd of afgekeurd? Worden regels uitgelegd of gewoon opgelegd? ...
- Het opleidingsniveau van de ouders blijft één van de belangrijkste voorspellers van het schoolsucces voor jongeren.

Naast de taalachterstand kunnen ook andere factoren (b.v. kloof tussen school en gezin, scholingsgraad van de ouders, ...) een rol spelen bij de schoolse achterstand van allochtone kinderen.

13.5 BESLUIT

Het is voor allochtone jongeren van groot belang dat ze de tweede taal, het Nederlands goed beheersen. Een goede kennis van het Nederlands vergemakkelijkt niet enkel het leren op school, maar bevordert ook de algemene sociale integratie van de jongeren. Het zou echter verkeerd zijn hieruit te besluiten dat ouders nu Nederlands moeten gaan spreken met hun kinderen. De ouders moeten, zonder druk van de omgeving, zelf kunnen kiezen voor de taal waarbij zij zich het beste bij voelen.

'Belangrijk is dat kinderen 'talig' opgevoed worden, het doet er niet toe in welke taal dat is. Ouders kiezen daarvoor de taal die ze het best beheersen, net zoals je voor de kleren kiest waarin je jezelf het meest op je gemak voelt. Dat kan de eigen taal zijn, maar ook het Nederlands. Communiceren met kinderen moet automatisch gaan, zonder nadenken. Op die manier leren kinderen taal. Het is belangrijk en nodig dat die communicatie er is en dat die divers en rijk is. Het speelt geen rol in welke taal. Alles wat je in de ene taal kunt, kun je ook in de andere taal. Als de school voortdurend blijft

hameren op Nederlands gaat men de ouders met een bijkomend probleem belasten. Men bereikt het tegendeel van wat men wenst. Ouders moeten vertrouwen krijgen, zij moeten het gevoel krijgen dat ze goed bezig zijn. Dat kan niet zolang scholen zo negatief blijven reageren op het spreken van de eigen taal.' (Koen Jaspaert) (6)

- (1) LENORE ARNBERG, Raising children bilingually: The pre-school years. 1987.
- (2) J.J. DE RUITER, Een beschrijving van de taalsituatie van negen etnische groepen. Wolter, 1991.
- (3) R. APPEL, F. KUIKEN, A. VERMEER, Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs, handboek voor leerkrachten in het basisonderwijs, Meulenhof, Amsterdam, 1995.
- (4) V.VAN DE VELDE, B. VAN BRUSSELEN, M. DOUTERLUNGE, Gezin en school. Een onderzoek over het gezin als indicator voor de schoolloopbaan in het secundair onderwijs. HIVA, 1996.
- (5) Geciteerd in: V.VAN DE VELDE, B. VAN BRUSSELEN, M. DOUTERLUNGE, ibid.
- (6) In: Limburgs Mozaïek, n° 51, februari 1997.

14 WOONWAGENWERK

Over werken met Roma-kinderen kan je meer lezen op:
<http://www.anderstaligenieuwkomers.be/themas/roma>

Tekst over woonwagenbewoners van Toon Machiels.

Vlaams minderhedencentrum VZW.

Vooruitgangsstraat 323, 1030 Brussel
(02/205 00 50 en 02/205 00 60)

Meer info over woonwagenwerk vind je op:

<http://www.kruispuntmi.be/themas>

en op

<http://www.vroemvzw.be> website van de Vlaamse vereniging voor Voyageurs, Roms, Roma en Manoesjen

*De boer bewerkt de grond.
De zigeuner bewerkt de boer.
Il y aura toujours un mur entre toi et moi.*

14.1 WOONWAGENBEWONERS: EÉN DOELGROEP, VEEL DEELGROEPEN

Woonwagenbewoners vormen verre van een homogene bevolkingsgroep. De verschillende ‘deelgroepen’ hebben een eigen geschiedenis en specifieke (cultuur)kenmerken. Toch zijn er onderling heel wat bindingen.

o GROEPEN

- ROM-ZIGEUNERS:

Individuele die deel uitmaken van deze groep noemen we Rom (meervoud Roms). Zij kwamen wellicht vanaf midden vorige eeuw in verschillende golven in ons land aan. Zij leven sterk nomadisch, hechten grote waarde aan familiale banden en spreken steeds hun Romanes, met als tweede taal het Frans. De vrouwen dragen bij voorkeur hun traditionele klederdracht. Mede daardoor zijn zij misschien de meest opgemerkte groep, hoewel ze in aantal het kleinst zijn.

- MÀNNOESJ-ZIGEUNERS:

De Manoesjen vertoeven sinds de 15e eeuw in onze contreien. Hun levenspatroon lijkt sterk op dat van de Voyageurs (zie verder). Gemengde huwelijken tussen deze twee groepen komen dan ook geregeld voor. Als eerste taal spreken zij hun Manoesj gevolgd door het Nederlands. In Nederland worden zij ook wel Sinti genoemd.

- VOYAGEURS:

Voyageurs zijn autochtone Belgen die van de trekkende handelaars en ambachtslui van vroeger afstammen. Diegenen die nog in een woonwagen verblijven, staan vandaag vaak op gemeentelijke terreinen. Velen onder hen wonen, al dan niet gedwongen, in huizen maar blijven zowel voor zichzelf als voor de groep echte Voyageurs. In Vlaanderen zijn zij Nederlandstalig.

- ROMA:

Roma zijn Oost-Europese zigeuners die zich in België concentreren in de grote agglomeraties met een sterke wisseling naargelang de seizoenen. Hun eerste taal is meestal een Romanes - dat per groep sterk verschilt -, gevolgd door de taal van het land waar ze vandaan komen. De taal van het West-Europese land (Italië, Duitsland) waar ze eerst verbleven, komt op de derde plaats. Nederlands is dus pas hun vierde of vijfde taal. Door hun precare verblijfssituatie - velen zitten in de asielprocedure - kunnen zij niet op de arbeidsmarkt terecht en evenmin bij de reguliere sociale voorzieningen.

- BUITENLANDSE ZIGEUNERS

Onafhankelijk van de Roma trekken er in de zomermaanden grote aantallen Zigeuners uit EU-landen door België. De groepen variëren van 30 tot 150 caravans en hebben vaak familiale of sociale banden met de Belgische Zigeuners.

- FOORREIZIGERS, SCHIPPERS, CIRCUSREIZIGERS... .

Zij behoren niet tot de doelgroep van het woonwagewerk. Binnen de hulpverlening bouwden ze hun eigen circuit uit. Toch vinden velen onder hen via familiebanden of beroepsactiviteiten aansluiting bij de Voyageurs.

o AANTALLEN

Het aantal Voyageurs en Zigeuners kunnen we enkel schatten. Ten eerste willen Voyageurs en Zigeuners niet geregistreerd worden. De Tweede Wereldoorlog ligt immers nog vers in het collectief geheugen. Ten tweede is er geen enkele objectieve basis waarop een Voyageur of een Zigeuner identificeerbaar is. Hun identiteit staat niet op hun paspoort maar is sociaal bepaald. Kortom: Zigeuner is al wie door andere Zigeuners als dusdanig erkend wordt.

Het VCW dient dus op basis van “horen zeggen” binnen de doelgroep schattingen te maken. Hierbij moeten we dan nog rekening houden met de vage grenzen tussen Rom, Manoesj, Voyageur en burger. In elke stamboom kom je wel één van deze groepen tegen. Daarom is het onmogelijk om de exacte omvang van onze doelgroep weer te geven, zoals dat bijvoorbeeld wel kan voor migranten, vluchtelingen en langdurige werklozen. Uit ervaring in de regio's weten we dat onze werking steeds meer doelgroepleden aantrekt die tot dan toe voor ons onbekend waren. We schatten het aantal Zigeuners en Voyageurs in België momenteel op zo'n 10.000 individuen. Het aantal woonwagenebwoners dat nog effectief in een wagen verblijft, bedraagt 650 individuen. Op diegenen die in huizen verblijven, hebben we geen volledig zicht. Let wel: veel woonwagenebwoners wonen tijdelijk of definitief in huizen maar blijven onverminderd opgenomen in hun oorspronkelijk milieu. De spreiding van Voyageurs en Zigeuners in huizen en in woonwagens verschilt zeer sterk per regio. In Limburg bijvoorbeeld woont de helft van de Voyageurs in huizen. In het Meetjesland is dat tachtig procent. In de meeste regio's kennen we de verhouding niet.

Hoe komen we dan tot ons cijfer van 10.000?

Een volledige telling in Limburg bij het begin van de jaren '90 bracht ons op het afgeronde getal van 1.000 Voyageurs. Via onze werking hebben meerdere gezinnen zich sindsdien als Voyageur bekendgemaakt. Geëxtrapoleerd naar de 5 andere provincies en Brussel schatten we het aantal Voyageurs op 8.000. Tellen we die bij onze schatting van 1.300 Manoesjen en de 700 Roms met winterplaats in België (eigen telling) dan komen we tot het afgeronde getal van 10.000 individuen. Het aantal Oost-Europese Zigeuners is nog moeilijker te bepalen. Uit onze contacten leiden we af dat er in Brussel, Gent, Antwerpen, Tienen en het Waasland steeds meer families verblijven. In de rest

van Vlaanderen vinden we hen in kleinere concentraties. Dit doet ons het aantal Oost-Europese Roma in Vlaanderen schatten op 10.000, al moeten we met dit getal voorzichtig omgaan.

14.2 HISTORIEK

o ZIGEUNERS

De zigeunerpopulatie in België splitsen we geschiedkundig op in twee groepen: de Manoesjen en de Rom-Zigeuners. De Manoesjen arriveerden in onze streken in de vijftiende eeuw. De Roms daarentegen kwamen met de tweede migratie vanaf ongeveer 1856. Sindsdien is de tijd niet stil blijven staan. Een derde migratie, die van de Oost-Europese Zigeuners, is momenteel volop aan de gang.

• DE EERSTE MIGRATIE OF DE KOMST VAN DE MANOESJEN

Deze vindt in West - Europa plaats in de 15e eeuw en luidt de komst in van de mogelijke voorouders van de Belgische Manoesj - zigeuners. Reeds in de 10e eeuw startten zigeuners hun omzwervingen vanuit Indië. Onderzoekers achterhaalden vrij exact hun trekroute door hun taal aandachtig te bestuderen. De Zigeunertaal gaat terug tot het Sanskriet (een Indo-Europese taal die tot de Aziatische taalgroep behoort) en andere nog in Indië gesproken talen. Natuurlijk slopen er in de loop van de geschiedenis talloze nieuwe woorden en uitdrukkingen in de Zigeunertaal. Deze taalevolutie bracht de trekroute nauwkeurig in beeld. Welk deel van Indië nu werkelijk de bakermat van deze groep zigeuners is, daar zijn onderzoekers het niet over eens. Ook de reden van hun vertrek is onduidelijk. Hongersnood, oorlogsdreiging en armoede zijn de meest vermelde oorzaken.

Omstreeks 1420 arriveerden kleine mobiele groepen Zigeuners in de Nederlanden. Zij beweerden pelgrims te zijn uit de onbekende landstreek "Klein - Egypte". Om hun beweringen te staven, toonden zij vaak geleide- en beschermingsbrieven van de Roomse Koning Sigismund, van Paus Martinus V, en van andere lagere machthebbers. Aanvankelijk wachtte hen een gastvrij onthaal. Lang bleef dit echter niet duren.

Vanaf de 16e eeuw nam de gastvrijheid in de steden langzamerhand af. Te veel Zigeuners hadden immers de weg naar West - Europa en de Nederlanden gevonden. De geleidebrieven verloren hun geloofwaardigheid. Bij de gilden groeide het ongenoegen over de handelspraktijken van de Zigeuners. Gevolg: de eerste uitwijzingsdecreten werden uitgevaardigd. In de Nederlanden voerde de overheid een hard beleid.

In de 17e en 18e eeuw waren de Zigeuners in onze gewesten vaak het slachtoffer van massale vervolgingen of zware repressie, zodat ze geregeld op de vlucht sloegen. Na meedogenloze jachtpartijen bleven er nog weinig van hen over zodat de overheid niet eens de moeite meer deed om ze op te sporen.

Pas rond de 19e eeuw waagden verschillende verdreven Zigeunergroepen zich opnieuw in onze gebieden. De vervolgingen werden minder hard. Zigeuners assimileren en hun cultuur laten verdwijnen, was toen de leuze. Vandaag verblijven de Månoesjen vooral in de driehoek Brussel - Antwerpen - Gent. Zij wonen meestal in een woonwagen op een familiaal terrein.

• DE TWEDE MIGRATIE OF DE KOMST VAN DE ROMS

De tweede migratie dateert van de tweede helft van de 19e eeuw. Na de totale afschaffing van de slavernij in 1856 in de Roemeense Prinsdommen Moldavië en Walachije (vandaar hun naam Vlach - Roma), trokken Rom - Zigeuners naar Rusland en West - Europa. Ook verlieten verschillende groepen Hongarije op zoek naar betere oorden. De Rom -Zigeuners die toen in België arriveerden, wer-

den tot 1933 vooral geweerd. “Vreemde” Zigeuners konden zich niet inschrijven: ze hadden identiteit noch nationaliteit. Men beschouwde hen als landlopers. Ze trokken in ons land rond en overleefden dankzij hun grote inventiviteit. Van 1933 tot 1965 werden ze geduld. Ze kregen een reisblad, gevolgd door de ontorende “Zigeunerkaart”, uitgereikt door het Ministerie van Justitie. Deze kaart was geen identiteitsdocument maar een toelating tot verblijf van drie maanden in België. Elke maand moesten de Zigeuners zich bij de rijkswacht aanbieden om de kaart te viseren.

De Duitse bezetting was de hardste en pijnlijkste periode in hun recente geschiedenis. De Nazi's hanteerden een uitroeiingspolitiek. Naar schatting verloren 250.000 Europese Zigeuners (sommige bronnen spreken van 500.000) het leven in Duitse concentratiekampen. Vanaf 1965 kregen Zigeuners een permanente verblijfsstatus. Uitwijzingen waren niet meer mogelijk. Pas in 1975 volgde de afschaffing van de Zigeunerkaart. Ze konden zich van dan af inschrijven in het gemeentelijke vreemdelingenregister. Ze kregen eindelijk een identiteit. Een nationaliteit is nog iets anders.

De Roms van vandaag leven, zeker in de zomermaanden, sterk nomadisch. Hun winterstandplaatsen bevinden zich hoofdzakelijk in de driehoek Brussel - Antwerpen - Leuven. Hun eerste taal is het Romanes, gevolgd door het Frans. Het Nederlands komt pas op de derde plaats.

- DE DERDE MIGRATIE OF DE KOMST VAN DE OOST-EUROPESE ROMA

De trek van Oost- naar West - Europa is nooit echt stilgevallen. Deze migratie kent een nieuw hoogtepunt tijdens de communistische machtsovernames in Centraal- en Oost- Europa, maar meest nog na de val van het IJzeren Gordijn. Ook de oorlogssituaties in voormalig Joegoslavië spelen een rol. De derde migratie bracht naar onze schatting op tien jaar tijd al evenveel Zigeuners naar België als de vorige twee migraties samen dat op vijf eeuwen deden. Deze nieuwe inwijkelingen noemen we de Roma. Hun verblijfssituatie is onzeker. Zij beschikken over voorlopige documenten. Slechts enkelen slaagden erin het statuut van vluchteling te bekomen. Door hun sterke familiale solidariteit verkiezen ze een leven als illegaal in West - Europa boven het staatsburgerschap in het Oosten. Deze Roma leven bijna allen in huizen maar blijven echter zeer mobiel. Verhuizen van stad naar stad of van land naar land, is schering en inslag.

- o VOYAGEURS OF AUTOCHTONE ROND TREKKENDEN

Voyageurs hebben een totaal andere voorgeschiedenis dan Zigeuners. Zij stammen af van de verpauperde stedelingen die in de eerste helft van de vorige eeuw poogden te overleven dankzij een trekkend bestaan. Opeenvolgende hongersnoden veroordeelden immers brede lagen van de bevolking tot uitzichtloze armoede. Deze Voyageurs onderscheidden zich van de vagebonden of landlopers door in familieverband op weg te gaan. Omdat ze zich in hetzelfde milieu en op dezelfde markt als de Manoesjen bevonden, zien we een grote overeenkomst in gebruiken en cultuur tussen beide groepen. Gemengde huwelijken komen dan ook zeer veel voor.

Toch bestonden er vóór die tijd reeds autochtone rondtrekkenden. Historische documenten rond bijvoorbeeld hun taal, het Bargoens, vormen een interessante aanwijzing. Reeds in de 17e eeuw bestonden er al woordenlijsten van. Vergelijken we die met het hedendaagse Bargoens in Vlaanderen, dan valt het meteen op dat ze praktisch identiek zijn. Grote verschilpunten zien we met het Bargoens uit andere streken. Maar toch bevatten al deze varianten woorden uit het Manoesj, het Hebreeuws, het land van herkomst en de omliggende landen. Daaruit concluderen we dat autochtone rondtrekkenden een eigen ontwikkeling hebben gehad - naast die van de Zigeuners - met culturoverdracht van de éne generatie op de andere.

o DE PLAATS VAN NOMADEN IN DE SEDENTAIRE SAMENLEVING.

In de Middeleeuwen brachten rondtrekkende groepen allerlei goederen van de producent naar de consument. Door een tekort aan winkels was de plattelandsbevolking afhankelijk van leurders om zich met bepaalde goederen te bevoorraden. Die leurders waren vaak ook gespecialiseerde ambachtsslui zoals scharenslijpers, bezembinders en mandenvlechters en brachten dikwijls nieuws over de aanpalende dorpen over. Dit deed hun populariteit onder de dorpingen stijgen. Maar ook dit bleef niet duren. Er ontstond verzet, ingegeven door de angst van de stedelijke gilden voor de concurrentie uit het platteland. Hun verbodsmaatregelen hadden weinig resultaat omdat de economische nood aan leurhandel te groot was.

Toch verklaart dit voor een stuk de sterke repressie tegen alle rondtrekkende groepen. Het trekken in een wagen was er aanvankelijk niet bij. Men verplaatste zich te voet. Overnachten gebeurde in tenten of in boerenschuren. Pas vanaf het einde van de vorige eeuw schaften leurders zich karren aan. Aanvankelijk gebruikten ze kruiwagens, verbrede scharenslijperskarretjes en hondenkarretjes. Pas later stapten ze over op platte wagens en huifkarren bespannen met paarden. Echte woonwagens verschijnen pas na de Eerste Wereldoorlog. De toenemende mobiliteit van elke burger en de goedkoper wordende productiemethoden van gebruiksgoederen ondermijnen het economische belang van de rondtrekkende. Sedentarische, marginaliteit en armoede zijn het gevolg.

Conclusie: De flexibiliteit van de Zigeuner staat blijkbaar zwaar onder druk van een zeer snel veranderende samenleving waarin ze moeten zien te overleven.

14.3 WOONWAGENBEWONERS: DRIE KENMERKEN

Onder woonwagenbewoners verstaan we dus Zigeuners en Voyageurs. Ze vormen verre van een homogene groep. Toch zochten antropologen en etnologen eeuwenlang naar hun gemeenschappelijke kenmerken die men vanuit de buitenwereld kan vaststellen. Hun zelfidentificatie vormt daarbij het uitgangspunt. In geen enkele van hun talen komt er een woord voor dat het begrip “Zigeuner” omvat. Ze kennen beide groepen wel een woord voor niet-zigeuner. In de Romanesdialecten is dat het woord “gadgo”, dat “boer” betekent, het meest verbreid. Onder de Voyageurs is het woord “boer” in talloze Bargoense variaties sterk in trek. Een Zigeuner of Voyageur bestempelt zich dus als “niet boer”. Dit betekent dat er elementen moeten zijn waarmee we een identiteit kunnen uittekenen. Het Vlaams Centrum Woonwagenwerk (VCW) volgt hierin de benaderingswijze van Alain Reyniers, antropoloog aan de universiteit van Louvain la Neuve

In zijn benadering staan drie kenmerken centraal:

- Wij en Zij
- Hier en Nu
- Flexibiliteit

Ook al trekt nog maar een kleine fractie van de Zigeuners en Voyageurs rond, toch moeten we hun cultuur steeds bekijken in het licht van een nomadisch bestaan. Tenslotte moeten we ons realiseren dat deze kenmerken zeker niet voor elke Zigeuner of Voyageur opgaan. De plaats van het individu en het gezelschap waarbinnen hij zich bevindt, oefenen hierop een belangrijke invloed uit.

o WIJ EN ZIJ

De clan vormt de basis van de nomadische maatschappij. Dit is een uitgebreid familie of groepsverband waarin ook niet-bloedverwanten opgenomen kunnen zijn. Deze clans vormen een eenheid tegenover de burgermaatschappij. Daarom ziet Reyniers een fundamenteel onderscheid tussen ‘wij’ (de Zigeuners en Voyageurs) en ‘zij’ (de burgers). Deze scheiding is vooral gevoelsmatig en zit zeer

diep. Een fundamenteel wantrouwen tegenover alles wat van buitenuit komt, is hiervan het gevolg. Oorzaken vallen moeilijk te achterhalen. Soms zorgen objectieve feiten, dan weer puur vooroordeel ervoor dat er een wederzijdse afstoting ontstaat tussen de woonwagenbewoner en de hem omringende maatschappij.

o HIER EN NU

Nomadisme betekent rondtrekken. Ongebondenheid aan tijd en ruimte zijn hiervan het gevolg. Woonwagenbewoners leven in een eeuwigdurend nu. Ze plannen weinig op lange termijn. Hun leven, werken en wonen vormen een eenheid. Daarom vindt de opdeling in levenssferen van de burgermaatschappij (school, werk, thuis, ontspanning, godsdienst) weinig aansluiting in hun denkwereld. Het groot vertrouwen in “geluk hebben” past ook in dit kader. Op het vlak van gezondheid spreken zij vaak in termen van: ‘ik heb het geluk niet ziek te zijn’.

o FLEXIBILITEIT

Onder alle omstandigheden uw plan trekken, is een leuze die er bij woonwagenbewoners van kinds af ingelepeld wordt. Iedereen moet snel en accuraat kunnen reageren op de dingen die zich voordoen. Daarom dienen de jongeren meerdere beroepen te kennen, veel psychologisch doorzicht te verwerven en zich te kunnen handhaven in alle mogelijke situaties en sociale relaties. Hun fierheid moet hun allround vakmanschap worden. Als een beroep vandaag niet meer loont, schakelen ze morgen over op een ander (tweedehandsauto's, schroot, ambulante handel, ...). In loondienst werken, trekt hen niet aan. Zelfstandige arbeid wordt hoog in het vaandel gedragen.

14.4 CULTURELE EIGENHEDEN.

o WONEN

• WIJ EN ZIJ

In de loop van de geschiedenis veranderde de woonvorm van woonwagenbewoners sterk. Schuren, tenten en karren moesten plaatsruimen voor stacaravans, woonwagens en chalets. Hun mobiele woonvorm vormt voor de Belgische Voyageurs en Zigeuners het symbool bij uitstek van de kloof tussen henzelf en de sedentairen. Het is nog één van de weinige uiterlijke tekenen van hun identiteit. Het begrip ‘wonen’ vullen zij anders in.

Centraal staat het samen - wonen in groep. Het kerngezin dat in een huis verblijft, komt maar zelden en meestal tijdelijk voor. Hierdoor binden ze zich minder aan één plaats. Veranderingen binnen de groep spelen dan weer wel een rol. In functie hiervan kiezen ze een verblijfplaats. De lokale context van de burgermaatschappij (buurtleven, verenigingsleven, sportinfrastructuur,...) is bij deze keuze niet bepalend.

Toch verblijven steeds meer woonwagenbewoners noodgedwongen in een huis. Een structureel tekort aan standplaatsen en de discriminatie vanuit de burgermaatschappij zijn hiervan de oorzaak. Soms speelt ook de behoefte aan meer comfort mee. Gezinnen ruilen de stacaravan in voor een chalet en soms voor een huis. Ondanks alles blijven zij zich steeds als woonwagenbewoners bestempelen.

VOORBEELDEN:

Zigeuners en Voyageurs staan in familieverband. Omdat ze niet met burgers verblijven, mijden ze vaak de officiële campings. Voor wat betreft de inrichting van de woonwagen hebben zigeuners en Voyageurs een eigen stijl. Dit vind je bij alle woonwagenbewoners terug. (zie ook punt 4.2 Huishou-

den) Er is een duidelijke groepsvoorkeur voor bepaalde automerken en caravans, ook deze mode kan variëren. Psychosomatische klachten komen zeer veel voor bij Zigeuners en Voyageurs die in een huis zijn gaan wonen. Vaak nemen ze hun toevlucht tot geestelijken die dan het huis moeten komen overlezen, soms meermaals per jaar.

- HIER EN NU

Het leven van de woonwagenbewoners speelt zich af in het hier en nu (overlevingscultuur). Ook in hun wooncultuur vinden we dit terug. Het wonen is iets tijdelijks en onderhevig aan de familiale en sociale veranderingen van het moment. Daarom spreken we eerder van ‘staan’. Vandaag verblijven ze op terrein A in stad B, enkele weken later wonen ze in huis C in stad D.

VOORBEELDEN:

Zigeuners en Voyageurs verhuizen soms tienmaal per jaar. Zelfs een huis kopen is nooit iets definitiefs. Het bijbouwen gebeurt praktisch nooit in duurzame materialen. Als men geld nodig heeft, kan men de wagen verkopen. Vaak zien we dat Zigeuners en Voyageurs een huis huren/kopen en erachter gaan staan met de woonwagen.

- FLEXIBILITEIT

De woonwagen is een flexibele woonvorm. Hij is relatief goedkoop, vlot verplaatsbaar en snel verhandelbaar. Dit illustreert hun overlevingscultuur, gebaseerd op flexibiliteit. Rusteloosheid en zich opgejaagd voelen, zijn hier nauw mee verbonden. Woonwagenbewoners verhuizen vaak omwille van de druk uit de maatschappij. Dit vereist de noodzakelijke flexibiliteit. (financiële middelen, discriminatie bij het huren van huizen, familiale problemen, familieruzies,...)

VOORBEELDEN:

Een gezin koopt een huis. Zij doen een volledige verbouwing, maar verhuizen door moeilijkheden met de familie die in de buurt woont. Ook de drang om weer rond te trekken kan ervoor zorgen dat ze alles weer verkopen.

- o HUISHOUDEN

- WIJ EN ZIJ

Zigeuners en Voyageurs gebruiken elementen uit de burgerwereld om hun typische levensstijl samen te stellen. Omdat velen onder hen nog nauwelijks rondtrekken, richten ze hun wagen of chalet rijkelijker in dan voordien. Ze houden van meubelen met veel franjes, weelderige gordijnen, porseleinen beeldjes, spiegels en ander blinkend materiaal. Een huis of een wagen van een Voyageur is meteen herkenbaar. Plaasteren beeldjes, plastieken bloemen en afwasbare zetelovertrekken zijn erg in trek. Een woning waar dit ontbreekt, is een huis zonder stijl en ziel. Indruk maken op familie en vrienden speelt hierbij ook een rol.

Rondtrekkende Zigeuners bezitten niet zoveel kleine accessoires omdat die tijdens het rijden zelden blijven staan. Toch hechten ook zij veel belang aan de inrichting van de wagen. Het interieur moet er steeds onberispelijk uitzien. Nieuw en blinkend zijn de sleutelwoorden. De woning krijgt dagelijks een grondige beurt. Is een voorwerp een beetje versleten of te lang in gebruik, vervang het dan door nieuwe dingen. Die zijn zuiver en worden niet “besmeurd” door allerlei binnenkomende onzuiverheden. Dit laatste komt meestal van buitenstaanders, burgers of ongewenste bezoekers. Bleekwater reinigt een kopje waaruit een burger gedronken heeft. Deze vorm van zuiverheid sluit nauw aan bij het begrip marimé (‘reinheid’ zie hoofdstuk gezondheid). Alles wat niet-

woonwagenbewoners aanraken, is onrein. Zuiveren betekent strenge regels volgen. De angst is immers groot dat burgers door aanraking slechte dingen doorgeven (bijvoorbeeld bacteriën of kwade geesten).

Graag geziene gasten wacht een zeer warm onthaal. Het aanbieden van een kop koffie of een gezamenlijke maaltijd, zijn tekens van aanvaarding. Weigeren staat gelijk aan het negeren van hun gastvrijheid. Woonwagenbewoners verwachten dat gasten zich aan de regels van het huishouden houden. Zwijgen over onderwerpen die onrein of marimé zijn en schoenen uittrekken als je de wagen binnenstapt, zijn hier voorbeelden van.

- HIER EN NU

Voyageurs volgen een eigen interieurmood. Dit kost geld. Wie over de nodige middelen beschikt, hoort erbij. Is dit niet het geval dan verfraai je je interieur met van familie of vrienden gekregen of met kleinere, betaalbare voorwerpen. Het interieur, net zoals de wagen waar je met rijdt, bepaalt iemands status. Nieuwe trends past men jaarlijks in, meubels worden vernieuwd. Voor Zigeuners spelen de allernieuwste caravanmodellen een belangrijke rol. Woonwagens worden snel ingewisseld, waarbij ook de volledige huisraad verandert. Een caravan ouder dan vijf jaar, is uit de mode.

Gasten, vandaag goed ontvangen, kunnen morgen niet meer welkom zijn. Mogelijke reden: de gast heeft iets gezegd of gedaan dat woonwagenbewoners niet accepteren. Buitenstaanders maken snel fouten omdat ze niet ingelicht worden over de regels en taboes. Ze moeten het zelf te weten komen. Als Zigeuners en Voyageurs merken dat een burger zijn best doet om zich aan hun levensstijl aan te passen, dan wordt hij makkelijker aanvaard.

- FLEXIBILITEIT

In het huishouden bestaan er strenge regels inzake properheid. Hoe belangrijk is deze netheid op andere domeinen? Soms schijnen er helemaal geen regels te bestaan. De kinderen van Voyageurs en Zigeuners lopen vaak rond met vuile kleren, zwarte handen en voeten, ongekamde haren en de tanden nooit gepoetst. Het is meestal dit beeld dat bij de burgers over woonwagenbewoners blijft hangen. De omgeving rond het woonwagenterrein is soms bezaaid met zwerfvuil. Die omgeving zien zij als eigendom van de burgers. Burgers moeten de nodige voorzieningen treffen (containers e.d.) wanneer woonwagenbewoners er zich komen vestigen. Een wekelijkse huisvuilophaling leidt al snel tot een proper woonwagenterrein.

- o ONDERWIJS

- WIJ EN ZIJ

De school behoort fundamenteel tot de burgermaatschappij. Voyageurs en Zigeuners bekijken het daarom met een grote dosis wantrouwen. Op school kunnen kinderen burgermanieren leren en dat vormt een bedreiging voor de Voyageurs - en Zigeunercultuur. Daarom komen conflicten tussen school en doelgroep veelvuldig voor. De school wekt weinig interesse op, ook omdat de leerstof voor de ouders te moeilijk is en ze niet begrijpen waar hun kinderen mee bezig zijn. Die kinderen maken vaak een identiteitscrisis door. Ze zwijgen over hun afkomst op school en de leerstof wordt vaak thuis niet gewaardeerd. De school staat haaks op het Voyageurs - of Zigeunerleven. Een stabiel stenen gebouw waar je moet luisteren naar een burger, waar vooraf alles bepaald is en op gezette tijden gebeurt, komt in conflict met hun flexibiliteit die ze met de moedermelk meekregen.

Thuis is het leven in alle opzichten flexibel. Men vertrekt, al dan niet met de woonwagen, wanneer en waarheen men maar wilt (bijvoorbeeld bij ziekte van een familielid, een begrafenis,...).

Gehoorzaamheidstraining behoort niet tot de Voyageurs - of Zigeunercultuur. Zeker een burger gehoorzamen, vormt een probleem. Vaak merken we dat Voyageurs en Zigeuners zich achtergesteld voelen - soms zonder objectieve redenen -, waarbij ze hun gevoel bevestigd zien dat “men hen niet moet hebben”.

Leven, werken en wonen vormen thuis een eenheid. Activiteiten gebeuren als ze nodig zijn, onafhankelijk van tijd of plaats. Je eet als je honger hebt. Ben je moe, dan ga je slapen. Voyageurs en Zigeuners ambiëren geen centrale plaatsen in de burgermaatschappij. “Wij moeten geen advocaat of minister worden”, is een vaak gehoorde uitspraak. Het onderwijs daarentegen is precies gestoeld op zulke carrièreplanning.

- HIER EN NU

Het onderwijs heeft, zoals veel voorzieningen, voor woonwagenbewoners een louter instrumentele betekenis: het dient om te leren lezen, schrijven en rekenen. Algemene vorming is ballast. Het nut ervan wordt niet (h)erkend en weegt steeds meer op de onderwijsmotivatie. Het resultaat van het schoollopen is pas zichtbaar op zo ‘n lange termijn dat het in de ogen van woonwagenbewoners onmogelijk haalbaar lijkt. Dit gegeven remt hun motivatie af. Reeds vanaf de pubertijd schakelen ouders hun kinderen in hun beroepsleven in. Hierdoor nemen de afwezigheden op school met de leeftijd toe. Via een inschrijving is men in regel met de leerplichtwet, maar schoollopen wordt door 16-18-jarigen vermeden.

- FLEXIBILITEIT

Zigeuners en Voyageurs voelen zich niet gauw verbonden met een instituut, dus ook niet met een school. Gevolg: kinderen van woonwagenbewoners wisselen vaak van school, meestal naar aanleiding van een conflict. Het deeltijds onderwijs oefent een sterke aantrekkingskracht uit op de jonge Voyageurs en Zigeuners. Ook al hebben ze vaak de capaciteiten om meer beloftevolle richtingen te volgen, de vrijheid binnen het deeltijds onderwijs krijgt snel voorrang op de mogelijke carrièrekansen die andere richtingen bieden. De Voyageurs en Zigeuners die rondtrekken (bijv. de meeste Belgische Roms) kunnen hun kinderen vaak niet naar school sturen. Er is in het Vlaamse onderwijsbestel geen voorziening voor deze kinderen.

- o ARBEID

- WIJ EN ZIJ

Het sociale netwerk vormt de basis van de zigeunereconomie. Je moet over enorm veel en veelzijdige mondelinge informatie beschikken om steeds tijdig de juiste transactie te sluiten. Nomaden trekken rond in familieverband en komen steeds in een vreemde omgeving met andere gewoonten. Het eerste waarop ze kunnen terugvallen is hun eigen, vertrouwde omgeving; namelijk de familie (= wij). Van de vreemde, dikwijls vijandige omgeving (= zij), distantiëren ze zich en beperken ze hun contacten tot het voor hen nuttige. Hun sociale netwerk reikt zo verder dan de familie, hetgeen een noodzaak blijft voor hun inkomsten.

“De Zigeuner bewerkt de boer zoals de boer zijn land bewerkt. Landbouwmethoden kunnen variëren van rooibouw tot ecologische teelttechnieken.”

Deze uitspraken illustreren de zigeunereconomie. De overgrote meerderheid van Zigeuners en Voyageurs slagen er -soms na meerdere generaties- in om met hun omgeving een evenwichtige relatie op te bouwen. Diegenen die er (nog) niet in lukken, bezorgen hun 'volksgenoten' een slechte naam.

Zigeuners en Voyageurs werken het liefst als zelfstandige. Zo kunnen ze hun tijdsbesteding en sociale verplichtingen het best combineren met hun inkomensverwerving. Daarenboven is het werken onder gezag van een gadgo/boer erg ongewenst. Loondienst is dan ook (momenteel) hoogstens iets tijdelijks. Toch neemt de interesse voor loonarbeid toe naarmate woonwagenbewoners verburgerlijken. Tewerkstelling als (ongebonden) interim of in de sector van de sociale tewerkstelling vormt zo een opstap naar een vaste tewerkstelling.

Nomadisme heeft (had) ook zijn typische ambulante beroepen die niet plaatsgebonden zijn en geen investeringen of opleiding vragen. Vandaar activiteiten zoals: leuren, seizoenarbeid (in de landbouw, kermissen), kleine ambachten (herstellen van huisgerief, slijpen van scharen en boren) en schroothandel. Deze kleinschalige traditionele activiteiten verdwijnen omdat ze weinig rendabel zijn.

- HIER EN NU

Bij de traditionele activiteiten is de relatie arbeid - product - betaling nog aanwezig. In de grote bedrijven heeft ieder zijn deeltaak en ontvangt men zijn (vast) loon per veertien dagen of per maand. Vanuit het leven in het 'hier en nu' hebben de woonwagenbewoners het er moeilijk mee dat die directe relatie verdwenen is. Daarom spreekt arbeid in loondienst hen dan ook weinig aan. Een fundamenteel kenmerk van de Zigeunereconomie is het verrichten van arbeid of het aanbieden van diensten aan de meest en de snelst biedende. Zelfs in Oost - Europa, waar de Roma decennia lang gedwongen werden tot loonarbeid, herneemt de typische Zigeunereconomie opnieuw zijn oude gang.

- FLEXIBILITEIT

Bij woonwagenbewoners behoort het tot de levenstaak van de man om onder alle omstandigheden in te staan voor de overleving van zijn gezin. Hij moet meerdere vakken beheersen om op diverse vragen in te kunnen gaan. Dit uit zich in hun voorkeur voor zelfstandige activiteiten in de 'niches' van de burgereconomie, marktsegmenten die op de goegemeente geen aantrekkingskracht uitoefenen wegens te vuil, te onregelmatig of te armoedig.

Flexibiliteit is doorslaggevend in het onderhandelingsproces met de gadgo. De rijkdom van de Zigeuner groeit of daalt naarmate hij meer gadgo kan overtuigen om handel met hem te drijven. Goed onderhandelen betekent het correct inschatten van gevoeligheden en daarop alert en assertief reageren. De hele opvoeding is gericht op het verwerven van deze vaardigheid (zie ook bij hoofdstuk 3 Onderwijs).

Ondanks hun grote flexibiliteit hebben de zigeuners en Voyageurs het niet gemakkelijk op de arbeidsmarkt. Werken aan hoogtechnologische producten (bv. moderne auto's) vraagt een dito opleiding en goed uitgeruste werkplaatsen. 'Arbeid' heeft immers een band met 'onderwijs' voor wat de opleiding betreft en met 'huisvesting' als we over werkplaatsen spreken. Ook stellen we vast dat de (over)reglementering rond milieu, vestigingsvoorschriften en BTW voor hen een belemmering vormt omdat het scholing en administratieve opvolging vraagt.

- o GODSDIENST

- WIJ EN ZIJ

Religie, het bestaan van een God en het Kwaad maken een wezenlijk deel uit van de leefwereld van Voyageurs en Zigeuners. Ze hanteren rituelen om het Kwade te bezweren en om God aan hun kant te krijgen. Deze gebruiken zijn terug te vinden in verschillende godsdienstige belevingen of binnen overtuigingen die niet onder de noemer 'godsdienst' vallen. Zo worden er rituelen uitgevoerd om een gunst te bekomen of om iets ongewenst over iemand anders af te roepen.

Toch voelen woonwagendwoners zich niet verbonden met een gevestigde structuur of Kerk. Rituelen, zoals een bedevaart, doop, begrafenis of vormsel, vinden plaats binnen de eigen groep. Het instituut kerk behoort immers tot de gadgo/boerenwereld.

Binnen eenzelfde familie kunnen verschillende godsdienstige stromingen harmonieus naast elkaar bestaan: de grootouders kunnen katholiek zijn, de ouders protestant en de kinderen ongelovig. Familiale banden zijn belangrijker dan rituelen voor de eigenheid van de Voyageurs en Zigeuners. Toch geniet de idee van 'met zijn allen tot dezelfde ritus behoren' de voorkeur bij velen onder hen.

Voyageurs bekennen zich meestal tot het katholieke geloof. Hun eigen aalmoezeniers organiseren vooral in het trekseizoen bedevaarten waar de Voyageurs onder elkaar hun geloof beleven. Het groepsgevoel bindt de deelnemers.

Roms daarentegen behoren meestal tot een (protestantse) pinksterbeweging van hun eigen groep. Predikers (pasteurs) uit de eigen familie, gaan de diensten voor. Twee maal per week komen zij samen. In het trekseizoen organiseren ze vaak conventions (bedevaarten) die bijna altijd een internationaal karakter hebben. Daar wordt ter plaatse gedoopt.

Het geloof van de Manoesjen leunde dicht aan bij het katholieke geloof van de Voyageurs. Tegenwoordig volgen meerdere groepen de interne (protestantse) Pinksterbeweging. De praktijk ervan loopt parallel met het geloof van de Roms, al beleven beide groepen het afzonderlijk. Godsdienst bezorgt hen dus een eigenheid, zowel tegenover de burgerwereld als tegenover de verschillende groepen onderling.

Elke groep bestempelt zijn eigen geloof als het Ware en put hieruit een groepsidentiteit. Daarom begeven Voyageurs zich weinig in het parochieleven in hun buurt. Voor dopen doen ze beroep op hun eigen aalmoezeniers of wachten op een bedevaart om dit ritueel te voltrekken. Ook de eerste communie vieren ze onder elkaar. Protestantse groepen hebben eigen predikers. Dit duidt op hun afstand met de burgermaatschappij en wakkert hun etnisch bewustzijn aan. Het protestants geloof in België loopt dan ook gestructureerd volgens deze etnische groepen. Manoesjen en Roms kennen dan ook hun eigen pasteurs en bijeenkomsten. De katholieken vereren Onze Lieve Vrouw. Protestanten doen dit niet. Gezien het universeel karakter van de Mariaverering bij bijna alle Voyageurs en Zigeuners vroeger, is dit een opvallende trendbreuk. Sommigen zien hierin een poging om de min of meer sterke positie van de vrouw (zeker bij de Manoesjen) terug te dringen.

- HIER EN NU

Zoals de relatie van woonwagendwoners met de burger er een is van "ecologie/economie", zo wordt ook de relatie met God en het Kwaad bepaald door het nut dat eruit voortvloeit. Religie is vooral nuttig om voordelen te bekomen en nadelen te bezweren. Geluk en ongeluk zijn vaak het resultaat van het nakomen van beloften, het offeren van kaarsen, de deelname aan bedevaarten (eerder in een katholieke omgeving) en het formuleren van smeekbeden tijdens vieringen (protes-

tantse omgeving). Ook hier vormt het magische wereldbeeld het fundament voor de relatie met het bovennatuurlijke. Dit komt telkens weer op de voorgrond: het onbegrijpelijke inzichtelijk, “grijpbaar” maken. Dit geldt zowel voor Roms, Manoesjen als voor Voyageurs. Vandaar wellicht ook het succes van min of meer dissidente godsdienstbeoefenaars zoals exorcisten, overlezers en genezers.

Katholieken leggen veel sterker de nadruk op de ethiek als integrerend deel van de godsdienst dan protestanten. Concreet bevat de boodschap van de katholieke priesters tal van richtlijnen voor het dagelijkse samenleven. De protestanten hebben een eerdere “verticale” godsdienstbeleving, namelijk de persoonlijke band van het individu met God. De bekering van een individu tot de nieuwe christelijke beweging gaat vaak gepaard met een spectaculaire morele ommekeer zoals stoppen met drinken en afzweren van geweld. Dit wordt vaak als een rechtstreekse ingreep van God ervaren, vergelijkbaar met een genezing of een roeping. Toch stellen we vast dat er een losse band bestaat tussen godsdienst en moraal. Het belijden van naastenliefde in de kerk betekent niet dat er achteraf geen slaande ruzie met de buurman kan ontstaan. Hierin is er geen verschil met de burgerwereld.

- FLEXIBILITEIT

Ook op godsdienstig vlak zijn woonwagenbewoners flexibel. Sommige Manoesj -groepen bekeren zich tot het protestantse geloof om even later weer naar de veilige Roomse stal terug te keren. Andere bekeerlingen doen met de dood voor ogen terug beroep op de katholieke aalmoezenier voor de laatste sacramenten en hun begrafenis.

Overtuigde katholieke Voyageurs en Zigeuners vinden we ook terug op de conventions van de protestantse volksgenoten. Hun aanwezigheid is voor geen van de partijen een probleem. Een katholieke woonwagenwerker kan zonder problemen een gebedsstonde houden met een protestantse Romfamilie.

Sommige mohammedaanse Roma gaan zonder problemen naar katholieke bedevaartsoorden opgedragen aan Maria.

We zien ook dat Zigeuners de godsdienst overnemen van de sedentaire maatschappij waarin ze verblijven. In West - Europa zijn ze katholiek, in Bosnië en Kosovo moslim, terwijl de in Oost-Europese zigeuners orthodox kunnen zijn. Toch is het opvallend dat Voyageurs en Zigeuners katholiek zijn in landen als Engeland, Nederland en Duitsland.

Zoals in alle bevolkingsgroepen is ook bij Voyageurs en Zigeuners een ontkerstening aan de gang. Bij de Voyageurs is deze wellicht sterker omdat godsdienst bij hen weinig etnische meerwaarde heeft. Dit neemt niet weg dat tal van volksgelovige elementen het leven blijven bepalen, ook bij Voyageurs die nooit deelnemen aan religieuze bijeenkomsten.

VOORBEELDEN:

Een Rom moest naar de kerk om zijn kind te laten dopen. Hij had een afspraak met een priester in een katholieke kerk op het stadsplein. Daar aangekomen merkte hij dat de protestantse kerk groter was dan de katholieke. Zijn kind is protestants gedoopt.

Een ouder katholiek koppel waarvan de dochter een fervent aanhangster werd van de pinksterbeweging, sympathiseert met het enthousiasme van hun dochter. Doch zelf kunnen zij zich naar eigen zeggen niet tot deze beweging bekeren omdat hun ouders, die reeds overleden zijn, hiervoor geen toelating meer kunnen geven.

Noorse Vandria (Sinti) zijn protestants, maar aanbidding van heiligen en Maria is voor hen geen echt probleem.

- o **GEZONDHEID**

- **WIJ EN ZIJ**

Bij Zigeuners en Voyageurs neemt het begrip ‘reinheid of marimé’ een belangrijke plaats in hun leven in. Veel van hun handelingen volgen een hygiënische code. Bij het koken bijvoorbeeld belanden de aardappelen nooit in een kom bestemd voor de afwas. Vlees dient eerst grondig afgespoeld alvorens het bereid wordt. Een koffiekop waaruit een burger dronk, wordt apart in bleekwater afgewassen.

Dit begrip marimé speelt ook bij de lichamelijke kant van het leven. Op spreken over de geslachtsdelen wanneer het over gezondheid gaat, rust een taboe.

Gevolg: zigeunervrouwen hebben niet de gewoonte om zich medisch te laten begeleiden tijdens de zwangerschap. Ook wanneer de vrouw menstrueert, dienen bepaalde regels in acht genomen te worden.

De kloof tussen hen en de burgers zorgt ook voor problemen. Bijvoorbeeld bij de consultaties van Kind&Gezin: een zigeunervrouw zal haar kindje niet op de onderzoekstafel willen leggen wanneer er juist een burger voor haar bij de dokter geweest is. Alles wat burgers aanraken, is onrein. Vandaar ook de angst om naar het ziekenhuis te gaan. Deze kloof vind je tegenwoordig minder terug bij Voyageurs. Zij zijn hierin soepeler.

- **HIER EN NU**

Gezondheid is een belangrijk onderwerp bij Zigeuners en Voyageurs. God of het lot bepalen of je al dan niet ziek bent. Bid je veel en val je in de gratie van God, dan zul je genezen. Dokters en medicatie worden dan terzijde geschoven. Een doktersafspraak, enkele dagen op voorhand gemaakt, wordt niet meer nagekomen. Het correct innemen van medicatie vormt in dit licht een probleem. Voel je je vandaag beter dan ben je genezen en behoef je geen pilletjes of poedertjes meer. Dit stuit op onbegrip bij de behandelende artsen.

In dit kader behaalt preventieve gezondheidszorg weinig succes. Problemen in de toekomst bestaan niet. Gezondheid wordt op korte termijn geëvalueerd. Aandringen om te stoppen met roken of om de voeding aan te passen, heeft geen zin als je vandaag gezond bent. Wat er in de toekomst gebeurt, zijn zorgen voor later. Omdat woonwagenebewoners veel voorgeschreven medicatie niet innemen, hebben ze een grote huisapotheek. Ze geven pillen niet zelden aan elkaar door, stellen zelf een diagnose en dienen dan de bijhorende medicatie toe.

- **FLEXIBILITEIT**

Vaak vertrouwen woonwagenebewoners op een waarzegger die hun gezondheid voorspelt. Bij slecht nieuws volgt al dan niet een doktersonderzoek

14.5 HET VLAAMS CENTRUM WOONWAGENWERK

o FOORWERK

De georganiseerde hulp aan woonwagenbewoners dateert van het jaar 1868 toen het Foorwerk/Oeuvre Foraine in Antwerpen officieel boven de doopvont werd gehouden. Dit gebeurde op initiatief van een pater Capucijn in samenwerking met een aantal mensen uit de hogere stand. Op korte tijd verrezen overal in Vlaanderen kleine kernen van vrijwilligers die de foorreizigers met raad en daad bijstonden. Deze kernen werkten erg onafhankelijk van elkaar. Zij richtten zich tot foorreizigers, maar indertijd betekende dit ook Voyageurs en Zigeuners. Onder deze populaties heerste zeer grote armoede.

De bloeiende werking kenmerkte zich door een combinatie van apostolaat en patronage. Zij kaderde in een stroming binnen de katholieke Kerk om door talrijke broederschappen en lekencongregaties haar positie in de samenleving te versterken. Dit was een reactie op de toenemende ontkerkelijking, vooral na de liberale machtsovername in 1947. Deze kernen verspreidden zich over heel Vlaanderen, evenwel zonder veel organisatie en coördinatie.

Na 1910 trachtte onder meer Kardinaal Mercier er meer structuur in te brengen. Toch nam na de Eerste Wereldoorlog de werking van deze kernen geleidelijk af. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog ontstonden er nieuwe initiatieven: priester De Baere poogde met zgn. Hoogdagen de Voyageurs en foorreizigers bijeen te brengen. Maar toen hij mordicus de kinderen ook onderwijs wilde laten volgen door hen in internaten onder te brengen, had hij het bij de Zigeuners en Voyageurs verkorven. De Hoogdagen luiden een traditie in van bedevaarten.

o DE WELVAARTSTAAT

Na de Tweede Wereldoorlog veranderden de problemen waarmee de Zigeuners en Voyageurs te maken hadden. De welvaarts - en verzorgingsstaat kwam eraan, de groeiende administratie vereiste een andere aanpak. De foorkramers ontwikkelden een syndicale aanpak om hun situatie te verbeteren en een efficiënt sociaal dienstbetoon te ontwikkelen. Het apostolaat bleef aanwezig door haar aalmoezeniers en kapelwagens. Voyageurs en Zigeuners deden beroep op allerlei personen om hen te helpen.

De toenemende verstedelijking en mobiliteit, de technologische ontwikkeling, de opkomst van de wegwerpmaatschappij en van de supermarkten hertekenden het landschap voor de woonwagenbewoners grondig. Het werd er niet gemakkelijker op. Om hen te helpen moesten de vrijwilligers steeds meer tijd investeren en zich inwerken in de reglementeringen. In de jaren '60 ontstonden de eerste vzw's die zich met woonwagenwerk bezig hielden.

De ontwikkeling van de welvaarts - en verzorgingsstaat ging gepaard met de opvatting dat iedereen recht had op huisvesting, onderwijs, inkomen en gezondheid. De marginaliteit van de woonwagenbevolking was in tegenspraak met de beginselen van deze democratische verzorgingsstaat. Eind jaren zestig werfde het woonwagenwerk Zwaluwnest een maatschappelijk werker aan om de sociale administratieve begeleiding gestructureerd te laten verlopen. In Antwerpen werd een persoon full-time ingezet bij de vzw Keree Amende om de problemen van de Rom - Zigeuners te ontrafelen. Problemen met standplaatsen bereikten een hoogtepunt. De overheden slaagden er niet in de woonwagenbewoners hun recht op minimale voorzieningen te verzekeren. Bond Zonder Naam forceerde in 1974 in Mortsel een ingericht terrein en in 1976 startte er een onderwijsproject voor Zigeunerkinderen.

o DE OVERHEID

Maar ook de prille Vlaamse overheid kreeg oog voor de sociale problematiek en met name voor de vaststelling dat economische ontwikkeling niet automatisch leidt tot welzijn van iedereen. De eerste aanzetten werden gegeven. Met enige zin voor reglementaire soepelheid kregen bovengenoemde initiatieven - zij het zeer beperkte - geldelijke steun. In 1975 verdween de fameuze Zigeunerkaart. Deze kaart was een identiteitskaart voor Zigeuners, die daardoor ingeschreven werden bij, jawel, het Ministerie van Justitie. Met haar interesse voor het sociale opende de overheid de doos van Pandora: de jarenlange verwaarloosde sociale problemen van deelgroepen in de bevolking sprongen de overheid naar de hals. De overheid moest structureren om het overleg en de subsidie-regelingen in de hand te houden. In 1975 besloot het Ministerie van Cultuur om de organisatie van de sociale initiatieven te ordenen. Ze werden ingedeeld in categoriale, functionele of territoriale opbouwwerken. Federaties en overlegorganen zouden per deelsector de verschillende initiatieven vertegenwoordigen.

o OVERLEG

De bestaande woonwagenwerken moesten bijgevolg in een overkoepelend overlegorgaan samengebracht worden. De toegekende subsidies zouden vanuit dit orgaan verdeeld worden onder de afzonderlijke verenigingen. Ook de verschillende woonwagenwerkers, vooral vrijwilligers en georganiseerd in vzw's, beseften dat een overkoepeling zinvol was. Besprekingen met de betrokken overheden zouden eenvoudiger verlopen als de belangen van de woonwagenbewoners door één organisatie vertegenwoordigd werden. Door een betere coördinatie tussen de initiatieven bereikte men ongetwijfeld betere resultaten.

Op 19 februari 1977 ontstond het Vlaams Overleg Woonwagenwerk (VOW) als een pluralistisch, nationaal overlegorgaan dat de culturele en sociale begeleiding van woonwagenbewoners en Zigeuners zou coördineren. Dit gebeurde in samenwerking met de aangesloten verenigingen die de belangen van Zigeuners en woonwagenbewoners behartigden. Als jonge, overkoepelende werking was het voor het VOW van groot belang de autonomie van de aangesloten leden te respecteren. Zij hadden immers een belangrijke werking uitgebouwd en een vertrouwensrelatie ontwikkeld met het doelpubliek. Het VOW ondersteunde deze werkingen en trad op als gesprekspartner met diverse overheden, pers en publiek. Prioriteit nummer één: de standplaatsenproblematiek.

De subsidie aan het VOW, die ondanks beloften op beterschap steevast op het einde van het werkingsjaar werd uitbetaald, liet toe één persoon in dienst te nemen en een deel van de werkingskosten van enkele aangesloten woonwagenwerken te vergoeden. Twee woonwagenwerken hadden op eigen kosten een woonwagenwerker in dienst voor sociaal - administratieve begeleiding en voor een Zigeuneronderwijsproject in Mortsel. Enkele vrijwilligers en vrijgestelde aalmoezeniers waren (meer dan) fulltime bezig met de begeleiding van woonwagenbewoners. De sterkte van de woonwagenwerking bestond vooral uit het grote engagement en de kennis van het doelpubliek.

In de jaren '80 ontstonden de zgn. nep - statuten. De sociale sector kon eindelijk aan personeel geraken. Het was echter tijdelijk en precair personeel. Werkingskosten stonden niet op het programma. De vertrouwensband met de doelgroep die continuïteit vereist en de hoge verplaatsingskosten die niet te verhalen waren, verhinderden dat het VOW zich in het avontuur van de nep - statuten stortte. Toen in 1985 het DAC -statuut toegekend werd voor 5 jaar, schreef ook het VOW een project uit, dat deels werd goedgekeurd. Het VOW kon met 2 werknemers uitbreiden.

Na de staatshervorming van 1981 ontstond de Vlaamse Administratie met een administratie Welzijn. Voor het eerst kon iemand van de overheid zich inhoudelijk inlaten met de problematiek, zij het dat diezelfde persoon ook de ganse migrantenproblematiek en nog andere sectoren er in haar een-tje bij moest nemen. Maar het VOW had op zijn minst een officiële partner bij de Vlaamse overheid. Dit resulteerde in een eerste (index)aanpassing van de subsidie en in 1983 in een subsidieregeling voor gemeenten, OCMW's en provincies die woonwagenterreinen inrichten. Deze subsidie, sensibilisering, lobbying, overtuigingskracht en perscampagnes overtuigden de meeste gemeenten, die gedurende decennia een groep woonwagengezinnen op hun grondgebied gedoogden, de woonsituatie van woonwagengezinnen te saneren.

o KANSARMOEDEBELEID

In 1989 besliste de Vlaamse Regering een bedrag dat toekwam aan de gemeenten, te reserveren voor de bestrijding van kansarmoede. Gemeenten konden projecten indienen bij het Vlaams Fonds voor de Integratie van Achtergestelden (het zgn. VFIA of Fonds Lenssens) en bij het Fonds Van den Bossche. Gemeenten konden, bijna voor het eerst, een actief sociaal beleid voeren ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare bevolkingsgroepen. Tot dan toe bleef dit vooral een zaak van het OCMW en dan nog in het kader van een individuele steunverlening. Het VFIA werd opgevolgd door het VFIK (Vlaams Fonds Integratie Kansarmoede) en het SIF (Sociaal Impulsfonds). Ook voor het VOW betekende het kansarmoedebeleid van de overheid een nieuwe sprong voorwaarts. Geleidelijk aan verruimde de werking met vier personeelsleden, die de regio's systematischer contacteerden en opvolgden. De jarenlang verwaarloosde onderwijsproblematiek kreeg een impuls door de inzet van schoolopbouwwerkers. Weliswaar in een beperkte regio, maar ervaring kon worden opgebouwd. Het VOW kon haar deskundigheid uitbouwen.

De professionalisering van het woonwagenwerk moest zich ook doorzetten in de structurele omkadering die een gezamenlijke aanpak, een sterke inhoudelijke en methodische samenwerking mogelijk maakte. Eind 1992 versterkte de organisatiestructuur van het VOW. De overheid ondersteunde dit initiatief door een substantiële verhoging van de middelen. Europese middelen maakten verdere initiatieven, vooral op het vlak van onderwijs, mogelijk.

Toch kon het VOW geen evenwichtige werking uitbouwen. Haar potentieel aan man/vrouwkracht werd teveel gehypothekeerd door de tijdelijkheid van de projecten en de noodzaak de begroting op te stellen op basis van een dertigtal kleine en grote subsidiënten, die elk hun invalshoek hadden. Regionale en inhoudelijke onevenwichten in de werking bleven aldus een dagelijkse realiteit. Met het decreet inzake het Vlaams beleid ten aanzien van etnisch - culturele minderheden hoopt het VOW, ondertussen omgevormd tot Vlaams Centrum Woonwagenwerk (VCW), dat in samenspraak met de overheid dit evenwicht inhoudelijk en regionaal beter bereikt kan worden. Daarnaast moet een programmering op langere termijn reële slagkracht krijgen. Marginaliteit, uitsluiting, discriminatie en maatschappelijke kwetsbaarheid zijn niet gebaat met enkele sporadische en alleenstaande projecten, zoals duidelijk blijkt uit bovenstaande historiek. Het vereist een coherente, integrale, continue en niet-vrijblijvende inspanning van alle betrokkenen.

15 NUTTIGE LINKS

Naast de links die we in de vorige hoofdstukken verwerkten geven we u hier nog een lijstje met interessante links voor scholen die met anderstalige nieuwkomers werken.

Pictogrammen:

<http://www.sclera.be/>

Vertaalprogramma's

www.google.com/language_tools?hl=en

www.logos.it/lang/transl_en.html

www.systransoft.com

www.worldlingo.com/products_services/worldlingo_translator.html

www.lingolex.com/translationsoftware.htm

www.verbix.com/webverbix/index.asp

<http://www.oddcast.com/home/demos/tts/frameset.php?frame1=talk>

Andere interessante websites

<http://mijnkindonline.nl/sites/default/files/uploads/oorlog%20in%20de%20sociale%20media.pdf>
een pakket rond 'Kinderen en oorlog in de sociale media'.

http://jeugdrodekruis.be/JRK/index/JRK_Aanbod/Lespakket-vluchtelingen.html lespakket rond het thema vluchtelingen voor kinderen van 10 tot 12 jaar.

<http://www.hetpaleis.be> website van een theaterhuis dat werkt met anderstalige nieuwkomers

<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/nl/home> website van het Steunpunt Diversiteit en Leren

<http://cteno.be/startpagina> website van het Centrum voor Taal En Onderwijs

www.armoede.be portaalsite rond armoede in België

www.digikids.be

<https://www.klascement.net> website met heel veel lesmaterialen gedeeld door leerkrachten

www.rekenweb.nl website met rekenspelletjes

<http://www.kruispuntmi.be/index.aspx> website van het Kruispunt migratie / integratie

<http://www.orbitvzw.be/> website van Kerkwerk Multicultureel Samenleven

<http://www.diversiteit.be> website van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding

http://www.orcasite.be/NL/NL_home.php portaal van de Organisatie van Clandestiene Arbeidsmigranten

<http://www.medimmigrant.be/> website van het Medisch Steunpunt Mensen Zonder Papieren

<http://www.picum.org/> Platform for international cooperation on undocumented migrants

<http://www.caritas-int.be/> website van Caritas International

<http://www.vluchtelingenwerk.be/> website van Vluchtelingenwerk Vlaanderen

<http://www.minderhedenforum.be/> website van het Minderhedenforum

<http://www.vroemvzw.be> website van de Vlaamse vereniging voor Voyageurs, Roms, Roma en Manoesjen

<http://www.netwerktegenarmoede.be/>